

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Institucionalizace sociálního podnikání v ČR a na Slovensku

Bc. Alena Valešová

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Alena Valešová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Institucionalizace sociálního podnikání v ČR a na Slovensku

Název anglicky

Institutionalization of social entrepreneurship in the Czech Republic and Slovakia

Cíle práce

Téma práce je zaměřeno na legislativní a ekonomické podmínky rozvoje sociálního podnikání jako specifické činnosti v rámci tzv. sociální ekonomiky. Východiskem je možnost působení veřejné finanční podpory a kvalita právního ukotvení sociálního podnikání jako dvou klíčových faktorů rozvoje sociálního podnikání.

Cílem práce je zhodnotit podmínky pro vznik a působení sociálních podniků a rozvoj sociálního podnikání v České republice a na Slovensku.

Metodika

Studentka pro splnění cíle práce využije kombinaci dvou základních technik, a to studia dokumentů a dotazování kvalitativního typu.

Práce bude rozdělena do třech okruhů zkoumání. První se bude zaměřovat na institucionalizaci právního rámce pro rozvoj sociálního podnikání v ČR a na Slovensku. Druhý okruh bude zaměřen na analýzu potenciálních finančních zdrojů pro podporu sociálních podniků se zvláštním zřetelem k veřejným prostředkům alokovaným z regionálních, národních, příp. evropských zdrojů. Zatímco první a druhý okruh se zaměří na srovnání podmínek v ČR a na Slovensku. Třetí okruh se zaměří již jen na Českou republiku. V tomto okruhu se bude autorka zaměřovat na identifikaci postojů a znalostí o sociálním podnikání u vybraných reprezentantů veřejné správy, kteří mají významný vliv na podporu sociálního podnikání v České republice.

Doporučený rozsah práce

60-80

Klíčová slova

sociální politika, sociální podnikání, sociální podnik, zákon o sociálním podnikání, ČR, Slovensko

Doporučené zdroje informací

- ASMALOVSKIJ, Alexandr; SADÍLEK, Tomáš. Současnost sociálního podnikání v České republice a na Slovensku. Sociológia, 2016, 48.4.
- DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ, 2015. Lidské zdroje v sociálních podnicích [online]. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-060-9.
- DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK, 2017. Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-969-1.
- FRANCOVÁ, Petra a Eva FRAŇKOVÁ. Vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v ČR 2019 [online]. 2019, 44.
- HANZL, Daniel. METODY A TECHNIKY SOCIÁLNÍHO VÝZKUMU: STUDIJNÍ TEXT PRO KOMBINOVANOU FORMU STUDIA [online]. 2014, 104. Dostupné z: <https://docplayer.cz/68461851-Metody-a-techniky-socialniho-vyzkumu.html>
- HUNČOVÁ, Magdalena, 2011. Sociální ekonomika – financování a měření přidaných hodnot. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 978-80-7414-412-7.
- KICKUL, Jill; LYONS, Thomas S. Understanding social entrepreneurship: The relentless pursuit of mission in an ever changing world. Routledge, 2020.
- SOKOL, Peter. Analýza zkušeností se zaváděním sociální ekonomiky na Slovensku [online]. 2010, 27.
- TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE, 2016. Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti. [Praha]: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-458-4.
-

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Eva Kučerová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 17. 3. 2021

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 17. 3. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Institucionalizace sociálního podnikání v ČR a na Slovensku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 20.03.2021

Bc. Alena Valešová

Institucionalizace sociálního podnikání v ČR a na Slovensku

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zhodnocením předpokladů pro institucionalizaci sociálního podnikání v podmínkách českého prostředí a srovnává jej se situací na Slovensku. Za tímto účelem v teoretické části diplomové práce popisují podstatu sociální ekonomie a její principy, zaměřují se na sociální politiku a její nástroje pro řešení sociálních problémů ve společnosti. Následně se věnují popisu sociálního podnikání, jeho cílům, principům a hlavním aktérům. V empirické části se zabývám zhodnocením podmínek pro vznik a rozvoj sociálního podnikání ve dvou rámcích: legislativním a finančním s vazbou na veřejné finance. Tyto dva rámce porovnávám s podmínkami ve stejných rámcích na Slovensku. Třetí rámec věnují zjištění míry osvěty aktérů, které se podílí na vytvoření podmínek pro rozvoj sociálního podnikání v ČR. V závěru práce shrnu svá zjištění ze všech částí empirické práce.

Klíčová slova: sociální politika, sociální podnikání, sociální podnik, zákon o sociálním podnikání, ČR, Slovensko

Institutionalization of social entrepreneurship in the Czech Republic and Slovakia

Abstract

The diploma thesis deals with the evaluation of the preconditions for the institutionalization of social entrepreneurship in the conditions of the Czech environment and compares it with the situation in Slovakia. For this purpose, in the theoretical part of the thesis I describe the essence of social economy and its principles, I focus on social policy and its tools for solving social problems in society. Subsequently, I describe the social entrepreneurship, its goals, principles and main actors. In the empirical part I deal with the evaluation of the conditions for the emergence and development of social entrepreneurship in two frameworks: legislative and financial in relation to public finances. I compare these two frameworks with the conditions in the same frameworks in Slovakia. I dedicate the third framework to determining the level of enlightenment of actors, which contributes to the creation of conditions for the development of social entrepreneurship in the Czech Republic. At the end of the work I will summarize my findings from all parts of the empirical work.

Keywords: social policy, social entrepreneurship, social enterprise, law on social entrepreneurship, Czech Republic, Slovakia

Obsah

1. Úvod.....	9
2 Cíl práce a metodika.....	10
3 Teoretická východiska	12
3.1 Sociální ekonomika	12
3.1.1 Historie sociální ekonomiky.....	12
3.1.2 Charakteristika sociální ekonomiky	14
3.1.3 Přístupy v definování sociální ekonomiky a její principy	17
3.1.4 Role sociální ekonomiky	18
3.2 Sociální politika	19
3.2.1 Interakce sociální a hospodářské politiky.....	20
3.2.3 Základní pojmy v sociální politice	21
3.2.4 Aktéry sociální politiky	23
3.3 Sociální podnikání.....	24
3.3.1. Prvopočátky sociálního podnikání	24
3.3.2. Definice sociálního podnikání a sociálního podniku.....	26
3.3.3. Principy sociálního podnikání	30
3.3.4. Druhy sociálních podniků.....	31
3.3.5 Aktéři sociálního podnikání	32
4 Vlastní práce.....	35
4.1 Legislativní rámec sociálního podnikání	36
4.1.1 Návrh zákona o sociálním podnikání v ČR.....	38
4.1.2 Legislativní úprava sociálního podnikání na Slovensku	42
4.2 Financování sociálního podnikání.....	47
4.2.1 Sociální družstvo Fair & Bio.....	51
4.2.2 Způsoby financování sociálních podniků na Slovensku	53
4.3 Institucionální osvěta o sociálním podnikání	58
4.3.1 Sociální podnikání a ministerstva.....	59
4.3.2 Sociální podnikání a kraje	60
4.3.3 Sociální podnikání a místní aktéry	64
5 Zhodnocení výsledků a doporučení.....	66
6. Závěr.....	71
7. Seznam použitých zdrojů	73
8. Přílohy	77
Příloha A: Indikátory pro obecné sociální podniky.....	77
Příloha B: Indikátory pro integrované sociální podniky.	79

Příloha C: Mapa sociálních podniků v ČR dle regionů rok 2020.....	81
Příloha D: Mapa sociálních podniků na Slovensku.....	82

Seznam obrázků

Obrázek 1: Třetí sektor	15
Obrázek 2: Vztah mezi jednotlivými okruhy.....	36
Obrázek 3: Druhy sociálních podniků na Slovensku.....	46
Obrázek 4: Formy podpory pro sociální podniky	54
Obrázek 5: Příklad distribuce servisních poukázek na Slovensku	58

Seznam tabulek

Tabulka 1: Charakteristické znaky typů sociálních států.....	28
Tabulka 2: Principy obecného sociálního podniku.....	29
Tabulka 3: Principy sociálního podnikání pro integrační sociální podnik	30
Tabulka 4: Formy znevýhodnění zaměstnanců sociálních	57
Tabulka 5: Struktura kompenzačního příspěvku a zvýšených nákladů.....	62

Seznam grafů

Gráf 1: Právní formy sociálních podniků v ČR v r 2019.....	32
Gráf 2: Ideální financování sociálního podniku během jeho životního cyklu.....	51

Seznam použitých zkratk

CIRIEC Mezinárodní centrum pro výzkum a informace o veřejné, sociální a kooperativní ekonomice
 DPH daň z přidané hodnoty
 EMES výzkumná síť pro sociální podnik
 OZP osoby se zdravotním postižením
 MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí
 MPSVR SR Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky
 SP sociální podnik

1. Úvod

„Chceš-li chudáka učinit šťastnějším,
nekupuj mu ryby, ale nauč jej ryby lovit“
(staré čínské přísloví)

Otázka sociálního podnikání v poslední době je velice diskutovaným tématem v soudobé společnosti a je zmiňována v souvislosti s úlohou sociálních podniků v řešení nežádoucích sociálních jevů, které vznikají na půdě sociálních nerovností a mohou vést k sociálnímu vyloučení. Sociálnímu vyloučení mohou být vystaveny různé sociální skupiny, např. nezaměstnaní, absolventi škol, lidé s nedostatečným vzděláním, lidé důchodového věku, lidé chudí, matky samoživitelky s malými dětmi, lidé bez domova, osoby se zdravotním postižením, lidé po návratu z výkonu trestu, z psychiatrických léčení, po dlouhodobé nemoci a nově také uprchlíci a přistěhovalci bez jazykových základů a bez odborného vzdělání. Jednou z příčin vedoucích k sociálnímu vyloučení jakékoliv z výše zmiňovaných skupin je chudoba a její patologické projevy, které odsouvají jedince na okraj společnosti do sociální izolace. Bez vnější pomoci situaci pro sociálně vyloučené jedince v podstatě není možné vyřešit. Právě v tomto směru se jeví sociální podnikání jako účinný nástroj k resocializaci. Pomocí zaměstnání a prohlubování vzdělání svých zaměstnanců může působit jako preventivní péče proti sociálnímu vyloučení.

Odborná veřejnost ve vztahu ke kvalitě života jedinců se shoduje na tom, že zaměstnání značnou mírou přispívá k formování subjektivního vnímání kvality života nejen z hlediska ekonomického, ale i z hlediska vnitřního upokojení jedinců.¹ U osob ohrožených sociálním vyloučením z jakýchkoliv výše uvedených důvodů subjektivní pocity hrají nesmírně důležitou roli pro sociální začlenění do společnosti. Jedinec, který cítí subjektivní pohodu, užitečnost, štěstí, smysluplnost je schopen rychlé resocializace a necítí se odtržen společenského dění.

V prostředí vyspělé tržní ekonomiky může stát negativní dopady sociální nerovnosti zmírňovat různými nástroji a tím naplňovat principy sociálního státu. Kromě pasivních nástrojů, které se zaměřují na podporu pracovně neaktivních osob se zdravotním postižením (podpora v nezaměstnanosti, sociální příspěvky, invalidní důchod apod.), stát podporuje i nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, mezi které v neposlední řadě patří i sociální podnikání.

Říká se, že vše se poznává v porovnání. Jelikož již delší dobu pozorují neutěšitelný stav sociálního podnikání v České republice, kdy fungování sociálních podniků je až na jednotlivé výjimky čistým altruismem jejich zakladatelů, začalo mě zajímat, jestli situace, kterou pozoruji u nás, je totožná nebo odlišná v jiných zemích. Nejpráhlednější se mi jevila situace na Slovensku. Díky dostupným zdrojům a téměř nulové jazykové bariéře, mohla

¹ LUDÍKOVÁ, Libuše. *Kvalita života osob se speciálními potřebami*.

jsem se dostat k užitečným informacím ohledně sociálních podniků u našich sousedů na Slovensku.

ČR a Slovensko mají hodně společného nejen z historického hlediska, ale i v otázkách řešení palčivých sociálních problémů pomocí sociálního podnikání, ovšem každý si zvolil jiný přístup, jiné řešení a má i jiné zkušenosti se zavedením sociálního podnikání.

Jsem si jistá, že příběh sociálního podnikání na Slovensku, jeho zkušeností, přešlapy a pády mohou být pro nás velice poučné, a v případě, kdy ČR bude stát na pomyslném rozcestí legislativních změn v otázkách sociálního podnikání, budou i ukazatelem správné cesty, čeho se vyvarovat, na co si dát pozor, kde přidat, a kde ve svém snažení v institucionalizaci sociálního podnikání ubrat.

2 Cíl práce a metodika

Cílem mé práce bude zhodnotit předpoklady pro vznik a působení sociálních podniků v České republice a srovnat je s podmínkami pro sociální podniky na Slovensku, a to v dimenzi legislativních a finančních podmínek, a zvláště jejich veřejné podpory. Východiskem je úvaha, že zatímco sociální podnikání je v západní Evropě v mnoha zemích po několik desetiletí rozvíjejícím se sektorem, ve střední Evropě tomu tak není. Přitom Slovensko je zemí, která se dá srovnávat nejen díky socioekonomické a kulturní blízkosti, ale také stejnými okolnostmi zrodu sociálního podnikání. Proto se tato práce zaměří na rovnání těchto dvou zemí. Svou empirickou práci budu provádět ve třech rovinách, které lze považovat za klíčové pro rozvoj sociálních podniků, které jsou specifické tím, že sice působí v tržním prostředí, ale jejich podnikání obsahuje sociální a environmentální prvky.

Práce bude rozdělena do tří částí, kterým budou v empirické části odpovídat tři dílčí cíle zaměřené na legislativní podmínky sociálního podnikání, veřejnou finanční podporu a osvětu těch, kteří o sociálních podnicích mohou rozhodovat, ovlivňovat podmínky jejich existence a rozvoje.

Prvním okruhem a potažmo i prvním dílčím cílem, kterému se budu věnovat jsou **legislativní předpoklady** jako připravenost pro možný vznik a fungování sociálního podnikání. Legislativa může vytvářet bariery pro vstup potenciálních zájemců do sociálního podnikání nebo může naopak vytvářet k tomu příznivé podmínky a podněcovat vznik takových subjektů. V rámci tohoto dílčího cíle se zaměřím na zhodnocení legislativního rámce v českém a slovenském prostředí s ohledem na vznik a působení sociálních podniků.

Dalším dílčím cílem bude otázka **finančního rámce**. Klíčovou otázkou je jaké finanční možnosti mají sociální podniky? Protože finanční podpora a financování jako takové představuje předpoklad pro úspěšné fungování sociálního podnikání, budu sledovat zdroje a způsoby financování, kterými mohou být sociální podniky podpořeny. Zvláštní zřetel bude kladen na veřejné zdroje financování na všech úrovních financování. I v tomto případě se zaměřím na finanční možnosti sociálních podniků v Česku a na Slovensku.

Posledním okruhem a třetím dílčím cílem, kterému se budu věnovat, bude **osvěta**, která je předpokladem pro dostatečně rozpracované právní institucionalizace sociálního podnikání a jeho finanční podporu důležitou pro budoucí rozvoj sociálního podnikání. V případě této diplomové práce nejde o osvětu těch, kteří sociální podniky zakládají, nýbrž o významné aktéry veřejných politik, kteří mají v rukou nástroje na podporu a rozvoj sociálního podnikání. Znalost a postoje těchto aktérů k sociálnímu podnikání mohou významně ovlivnit i institucionalizaci a veřejnou podporu veřejného podnikání v regionu.

Ve vlastní empirické části budu využívat výzkumných technik s převahou kvalitativního přístupu, konkrétně studia dokumentů a dotazování.

Pro dosažení prvního dílčího cíle budu používat zejména techniku studia dokumentů. Mezi hlavní zdroje budou patřit právní normy, na nichž je postavena současná česká a slovenská legislativa sociálního podnikání, abych zjistila rozsah působnosti a postavení sociálních podniků v ČR a na Slovensku. Půjde zejména o návrh zákona o sociálním podnikání v ČR, důvodovou zprávu k tomuto zákonu, slovenský zákon o sociální ekonomice a sociálním podnikání č. 112/2018, a důvodovou zprávu k tomuto zákonu. Doplnkově budu studovat odborné články a publikace o legislativním ukotvení sociálního podnikání jak v ČR, tak i na Slovensku.

Pro dosažení odpovědi na druhý dílčí cíl budu zjišťovat, v jaké struktuře mají sociální podniky k dispozici finanční zdroje s ohledem na charakter těchto zdrojů (veřejné, národní, evropské apod.) Za tímto účelem budu studovat veřejně dostupné zdroje z ministerstva práce a sociálních věcí příslušných zemí, strategických dokumentů o čerpaní z evropských fondů, a z veřejně dostupných registrů. Otázkou je, jaké prostředky mají podstatný vliv na zajištění životaschopnosti sociálního podniku. Zjištění studiem dokumentů doplním o data získaná nestandardizovaným rozhovorem s vybraným představitelem sociálního podniku, který již delší dobu působí na trhu a má zkušenosti s podmínkami pro získávání finančních prostředků z veřejných zdrojů.

Třetí cíl vychází z předpokladu, že sociální podnikání je samo o sobě nezávislou činností, avšak rozvoj sociálních podniků je rozhodnutými na veřejné moci ovlivněn, zejména jde-li o podporu rozvoje podniků v českých podmínkách. Za tímto účelem provedu nestrukturované rozhovory s představiteli orgánů, klíčovými aktéry v oblasti veřejné správy, kteří se podílejí na rozhodování o rozvoji sociálního podnikání, zvláště s těmi, kteří rozhodují o alokaci finančních prostředků, s představiteli sociálních a regionálních odborů krajských úřadů, se zástupci MPSV a samospráv. Rovněž provedu průzkum veřejně dostupných zdrojů výše uvedených institucí s cílem zjistit, jakým způsobem informují o spolupráci se sociálními podniky.

3 Teoretická východiska

3.1 Sociální ekonomika

Sociální ekonomika je fenomén, který je protiváhou k ekonomice globální². Umožňuje lidem ohroženým sociálním vyloučením, ať z důvodu zdravotního postižení nebo z jiných důvodů, se stát aktivními aktéry v realizaci svého vlastního osudu, a to buď individuálně nebo v kolektivu. Sociální vyloučení je spojeno s materiální chudobou, kdy sociálně vyloučený jedinec není schopen řešit své základní finanční potřeby a dostává se do zamknutého kruhu spojeného s dluhovou pastí. Velice často sociální vyloučení je spojeno i s nelegálním zaměstnáváním nebo i s nemožností obstarat legální příjmy, což vytváří závislost na sociálních dávkách a neřeší situaci se sociálním vyloučením.

Východiskem výše popsanému jevu v moderním státu může být sociální podnikání, které funguje na jiných principech a má jiné postavení než konvenční podnikání v globální ekonomice. Dokonce velice často pojem sociální podnikání se používá jako synonymum k sociální ekonomice a nese charakteristické rysy, které ho vymezují oproti soukromému ziskovému podnikání.

3.1.1 Historie sociální ekonomiky.

Počátky vzniku sociální ekonomiky sahají do nejstarších dob a jsou spojeny s potřebou lidí ve sdružování. Myšlenky o sociální ekonomice rozvíjeli takové myslitelé jako Aristoteles, Platon nebo Seneca. Následně již od roku 1830 význam sociální ekonomiky se rozvíjí velmi široce, a to buď jako ekonomický jev se sociální dimenzí nebo sociální jev s ekonomickou dimenzí. Od počátku 19. st. Jsou zakládány různé typy organizací, které nesly v sobě sociální podtext. Jednalo se o družstva, vzájemně prospěšné společnosti, asociace a jiné druhy podniků zaměřené na organizování výroby, spotřeby, na lepší přístup k úvěrům, ke zdravotní péči a dalším službám, vše na spravedlivějším a demokratičtějším základě.³ Prostřednictvím těchto podniků založených na svépomocném principu reagují různé sociální skupiny na ekonomické a sociální změny spojené s rychlým rozvojem průmyslu a obchodu.

Kolébkou sociální ekonomiky v Evropě se stala Francie, kde má dlouholetou tradici. Ve Francii sociální podnik může mít několik právních forem, ovšem podstatné jsou sociální cíle podniku. Proto ve Francii nejčastěji se používá pojem solidární ekonomika a je definován jako aktivita, která zahrnuje více druhové financování: peněžité (dotace, dary, granty) a nepeněžité (práce dobrovolníků) a také nese dvojí účel: poskytování služeb nebo nabídka produktu a vytvoření sociálních vazeb jak mezi členy podniku, tak i mezi podnikem a společností jako celku.

Do první poloviny 20. století rozvoj sociální ekonomiky byl na vzestupu, ovšem ve druhé polovině do cca 70. let 20. století byl zcela v útlumu v důsledku předního postavení

² SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Sociální podnikání*.

³ TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*.

veřejného sektoru v sociálních otázkách a rovněž díky rychlému rozvoji soukromého ziskového sektoru.

V 70. a 80. letech 20. století dochází ke změnám v hospodářské ekonomice v důsledku několika faktorů. Projevující se ekonomická krize, útlum průmyslu a s tím spojený nedostatek práce pro muže v továrnách, expanze sektoru služeb, masový vstup na trh žen, velký populační růst, byrokratizace státní moci způsobují silný tlak na stát a jeho pojetí sociální ekonomiky, a proto mnoho států Evropy se vracejí ke konzervativním ekonomickým teoriím a k zavádění opatření na omezení státních výdajů. Proto se mění i postavení neziskových organizací, které začínají představovat alternativu ke službám poskytovaných státem. V těchto letech v rovině jak státu, tak i trhu dochází ke zjevnému rozdělení dvou sektorů, a to na veřejný i na soukromý.

Znovu vstoupení sociální ekonomiky s její tradičními subjekty do popředí dochází v posledních dvou dekádách 20. století, kdy v Evropě se začíná projevovat krize sociálního státu. Stát není schopen čelit takovým problémům jako je nezaměstnanost, sociální vyloučení, problematika spojená se vzděláním, zdravím, udržením životní úrovně v důchodovém věku, udržitelným rozvojem atd. Vzniká uvědomění, že pro rozvoj potenciálu sociální ekonomiky je nutno vytvořit vhodné mechanismy, které by zabránily jak přeměně nebo degradaci sociálních podniků v ziskové podniky, tak i absolutní závislosti na veřejném sektoru. Klíčovým pro sociální ekonomiku se stál rok 1980, kdy ve Francii byla přijatá Charta sociální ekonomiky, která navázala na práci svazů družstev, asociací a vzájemných společností, které působily kontinuálně ve Francii a odkázala na evropské tradice vzájemně podpůrných aktivit a solidarity, rovněž se snažila integrovat sociální problémy i do ekonomiky. Charta sociální ekonomiky rovněž definovala a zakotvila charakteristické rysy sociálního podnikání. Následně ve Francii – první z evropských zemí, byl v roce 1981 přijat a zakotven do francouzské legislativy termín sociální ekonomika.

V roce 1989 Evropská komise oficiálně přiznala sociální ekonomiku a zakotvila její definici. Dalším zásadním momentem byl rok 1991, kdy v Itálii zákonem č.381/1991 byl italským parlamentem schválen speciální status sociálním družstvům.⁴ V roce 1996 založil Jacques Defourney centrum sociální ekonomiky a Evropskou síť výzkumných pracovišť pro sociální ekonomiku – EMES, která byla právně upravena v roce 2002 a jejímž cílem je budování mezinárodní databáze teoretických a praktických zkušeností v oblasti sociální ekonomiky, sociálního podnikání, sociální inovace a solidárního hospodářství.⁵

Mezi nejdůležitější představitelé sociální ekonomiky v bývalém Československu lze řadit Josefa Macka, který preferoval sociální zájmy společnosti před ziskem. V jeho přístupech byly zohledněny altruismus a etická hlediska (dobročinnost, sledování prospěchu druhých), myšlenka družstev, které se zakládaly na vzájemné solidaritě a soběstačnosti, aby pomohla sami sobě a posílila tak svoji nezávislost.⁶ Zastával názor, že soukromé podnikání narušuje společenské zájmy, zneužívá své monopolní postavení a ničí přírodní bohatství. Macek se snažil o úpravu tržních selhání ekonomiky ve prospěch společenských a

⁴ SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Sociální podnikání*.

⁵ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*.

⁶ Tamtéž

sociálních kritérii, kdy se ekonomie stává pouze nástrojem k dosažení cíle sociální povahy.

⁷ Mezi představitelé sociální ekonomiky v Československu patří L.K. Feierabend, F.L. Chlebodár, A. Randa, A. Rašín, Karel Engliš a další. ⁸

Významným posunem v rozvoji sociální ekonomiky České republiky byl vstup do Evropské unie, kdy Česká republika musela přijmout evropská názorová hlediska na sociální ekonomiku jako na nástroj pro začleňování osob do společnosti, pracovnímu procesu a ve výsledku i k ekonomickému rozvoji.

Nutno podotknout, že rozvoj české sociální ekonomiky byl v České republice od roku 2009 rozvíjen díky názorové platformě TESSEA ČR, z.s., která sdružovala jednotlivce, podnikatele, vysoké školy, nestátní neziskové organizace a další instituce, které spojovalo společné téma prosazování sociální ekonomiky a sociálního podnikání. V současné době organizace se zaměřuje na rozvoj sociálního podnikání, představení sociálního podnikání širší veřejnosti, poskytuje poradenství sociálním podnikům v oblasti managementu a PR, zprostředkovává inzerci pro sociální podniky v oblasti prodeje.⁹ Společnost TESSEA je autorem definic sociálního podnikání, sociálního podniku a integračního sociálního podniku, které jsou v souladu se znaky mezinárodní výzkumné sítě EMES. Tyto definice a principy se užívají oficiálně již od roku 2011 a v mírně upravené podobě je užívá i Ministerstvo práce a sociálních věcí, bankovní subjekty jako Česká spořitelna nebo ČSOB ve výzvách na podporu sociálního podnikání. V letech 2013-2014 zpracovala společnost TESSEA analýzu legislativního rámce pro sociální podnikání v zemích EU a vytvořila návrh na zapracování sociálního podnikání do zákona o zaměstnanosti a do jiných právních předpisů. V současné době společnost TESSEA se podílí na přípravě zákona o sociálním podnikání. ¹⁰

3.1.2 Charakteristika sociální ekonomiky

Abychom porozuměli, jak sociální podnikání působí a řeší nežádoucí sociální jevy, je nutno se podívat v širších souvislostech na samotnou sociální ekonomiku.

Sociální ekonomika má několik definic, ale nejčastěji se používá definice EMES – Evropské sítě výzkumných pracovišť pro sociální ekonomiku:

„Organizace sociální ekonomiky se liší od soukromého ziskového sektoru tím, že jejich primárním cílem je sloužit potřebám svých členů nebo širšímu veřejnému zájmu namísto maximalizování a rozdělování zisku mezi členy nebo podílňky. Také se jasně odlišují od veřejného sektoru, přestože mohou dostávat veřejné dotace pro naplnění své mise. Jsou totiž sebeřízenými soukromými organizacemi s pravidlem „jeden člen – jeden hlas“ na svých valných shromážděních.“

⁷ SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Sociální podnikání*.

⁸ Tamtéž

⁹ <http://www.tessea.cz>

¹⁰ DORÍČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*.

Z výše uvedené definice zjišťujeme, že sociální ekonomika není ani soukromým tržním sektorem zaměřeným primárně na výdělečnou činnost, ani veřejným sektorem v podobě státních institucí, ale představuje něco, čemu se říká třetí sektor a zahrnuje část organizací občanského sektoru (vykonávajících soustavné ekonomické aktivity – tj. mohou vytvářet zisky).

Obrázek 1 Třetí sektor

Zdroj ¹¹

Z obrázku (Obrázek 1), který představuje rozdělení národního hospodářství, můžeme vyčíst, že sociální ekonomika a třetí sektor se částečně překrývají.

Veřejné organizace – neziskový veřejný sektor, poskytují veřejné statky, jsou spojené se státem a vládou, finanční prostředky pro svou činnost získávají z veřejných rozpočtů. Od soukromého sektoru se liší zejména tím, že nejsou založeny na ziskovém principu a zabývají se otázkami veřejného nebo obecného prospěchu. Je řízen a spravován státními úředníky.

Soukromý ziskový sektor zahrnuje výrobu, produkci zboží a služeb, subjekty jsou motivovány úspěším na trhu a dosažením maximálně možného zisku. Ziskový sektor nezaložena na individuálním přístupu k zaměstnancům, nevyužívá veškeré hybné síly ve společnosti a nevytváří tím podmínky pro plnou zaměstnanost. Představuje vztah mezi nabídkou a poptávkou na trhu.

¹¹ DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Lidské zdroje v sociálních podnicích* [online].

Sektor domácností tvoří jednotlivci, rodiny, domácnosti a další neformální komunity (sousedé, přátelé), které netvoří komunitu za účelem zisku, ale pro společný užitek.

Třetí sektor – neziskový soukromý sektor (vnitřní trojúhelník), nespadá ani do neziskového veřejného sektoru s jeho autoritativním postavením, ani do sektoru soukromého ziskového s cílem primárně dosahovat zisků, částečně s těmito sektory se překrývá (je ovlivňován státními politikami a legislativou v neziskovém veřejném sektoru, hodnotami a praktikami v soukromém ziskovém sektoru, kulturou občanské společnosti, potřebami neformální rodiny a životem v komunitě), má ekonomickou hodnotu z hlediska zaměstnanosti, produkce a vytváření hodnot.¹²

Sociální ekonomika se věnuje otázkám zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Vzniká díky sociálnímu, ekonomickému a environmentálnímu rozvoji, který umožňuje aktivní zapojení každého občana na rozvoji daného regionu. Prvotním cílem sociální ekonomiky není vytvářet zisk, ale když zisk vznikne, bude použit k dalšímu rozvoji aktivit firmy či pro komunitu, ale stěžejní jsou obecně prospěšné cíle, které se společnost stanovila.¹³

Díky tomu, že sociální ekonomika se dotýká problematiky různých právních forem, kterými se realizuje, bylo by vhodnější ji charakterizovat **souborem aktivit, vztahů, cílů a typových aktérů.**

Za základní charakteristické rysy sociální ekonomie můžeme vyčlenit níže uvedené:

- Spojení ekonomických aktivit a sociálního užítku
- Privátní (nestátní) povaha subjektů
- Samospráva a autonomie na státu (popř. na trhu)
- Demokratické rozhodování na principu 1 člen = 1 hlas
- Vzájemná svépomoc a podpora členů
- Účast na trhu s ne-pro-ziskovými cíli a neziskovými užitky (částečná nebo plná redistribuce zisku zpět do společnosti)
- Smluvní dobrovolnost
- Otevřenost struktur a s tím spojená variabilita fixního kapitálu pro potřebu jeho stabilizace a ochrany
- Nerizikový kapitál, daný vztahem výrobních faktorů
- Vícezdrojovost financování aktivit včetně nemonetárních zdrojů v podobě dobrovolnické práce, kooperace a zasíťování
- Vazba na zdroje a užitky na lokální a regionální úrovni
- Participace členů (jako zaměstnanců a i klientů/zákazníků) na majetku, financování, rozhodování na užitečných a rizicích
- Partnerství s veřejným sektorem v rámci veřejných politik.¹⁴

¹² DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Lidské zdroje v sociálních podnicích* [online].

¹³ SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Sociální podnikání*.

¹⁴ Tamtéž

Ačkoliv neexistuje jednotné legislativní vymezení sociálního podnikání, z výše uvedeného výčtu charakteristik můžeme vytvořit představu o tom, jak by měl fungovat sociální podnik a na jaké společenské hodnoty by měl mít zaměření. Můžeme vyčlenit několik kritérií, které musí splňovat sociální podnik:

1. Aktivity musí být trvalého rázu a musí produkovat užitek anebo poskytovat služby. Sociální podnik na rozdíl od neziskových organizací nezapojuje do dobročinných akcí nebo nepřerozděluje tok peněz mezi skupiny s individuálními potřebami, ale vytváří na produkování trvalého užitku anebo poskytování služeb.
2. Vysoký stupeň autonomie. Sociální podniky nejsou řízeny veřejnými institucemi nebo jinými organizacemi, jsou zakládány skupinami osob v rámci samostatného a nezávislého plánování a vyznačují se dvěma právy: právem hlasu (rozhodování a upevňování své pozice) a právem odchodu rozhodnutí kdykoliv ukončit svou činnost)
3. Významná rovina ekonomického riskování. Při zakládání sociálního podniku musí se předpokládat jistá míra rizika (i s ohledem na zaměření na určitou sociální skupinu občanů). Sociální podnik je závislý na iniciativě a snaze svých členů/zakladatelů a zaměstnanců při obstarávání finančních zdrojů pro chod společnosti.
4. Minimální množství placené práce. Pro sociální podniky je charakteristické kombinování vícedruhových zdrojů příjmů jak peněžních, tak i nepeněžních. Předpokládá se vysoká míra dobrovolnické práce.
5. Zřetelný záměr prospět společnosti jako celku. Specifickým rysem sociálního podnikání je sociálně prospěšné činnosti nebo cíl podniku, a to buď ve vztahu k celé společnosti nebo jen k určité skupině osob.
6. Iniciativa nastartovaná skupinou občanů. Sociální podniky jsou zřizovány na základě společné dohody skupiny osob, které sdílí společnou potřebu nebo záměr. Tento principi musí být zachován, i když podnik z legislativního hlediska řídí jednotlivci nebo skupina vůdců.¹⁵

Z výše uvedených charakteristik je patrné, že ziskovost pro sociální ekonomii a potažmo sociální podnikání je sekundárním cílem, primárním cílem je uspokojování vesměs palčivých sociálních potřeb své komunity. Nutno podotknout, že sociální podnik nemusí splňovat všechna výše uvedená kritéria současně, jelikož každá země Evropské unie má své tradice, má svou legislativu, ze kterých vychází sociální podnikání při svém vzniku a následném fungování.

3.1.3 Přístupy v definování sociální ekonomiky a její principy

¹⁵ DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ. Lidské zdroje v sociálních podnicích [online].

Při definování sociální ekonomiky se uplatňují dva přístupy.

První *právně – institucionální* přístup se zaměřuje na identifikaci právní formy subjektu sociální ekonomiky a vytyčuje je jako její čtyři pilíře: *družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace*. K těmto čtyřem pilířům se přidávají i další formy sociálních podniků dle úpravy v národních legislativách. Často se jedná o podniky typu WISE – Work Integration Social Enterprise, čili o podniky, které se zaměřuje na poskytování zaměstnávání různým skupinám ohroženým sociálním vyloučením.¹⁶

Druhý *normativní* přístup se zaměřuje na vymezení charakteristických rysů subjektů sociální ekonomiky, které jsou definovány v Chartě sociální ekonomiky a vytyčuje tři pilíře, na kterých by mělo se opírat sociální podnikání: ekonomické prosperitě, kvalitě životního prostředí a na sociálním kapitálu.

Sociální ekonomika jako vědní disciplína má své principy fungování. Tyto principy jak naznačuje přívlastek „sociální“ nesou společensky prospěšná poslání, kterými zejména jsou:

- Solidarita
- Vytváření pracovních míst, pro kvalitnější život a nabízí vhodný rámec pro nové formy podniku a práce
- Důležitá role v místním rozvoji a sociální soudružnosti
- Sociální odpovědnost
- Demokracie – demokratická kontrola ze strany členů
- Zlepšení stability ekonomických trhů
- Priority a strategické cíle EU (soudružnost, plná zaměstnanost, boj proti chudobě a vyloučení ze společnosti).¹⁷

3.1.4 Role sociální ekonomiky

Podstata a obsah sociální ekonomiky v národním hospodářství se může jevit jako zcela jasná záležitost, ovšem zkušenosti ukazují, že vlivem různých tradic, zvyklostí a v důsledku různých myšlenkových názorů na to, co je podstatou sociálního smyšlení, každý stát spatřuje roli sociální ekonomiky v něčem jiném.

Rozlišujeme níže uvedené role sociální ekonomiky:

- *Ekonomická či podnikatelská role*, která vidí subjekty sociální ekonomiky jako „podniky“, které mohou napomoci regeneraci komunity, přičemž kladou důraz na svoji finanční udržitelnost. Věří, že sociální podniky budou fungovat tam, kde soukromý sektor nebude, nebo alespoň ne do doby než se některé finanční injekce, provedené do daného sektoru, uskuteční tak, aby jej zatraktivnily pro soukromé zájmy.¹⁸

¹⁶ SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Sociální podnikání*.

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*.

- *Sociální-ekonomická role* je prezentována jako záplata na nedostatky sociální politiky, kde je sociální ekonomika vnímána stále velmi okrajově, a je soustředěna do odvětví, které vláda nemůže (nebo nechce) poskytovat.
- *Politicko-ideologická role*, představuje sektor sociální ekonomiky jako silný a schopný přinést institucionální změny v daném státě a tím podpořit účast občanů na rozhodování.¹⁹

První a druhá role vidí sociální ekonomiku pouze jako obchodní atribut. Toto pojetí sociální ekonomiky je příznačné pro americký/anglický model sociální ekonomiky. Třetí role je blíže k evropskému modelu a ukazuje sociální ekonomiku jako iniciativu vzešlou od občanů, která se zaměřuje na poskytování různých služeb a klade důraz na svou nezávislost. Nice méně u všech třech rolí sociální ekonomiky hrozí, že bude-li narušena rovnováha mezi sociálním a ekonomickým prvkem, mohou sociální podniky „spadnout“ do kategorie takového ekonomického segmentu, o který na jedné straně soukromý sektor nebude mít zájem, a na druhé straně veřejný sektor „přenechá“ sociálním podnikům jen ty nejpalcivější sociální problémy u nejvíce znevýhodněných osob z nejhudších regionů v domnění, že je sociální podniky vyřeší pomocí levné a dobrovolné práce. Takový stav sociální ekonomiky vede k degradaci sociálního podnikání a v podstatě dělá z něj pouhý nástroj populismu.

Pro dosažení svých cílů využívá sociální ekonomika určitých nástrojů nátlaku, například v podobě lobby, na představitele veřejných politik. Protože sociální ekonomika se zaměřuje převážně na uspokojování ekonomických, sociálních, kulturních a environmentálních potřeb na úrovni místních entit, nejčastěji probíhá její vzájemná interakce právě se sociální politikou, se kterou se sociální ekonomika kryje v otázkách zajištění blahobytu pro své klienty na regionální úrovni. Sociální politika pomocí řady opatření a za účasti aktérů sociální politiky je tak schopná řešit otázky, které „trápi“ subjekty sociální ekonomiky.

3.2 Sociální politika

Sociální politiku nejčastěji definujeme jako soubor opatření, které směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva a k zabezpečení sociálního smíru v rámci daných hospodářských a politických možností dané země.²⁰ Jiná definice představuje sociální politiku jako tu, „...která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života...“.²¹ Další definice představuje sociální politiku jako institucionálně zakotvené záměrné úsilí vyjádřené specifickými programovými cíli, aktivitami a prostředky, směřující k ochraně, reprodukci a rozvoji sociálního systému nebo jeho části, skupin či jednotlivců.²² Již z výše uvedených definic je patrné, že jedni teoretikové vidí sociální politiku jen jako politiku státní nebo veřejnou, jiní sociální politiku vnímají v širším spektru se zapojením i jiných nestátních subjektů. Již samotné slovo „sociální“ je možné chápat jako soubor aktivit

¹⁹ TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti*.

²⁰ KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*.

²¹ KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*.

²² TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*.

vedoucích ke zdokonalení života a životních podmínek lidí, anebo jen jako pouhý synonymum pro slovo společenský.

3.2.1 Interakce sociální a hospodářské politiky

Bezpochyby sociální politika je velmi složitým vědním oborem, který se dotýká veškerých stránek fungování a života společnosti a mimoto i úzce souvisí s hospodářskou politikou. Sociální politika vůči politice hospodářské může být jak v pasivním, tak i v aktivním postavení. Pasivní role sociální politiky spočívá v tom, že každé hospodářsko-politické opatření státu má své sociální dopady na obyvatele. O aktivním postavení sociální politiky se jedná v případě, kdy samotné obyvatelstvo vytváří předpoklady a predispozice pro působení hospodářské politiky a obvykle to bývá na působišti právě aktivní složky sociální politiky (vzdělávání, zdravotnictví, bydlení, zaměstnávání apod.), která lidi motivuje pro pracovní výkon, k odpovědné činnosti a k seberealizaci.

Hospodářská politika ovlivňuje sociální politiku:

- soustavou daní a soustavou úrokových sazeb
- soustavou daňových úlev
- strukturální politikou
- příjmovou politikou
- mírou inflace.

Sociální politika zpětně ovlivňuje hospodářskou politiku:

- úrovní lidského kapitálu (kvalitou a kvantitou pracovní síly)
- podmínkami zaměstnávání pracovníků
- stanovením odvodu z mezd a platů pro účely sociálního a zdravotního pojištění
- stanovením podmínek pro přiznání sociálních dávek
- dávkami sociálního zabezpečení
- záchrannou sociální sítí.

A obecně platí, že čím je vyspělejší společnost, tím je vazba mezi sociální politikou a hospodářskou politikou těsnější.²³

Jinými slovy středobodem sociální politiky je kvalita života ve společnosti, kterou můžeme sledovat ve dvou dimenzích. Objektivní dimenze sleduje materiální zabezpečení, sociální podmínky života, sociální status a fyzické zdraví jedince. Lze ji tedy vymezit jako souhrn ekonomických, sociálních, zdravotních a environmentálních podmínek, které ovlivňují život člověka. Subjektivní dimenze se týká jedincova vnímání svého postavení ve společnosti v kontextu jeho kultury a hodnotového systému. Výsledná spokojenost je závislá na jeho osobních cílech, očekáváních a zájmech.²⁴ Ačkoliv sledováním, měřením a vyhodnocováním kvality života se zabývá řada expertů napříč celou Evropou, věnuje se tomu nemalá pozornost a vkládají se prostředky k jejímu zvýšení, i přes to lze pozorovat na regionální nebo i lokální úrovni tendenci k sociální exkluzi v důsledku špatné hospodářské situace jednotlivých regionů a lokalit. Projevy sociální exkluze v různých regionech se liší

²³ KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*.

²⁴ TOKÁROVÁ, Anna, KREDÁTUS, Jozef a FRK, Vladimír. *Kvalita života a rovnost příležitostí: z aspektu vzdělávání dospělých a sociální práce*.

svou intenzitou dle nástrojů sociální politiky, který ten či jiný stát využívá. Právě svým přístupem stát může přispět k posílení, anebo k oslabení sociální politiky tím, jakou mírou (dominantní až reziduální) a způsobem (koordinátora až poskytovatele a manažera) zasahuje v konkrétním socioekonomickém, politickém a demografickém rámci.²⁵ Dá se říct, že bez ohledu na ideová východiska (liberalistické, konzervativistické nebo socialistické) každý stát uznává deset nezadatelných sociálních práv svých občanů: právo na práci, na uspokojivé pracovní podmínky, na životní úroveň, na rodinu, sociální zabezpečování a svobodu sdružování. Ale každý stát má své pojetí rovnosti a spravedlnosti a má jiné přístupy k řešení synergie mezi občanem a státem. Od toho se odvíjí i různé stupně účasti státu na sociální ochraně svých občanů a různé sociální nástroje k zamezení sociální exkluze ve společnosti.

3.2.3 Základní pojmy v sociální politice

V rámci sociální politiky je nutno rozlišit několik základních pojmů, abychom nejen sociální politiku nezaměňovali například se sociální správou, ale abychom také pochopili, z čeho se skládá péče o jedince v jednotlivých státech.

Zatímco sociální politika se zabývá strategií, politickým rozhodováním, prosazováním a realizováním záměrů spojených s politickými cíli v oblasti sociální ochrany občanů, sociální správa představuje soustavu organizací, které svými činnostmi sociální ochranu občanů zabezpečují.²⁶

Mezi základní prvky sociálního státu můžeme zařadit sociální bezpečnost, sociální zabezpečení, sociální blahobyt a sociální ochranu.

Sociální bezpečnost – pojem který byl poprvé užit v USA v 1935 a byl spojován pro označení zákona o důchodovém pojištění. V Evropě byl zaveden v roce 1950 po přijetí Úmluvy mezinárodní organizace práce (ILO) č. 102/1952, která se označuje jako minimální norma sociální bezpečnosti občanů.²⁷ Úmluva v jednotlivých částech vymezuje okruhy, které musí státy členské státy dodržovat.

Sociální zabezpečení – představuje výčet činností, které směřují k naplnění sociální bezpečnosti občanů podle Úmluvy ILO č. 102/1952. Sociální zabezpečení se týká níže uvedených případů:

- ohrožení zdraví a nemoci
- zdravotního poškození a invalidity
- pracovního úrazu a nemoci z povolání
- stáří
- mateřství
- úmrtí živitele

Pro dosažení sociální bezpečnosti používají se níže uvedené **nástroje** sociálního zabezpečení:

- sociální pojištění (úrazové, nemocenské, zdravotní, v mateřství, ve stáří, invalidity, pozůstalých, v nezaměstnanosti, rodinné přídatky)
- sociální zaopatření a podpora (zvláštní zaopatřovací dávky v případech definovaných zákonem)

²⁵ HUDEČKOVÁ, Helena a Eva KUČEROVÁ. *Úvod do sociální politiky*.

²⁶ HUDEČKOVÁ, Helena a Eva KUČEROVÁ. *Úvod do sociální politiky*.

²⁷ Tamtéž

- sociální pomoc (dříve chudinská péče, zaměřuje se na dlouhodobě nezaměstnané, staré, zdravotně postižené a sociálně dezintegrované osoby, na standardní a rozvrácené rodiny)
- sociální služby (nepeněžité, poskytované místo peněžitých dávek, jako např. sociální poradenství, pečovatelská služba, osobní asistence, tísňová péče aj.)²⁸

Sociální blahobyt – neboli social welfare. Tento termín vznikl v období druhé světové války společně s terminem welfare state a vyjadřuje takový stav sociálního zabezpečení, který garantuje svým občanům sociální bezpečnost komplexního charakteru s ohledem na nezadatelná lidská práva obsažena ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948.²⁹ Welfare state můžeme chápat v úzkém smyslu, jako sociální stát, který zajišťuje klíčové veřejné sociální služby týkající se zejména zdraví, vzdělání, bydlení, zajištění příjmů a pečovatelských služeb. V širším pojetí je termín sociální stát používán k označování určité formy politického prostředí.³⁰

Mezi základní cíle, které má sociální stát plnit, patří:

- zajišťování prosperity ekonomiky
- omezování chudoby obyvatelstva
- zajišťování sociální rovnosti
- zajišťování sociální integrace a zamezení vzniku sociální exkluze
- zajišťování sociální stability
- zajištění nezávislosti jednotlivců.³¹

Sociální ochrana – představuje složitý mechanismus, který stát využívá k zajištění výše uvedených prvků spojených se sociálním státem a má níže uvedené složky:

- složku preventivní – předcházení složitým sociálním situacím, představuje aktivní sociální politiku

- složku terapeutickou – zpravidla individuální, představuje následné řešení složitých životních situací, je součástí pasivní sociální politiky

- složku rehabilitační – integrační/reintegrační, spadá taktéž pod následnou péči, pomáhá se sociálním začleňováním, představuje taktéž pasivní sociální politiku.

Posledním pojmem je *záchranná sociální síť*, která představuje jen ten nutný minimum, který by umožňoval občanům při těžké životní situaci pouze zajištění důstojné minimální hranice životních potřeb. Představuje poslední a minimální nástroj sociální politiky.

Ve své podstatě lze sociální politiku rozdělit na pasivní a aktivní.

Aktivní sociální politika je taková, v níž je akceptována nejen prevence vzniku nepříznivých sociálních událostí, ale také participace každého při preventivní, terapeutické a rehabilitační součásti soudobé sociální ochrany občanů prováděné v rámci moderního rozvětveného systému sociální správy rozmanitými činnostmi sociálního zabezpečení tak, aby dosažený stav sociální bezpečnosti odpovídal aspoň „sociál welfare“. ³²Při řešení sociálních problémů využívá stát, jak nástrojů pasivní sociální politiky, tak i nástrojů aktivní sociální politiky. V závislosti na politické orientaci společnosti a přístupu řešení problému, můžeme říct, že sociální politika používá níže uvedené strategie:

- intervencionistickou a pasivní, kdy nakupené problémy řeší stát pomocí přerozdělování

²⁸ Tamtéž

²⁹ HUDEČKOVÁ, Helena a Eva KUČEROVÁ. *Úvod do sociální politiky*.

³⁰ KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*.

³¹ Tamtéž

³² HUDEČKOVÁ, Helena a Eva KUČEROVÁ. *Úvod do sociální politiky*.

- intervencionistickou a aktivní, jestliže stát vkládá preventivně prostředky do problémových oblastí
- systémotvornou a pasivní, kdy sociální problémy jsou signálem k úpravám legislativy (jako politika neexistuje)
- systémotvornou a aktivní, jestliže se stát podílí na konstrukci sociálního řádu jako politického řešení vztahu mezi hospodářskou a sociální politikou.³³

3.2.4 Aktéry sociální politiky

Nejčastěji v souvislosti se sociální politikou mluvíme o objektech a subjektech sociální politiky.

Objektem sociální politiky jsou všichni obyvatelé dané země, jednotlivci a určité skupiny čili ti, kterým opatření sociální politiky jsou určena. Některá opatření jsou určena všem (např. právo na zdravotní péči, rovný přístup ke vzdělání), jiná jen vymezeným skupinám nebo jednotlivcům (nezaměstnaní, nemocní, zdravotně postižení atd.).

Subjektem sociální politiky jsou její realizátoři, a tedy ti, co nesou za ni zodpovědnost. Hlavním subjektem sociální politiky, který určuje pojetí, obsah, cíle a úkoly sociální politiky v daném čase a na daném území, je stát. Stát vykonává sociální politiku prostřednictvím svých orgánů. Na půdě zákonodárných orgánů probíhá příprava legislativního rámce, který nese rozhodující význam pro sociální politiku nejen samotného státu a jeho orgánů, ale i ostatních nestátních subjektů. Jedná se o jiné subjekty, které pečují o sociální politiku a zpravidla na nižších úrovních a v jednotlivých územních celcích. Subjekty můžeme dělit na státní a nestátní. Nestátní dělíme na tržní a na ostatní netržní. Subjekty sociální politiky koncipují, připravují a realizují.³⁴

Dalšími nestátními subjekty sociální politiky jsou:

- zaměstnavatelé a firmy, které fungují v rámci legislativních opatření určených státem a jeho orgány na úseku sociálního pojištění svých zaměstnanců, dodržování Zákoníku práce a zákonu o Zaměstnanosti při spolupráci s úřady práce apod.
- zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány – jedná se o různé komory zaměstnavatelů, zaměstnanecké a profesní svazy, odborové svazy a orgány, orgány tripartity (Rada hospodářské a sociální dohody) apod.
- místní komunity a obce, jejich orgány a instituce. Co se týká obcí, tak jsou to nejmenší územní jednotky státu a mají ze zákona svou sociální politiku a orgány. Sociální politiku mohou obce vykonávat jak v samostatné působnosti (např. zřízení výborů nebo komisí pro občanské záležitosti svých obyvatel) nebo v přenesené působnosti, kdy jsou pověřeni plněním úkolů ústředními státními orgány (například na úseku matrik nebo evidence občanů).
- občanské iniciativy a organizace neziskového charakteru jako dobročinné organizace, charitativní instituce apod. Význam a činnost těchto institucí v poslední době velmi roste.

³³ KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*.

³⁴ KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*.

- církve, jež kromě teologické funkce mají významnou roli ve výchovné a mravní oblasti, v péči o zdraví a o hendikepované občany, působí ve vzdělání, charitě, mají nezastupitelnou funkci v paliativní a hospicové péči
- občané, rodiny, domácnosti

Při popisu sociální politiky hodně autorů se zaměřují na její praktickou stránku, při které je zajišťována sociální bezpečnost občanů. Při tom vyzdvihují její sociální poslání a hodnoty, které od volného trhu jsou zcela odlišné. Oni konstatují, že v sociální politice sice se používá politická moc, ale jen za účelem doplňování, definování a modifikace aktivit sociální politiky, aby bylo možno dosáhnout jistého stavu sociální bezpečnosti občanů, čehož v běžném ekonomickém prostředí nelze zajistit. Při čemž se používají principy solidarity a sociální legitimacy. Příkladem takových aktivit může být sociální podnikání, které sice funguje v běžném ekonomickém prostředí, ale za použitím tzv. vyšších principů, které jsou charakterní spíše pro sociální ekonomii. O sociálním podnikání se také mluví i ve spojitosti s regionální politikou, jelikož zakládání sociálních podniků je ve svém principu iniciativou zezdola od tzv. třetího sektoru, který potom působí ve vymezeném prostoru za použitím znalosti místních poměrů k řešení místní problematiky.

3.3 Sociální podnikání

Při zmínce o sociálním podnikání část veřejnosti si myslí, že se jedná o podnikání v oblasti sociálních služeb, a část si představuje pod tímto pojmem klasické podnikání, které je spojeno se ziskem nebo využitím materiálních a lidských požitků ku svému prospěchu, jen s přívlastkem sociálně zodpovědného jednání, ke kterému se v dnešní době hlásí čím dále větší množství společností. Ovšem ani o tento fenomén nejde v případě sociálního podnikání. Sociální podnikání svou podstatou má sloužit primárně k naplnění tzv. vyšších hodnot, sloužit společenský prospěšným cílům, a teprve sekundárně se zabývá finančními toky ve společnosti. Co že tedy můžeme představit pod pojmem sociální podnikání a jaká je jeho podstata? Pokusím se osvětlit v níže uvedené kapitole. Jelikož specifikum českého a slovenského sociálního podnikání budu rozebírat podrobněji v praktické části diplomové práce, zaměřím se v této kapitole na obecnou charakteristiku v celosvětovém kontextu.

Předně nutno vysvětlit, že ačkoliv pojmy sociální ekonomika a sociální podnikání mohou se jevit jako totožné, ve skutečnosti sociální ekonomika je širší pojetí a zahrnuje všechny sociální podniky dohromady a jejímž cílem je zvyšování zaměstnanosti nebo plnění jiných důležitých cílů komunity, kdyžto sociální podnikání představuje konkrétní podnikatelskou aktivitu, která těží ze sociálního a environmentálního prvku ve společnosti.

3.3.1. Prvopočátky sociálního podnikání

Za nejstarší formu sociálního podnikání se považuje družstvo, vývoj, kterého souvisí s průmyslovou revolucí, která postihla nejchudší a nejslabší vrstvy obyvatelstva. První družstvo bylo založeno v roce 1844 v Anglii a následně se rozšířila po celé Evropě. Zakládání družstev neminulo ani české a slovenské země, zde vznikala družstva v první polovině 19. st. ve spojitosti s Františkem Cyrilem Kampelíkem a takto založeným družstvům se říkalo „kampeličky“. Cílem těchto družstev bylo zajistit vzájemné přežití ve

složitých časech díky svépomoci členů a vzájemné spolupráci drobných obchodníků.³⁵ K předchůdcům družstevních základem můžeme přiřadit různé náboženské obce (v Čechách to byla Jednota Bratrská) nebo cechy řemeslníků ve středověku. V období mezi první a druhou světovou válkou družstva se hojně rozvíjela díky práci různých humanitárních spolků. Po druhé světové válce postupně byla zestátnována nebo u rušena. Nové typy družstev byla zakládána za bytovým, zemědělským nebo spotřebním účelem. Po roce 1989 se změnou legislativy vznikaly i nové formy organizací jako nadace, církevní organizace, charity, obecně prospěšné společnosti, spolky, občanská sdružení a nadační fondy.³⁶ Jelikož družstva neměla důvěru u veřejnosti, nemohla navázat na svou předchozí tradici a rozvíjet se dále. Nový rozvoj přišel až po roce 2000, kdy začínají vznikat malé podniky ve spojitosti se sociální ekonomikou a sociálním podnikáním. Družstevní forma podnikání má stále své místo jak v České republice, tak i v zahraničí a díky principům fungování družstev založených na vzájemné solidaritě a spolupráci je schopná řešit sociální a ekonomické problémy ve společnosti.

K důležitým událostem pro sociální podnikání z odborné stránky došlo v 90. letech. V roce 1996 byla založena specializovaná expertní organizace EMES, která má za úkol podporovat a pomáhat s rozvojem sociálních podniků a vytvářet ve státech jejich sítě.

Podle Trčky (2014) byl z legislativního pohledu důležitý rok 1997 kdy tzv. Linecká výzva¹³ (The Linz Appeal) definovala v evropském kontextu sociální podnikání. Linecká výzva doporučuje podporovat a rozvíjet sociální podnikání, které má sloužit jako nástroj ke snižování nezaměstnanosti a při zaměstnávání ohrožených sociálních skupin. Sociální podnikání bylo legislativně vymezeno ve Velké Británii, v Belgii a Itálii v letech 1995 až 2005.³⁷ Novodobý vývoj sociálního podnikání jak v ČR, tak i na Slovensku pozorujeme někdy od začátku 90 let. Tento vývoj až na několik drobností se v obou zemích výrazně neliší. S rozvojem volného trhu a občanské společnosti dochází podle vzoru ostatních evropských zemí i ke vzniku třetího sektoru za účelem řešení otázek, které jdou mimo komerční sféru vlivu. Tyto okruhy v obou zemích jsou rovněž totožné a zaměřují se na řešení vysoké míry nezaměstnanosti v určitých regionech, otázky národnostních menšin žijících ve vyloučených lokalitách, možnost obnovy tradic, výroba lokálních produktů, integrace osob se zdravotním hendikepem. Po roce 1995 se pokoušela obnovit svou činnost úvěrová družstva – záložny jako alternativa vůči velkým bankám pro financování drobného podnikání v sektoru sociální ekonomiky. Bohužel v důsledku dlouhé pauzy ve své činnosti tato družstva nabyla schopná navázat na svou předešlou tradici a koncem 90. let masivně krachovala, což vedlo ke ztrátě důvěry široké veřejnosti v tuto formu podnikání.³⁸ Návrat k otázce sociálního podnikání spatřujeme po roce 2000, kdy pojmy sociální ekonomika a sociální podnikání postupně začaly pronikat do veřejných diskuzí pod vlivem euroamerických myšlenek společensky odpovědného podnikání. V České republice a na Slovensku povědomí o sociálním podnikání narůstalo s blížícím se vstupem do Evropské Unie v roce 2004 a následně posilovalo ve spojitosti s vypsáním dotačními tituly na podporu a rozvoj sociálního podnikání. Zatímco, v České republice rozvoji sociálního podnikání byl ponechán volný průběh, Slovensko po neblahých zkušenostech se

³⁵ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice.*

³⁶ DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Lidské zdroje v sociálních podnicích* [online].

³⁷ JURKOVSKÝ, Ota. *Analýza sociálního podnikání ve vybraném regionu.*

³⁸ BEDNÁRIKOVÁ, Daniela a Petra FRANCOVÁ. *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR: plná verze* [online].

zavedením pilotních sociálních podniků se vydalo cestou legislativního ukotvení sociálního podnikání. Tento krok řada odborníků považuje za podstatný milník rozvoje sociálního podnikání na Slovensku. Předpoklady pro vznik zákona o sociálním podnikání vytvořila již první vláda Roberta Fica, když ve svém prohlášení roku 2006 uváděla: *“Vláda prijme rázne opatrenia na uplatňovanie programového a projektového prístupu zameraného na posilnenie sociálnej inklúzie, predchádzanie vylúčeniu z trhu práce a podporu integrácie znevýhodnených skupín do zamestnania, najmä absolventov škôl, osôb so zdravotným postihnutím, matiek s deťmi a osôb vo veku blízkom dôchodkovému veku... V uvedenom smere bude posilnený aj rozsah a finančné zabezpečenie programov a projektov... Pri riešení týchto problémov bude vláda úzko spolupracovať so sociálnymi partnermi a s orgánmi územnej samosprávy. V lokalitách s vysokou mierou nezamestnanosti a chudobným obyvateľstvom prijme projekty podpory vytvárania nových pracovných miest, projekty a programy na získavanie a udržiavanie pracovných návykov, najmä pre marginalizované skupiny”*.³⁹

Ve výsledku po dvou letech vlády Roberta Fica byl sociální podnik legislativně vymezen novelou zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zaměstnanosti, jehož příslušné paragrafy vstoupily v platnost 1. září 2008. Další úprava přišla v roce 2018, kdy vstoupil v platnost klíčový zákon č. 112/2018 Z.Z. o sociální ekonomice a sociálních podnicích. Od předchozí úpravy tento zákon se vyznačuje komplexností. Zákon nejen určuje, co je sociální podnikání, ale stanovuje podmínky pro vznik, financování sociálního podnikání a rozvoj sociální ekonomiky.

3.3.2. Definice sociálního podnikání a sociálního podniku

Definice sociálního podnikání a sociálního podniku je mnoho a napříč státy neexistuje jednotné vymezení. Často jsou definice plně abstraktních pojmů anebo rozporů. Jedni definují sociální podnikání velice široce, jiní se vymezují do úzkého pochopení. Obvykle definice *sociálního podnikání* je napasována na legislativní rámec konkrétního státu a není možné ji tím pádem uplatnit všude. To také značně komplikuje výzkum sociálního podnikání a jeho komparaci mezi jinými státy. Autoři definic spíše zkoumají vymezení fungování podniku podle principů a sociálně-ekonomických aspektů a podle splnění nebo ne splnění se následně označí podnik za sociální.

Sociální podnikání představuje činnost subjektů sociální ekonomiky, které se nacházejí v Pestoffově trojúhelníku v oblasti třetího sektoru na ploše ziskové, soukromé a formální (viz Obrázek 1). Subjekty sociálního podnikání jsou organizace nezávislé na veřejné moci, a které podstupují tržní rizika, ale plní také ekonomicko-sociální a lokální cíle. Přispívají k místnímu rozvoji tím, že svojí dynamičností, inovativností a flexibilitou dokážou poměrně rychle reagovat na potřeby občanů a různých sociálních skupin. Jednu z nejpoužívanějších definic, která popisuje sociální podnikání, používá organizace CIRIEC16 - mezinárodní síť, která se věnuje výzkumu a publikování se zaměřením na sociální ekonomiku a družstva.⁴⁰ Tato definice popisuje sociální podnikání jako:

³⁹ https://i.sme.sk/cdata/6/54/5475146/program_fico.pdf

⁴⁰ MAREK, Vyskočil. *Podklad pro koncepci politiky vlády vůči NNO do roku 2020: Sociální podnikání* [online].

„*Soubor soukromých, formálně založených společností, s rozhodovací samostatností a svobodou členství, jež byly vytvořeny za účelem splnění potřeb jejich členů prostřednictvím trhu a výroby zboží a poskytování služeb, pojištění a finančních služeb, kde rozhodování a jakékoliv rozdělování zisků, nebo přebytků mezi členy není přímo svázáno s kapitálem nebo poplatky zaplacenými jednotlivými členy, kteří mají každý jeden hlas.*“

Definice Jacquese Defournyho a organizace EMES17, označuje za sociální podnik ten, který splňuje dané dimenze ekonomických a sociálních kritérií:

Ekonomická dimenze:

vysoký stupeň autonomie, vysoká míra ekonomického risku, trvalá produkce zboží a služeb, podíl placené práce

Sociální dimenze:

iniciativa občanů, jasný veřejně-prospěšný cíl, demokratické prvky v procesu rozhodování a řízení sociálního podniku, jeden člen-jeden hlas, více sloužit členům nebo komunitě než vytvářet zisk.⁴¹

V českém pojetí sociální podnik je konkurenceschopný podnikatelský subjekt působící na běžném trhu, jehož účelem je vytváření pracovní příležitosti pro osoby znevýhodněné na trhu práce a k tomu jim poskytnout vhodnou pracovní a psychosociální podporu. Za sociální podnik můžeme označit takový podnik, který přináší společnosti trojí prospěch: sociální, ekonomický a enviromentální.

Sociální prospěch lze popsat jako takový proces fungování sociálního podniku, při kterém podniky se zakládají z iniciativy občanů, dodržují zásady demokratického rozhodování zakotvené ve svých vnitřních předpisech, respektují legislativu a statutární orgány, do řízení zapojují, pokud možno všechny pracovníky a naplňují sociální cíl, který spočívá v uspokojení potřeb společnosti v daném místě a pro určitou sociální skupinu lidí.⁴²

Ekonomický prospěch – je spojen s odlišným zacházením s případným ziskem v podniku. Zisk je využíván k vlastnímu rozvoji podniku a je takzvaně reinvestován zpět do společnosti (obvykle 30 %). Zisk mohou představovat peníze získané z vlastní činnosti podniku, ale může mít i vícero zdrojů financování, jako jsou příspěvky, dotace, granty, dary apod. Činnost sociálního podniku nepředstavuje jen nahodilý výdělek, ale soustavná výdělečná činnost, za kterou sociální podnik nese riziko podnikání. Sociální podnik je nezávislý na jiných institucích, je řízen autonomně.

Enviromentální a místní prospěch – zde je důležité zmínit, že na sociální podnik jsou kladeny zvýšené nároky na přístup k životnímu prostředí, a to na všech cyklech výrobního procesu. Sociální podnik je důležitou složkou pro obec, místo působení, region, kraj a zde také probíhá kooperace na místní úrovni: využívají se místní zdroje, zaměstnávají se lidé z okolí, uspokojují se místní potřeby, probíhá komunikace s místní samosprávou, místními podnikateli, organizacemi občanského sektoru, s občany a veřejností celkem.

Jak už bylo zmiňováno výše, sociální podniky jsou autonomní ve svém rozhodování a nejsou finančně propojené na jiných institucích ať už veřejných, nebo finančních. Není v podstatě ani rozhodující právní forma sociálního podniku, ale založení podle platné

⁴¹ https://emes.net/content/uploads/publications/EMES_WP_13-01.pdf

⁴² TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE. *Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti.*

legislativy. Druh sociálního podniku volí zakladatel dobrovolně na základě svého budoucího sociálního cíle.

Sociální podniky tak můžeme dělit na **obecné** a **integrační**.⁴³

Obecný sociální podnik dle definice TESSEA je to „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v zakládacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního. Tabulka 2 shrnuje principy, kterými se řídí obecný sociální podnik.

Tabulka 1 Principy obecného sociálního podniku

PRINCIPY SOCIÁLNÍHO PODNIKU	Obecná definice: 0a) Veřejně prospěšný cíl formulován v zakládacích dokumentech a naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit. Tučně vyznačené principy jsou povinné.
1. Sociální prospěch	1a) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných) lidí 1b) Účast zaměstnanců a členů nasměrování podniku
2. Ekonomický prospěch	2a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů. 2b) Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli. 2c) Alespoň minimální podíl tržeb zprodeje výrobků a služeb na celkových výnosech. 2d) Schopnost zvládat ekonomická rizika. 2e) Omezení nakládání smajtkem (tzv. asset lock). 2f) Vykonávání soustavně ekonomické aktivity. 2g) Trend směrem k placené práci.
3. Environmentální a místní prospěch	3a) Přednostní uspokojení potřeb místní komunity a místní poptávky 3b) Využívání přednostně místních zdrojů 3c) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby. 3d) Spolupráce sociálního podniku s místními aktéry

Zdroj: vlastní zpracování na základě informace z TESSEA

Integračním sociálním podnikem se rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo fyzická osoba, které splňují principy integračního sociálního podniku. Integrační sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, kterým je zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, a tento cíl je formulován v zakládacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního. Tabulka 4.6 podrobně popisuje charakteristiku integračního sociálního podniku a jeho měřitelné výstupy.

Pojem integrační sociální podnik je možné vysvětlit tak, že podnik slouží k integraci osob ohrožených sociální a pracovní exkluzí. Jedná se o oblast ekonomiky, která je nezisková, demokratická, participativní, umožňující zaměstnávání hendikepovaných osob nebo poskytování sociálních služeb zejména personálního charakteru jako rekvalifikace nebo zprostředkování práce. Jak obecný, tak i integrační sociální podnik musí plnit principy sociálního podnikání. Pro každý druh sociálního podnikání pak slouží kritéria v podobě indikátorů, která ohodnocují, na kolik sociální podnik splňuje principy sociálního podnikání.

⁴³ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*.

Vedle obecných a integračních sociálních podniků působí v ČR taktéž podniky, které fungují na tzv. chráněném trhu práce vymezeném na základě zákona o zaměstnanosti. Narozdíl od integračních sociálních podniků, nejsou tyto vázány principy sociálního podnikání, fungují na základě smlouvy, kterou uzavírají s místně příslušnou krajskou pobočkou Úřadu práce, o působení na chráněném trhu práce. Taková smlouva zavazuje podnik k plnění několika podmínek: zaměstnávat více jak 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců společnosti, jeden krát ročně podávat hlášení o plnění povinného podílu zaměstnávání těchto osob, plnit podmínku bezdlužnosti vůči státním orgánům, nesmí být v úpadku a mít přestupky na úseku zaměstnanosti.

Každý podnikatelský subjekt, který se v České republice hlásí se k sociálnímu podnikání musí splňovat veškeré principy sociálního podnikání, proto sociálním podnikem nemůže být každý podnik, který se za sociální označí nebo klasický podnikající subjekt založený za účelem zisku s prvky společenský odpovědného podniku. Taktéž integračním sociálním podnikem není každý podnik, který zaměstnává nad 50 % osob zdravotně postižených, jestli nespĺňuje všechny principy pro integrační sociální podnik.⁴⁴ Tabulka 3 vyjmenovává principy, kterými by se měl řídit integrační sociální podnik.

Tabulka 2 Principy sociálního podnikání pro integrační sociální podnik

PRINCIPY SOCIÁLNÍHO PODNIKU	Obecná definice: 0a) Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulován v základních dokumentech a naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit. Tučně vyznačené principy jsou povinné.
1. Sociální prospěch	1a) Zaměstnávání a sociální začleňování osob zne výhodněných na trhu práce 1b) Účast zaměstnanců a členů na směřování podniku 1c) Důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců
2. Ekonomický prospěch	2a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů 2b) Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích 2c) Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech 2d) Schopnost zvládat ekonomická rizika 2e) Omezení nakládání s majetkem (tzv. asset lock)
3. Enviromentální a místní prospěch	3a) Přednostní uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky 3b) Využívání přednostně místních zdrojů 3c) Z ohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby 3d) Spolupráce sociálního podniku s místními aktéry

Zdroj: vlastní zpracování na základě informace z TESSEA

V rámci principu sociálního prospěchu zaměřuje se sociální podnik na pomoc specifickým skupinám osob. Jedná se o takové osoby, které jsou nějakým způsobem znevýhodněné oproti ostatním členům společnosti a díky takovému znevýhodnění mají horší výchozí postavení neboli startovací pozici. V níže uvedené Tabulce 4 jsou uvedeny nejčastější cílové skupiny, které zaměstnávaly sociální podniky v roce 2018. Šetření provedlo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2018.

⁴⁴ DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK. *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice.*

Tabulka 3 Formy znevýhodnění zaměstnanců sociálních

	Podíl SP	Počet SP
osoby se zdravotním postižením	69%	44
osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané	50%	32
příslušníci národnostních menšin a marginalizovaných společenství	19%	12
mládež a mladí dospělí	8%	5
osoby pečující o osobu blízkou	8%	5
osoby po výkonu trestu	6%	4
osoby ohrožené závislostmi či závislé na návykových látkách	5%	3
cizinci, migranti	5%	3
osoby opouštějící institucionální zařízení (mimo vězení)	3%	2
osoby bez přístřeší	3%	2
oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané	2%	1

Zdroj: MPSV

Kromě výše uvedeného lze také mezi znevýhodněné osoby zařadit:

- osoby starší 50 let,
- osoby společensky nepřizpůsobivé,
- osoby ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí
- etnické a náboženské menšiny
- absolventy vysokých škol bez praxe v oboru.

Jak je patrné, nejrozšířenější skupinou znevýhodněných osob tvoří zaměstnanci se zdravotním postižením, druhou skupinu – osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané. Výběr cílové skupiny sice spadá do zcela volného výběru zaměstnavatelé, ovšem nepřímou ovlivněn probíhajícími dotačními tituly, ve kterých okruh cílových skupin je taxativně vymezen. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením nebo osob dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaných je podporováno u většiny dotačních titulů. Rovněž je možné získat opakovanou podporu na tyto osoby i prostřednictvím Krajské pobočky Úřadu práce, což je méně administrativně a finančně nákladné než přes operační programy Evropského sociálního fondu.

3.3.3. Principy sociálního podnikání

Kromě naplňování sociálně prospěšného cíle, musí sociální podnik fungovat v rámci principů sociální ekonomie (viz 0). Dle definice Evropské komise⁴⁵ lze sociální podnik charakterizovat podle tří základních principů:

1. Hlavním cílem sociálního podnikání není generování zisku, ale dosažení společensky prospěšného cíle

⁴⁵ *European Commission: Social enterprises* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en.

2. Zisky, kterých dosahuje sociální podnik, jsou z větší části reinvestovány zpět do podniku za účelem dosahování stanovených cílů
3. Způsob organizace, vlastnictví a vnitřního uspořádání podniku je založeno na demokratických principech a zaměstnanci se podílejí na chodu a rozhodování v podniku.

Fenomén sociálního podnikání lze spatřovat v tom, že sociální podnik sice funguje na běžném trhu zboží a služeb a vytváří ekonomické hodnoty podobně jako ziskové podniky, ale jeho hlavním cílem je řešení společenských problémů, a ne dosahování zisku pro vlastníka. V odborné veřejnosti převládá názor, že sociální podniky představují nový sektor, který zastupuje kombinaci sektoru veřejného, soukromého a neziskového. Rebecca Harding ⁴⁶ve své publikaci dokonce uvádí, že sociální podnikání představuje výsledek skepticismu, že stát a občanský sektor vyřeší společenské problémy. Podle Mair a Martí (2006) je sociální podnikání odpovědí na tzv. institucionální prázdnotu (ang. institutional void), kdy moderní instituce nedostatečně anebo vůbec neposkytují služby anebo zboží konkrétním cílovým skupinám.

3.3.4. Druhy sociálních podniků

Sociálním podnikem může být jak fyzická, tak i právnická osoba, která naplňuje principy sociálního podnikání a svůj společenský prospěšný cíl má definovaný ve svých zakladatelských dokumentech. V podstatě by mělo platit pravidlo, že není důležitá právní forma sociálního podniku, ale jeho společensky prospěšný cíl. V níže uvedeném grafu (Graf 1) představuji nejčtenější formy sociálních podniků v České republice.

Podle společensky prospěšného cíle můžeme sociální podniky dělit na:

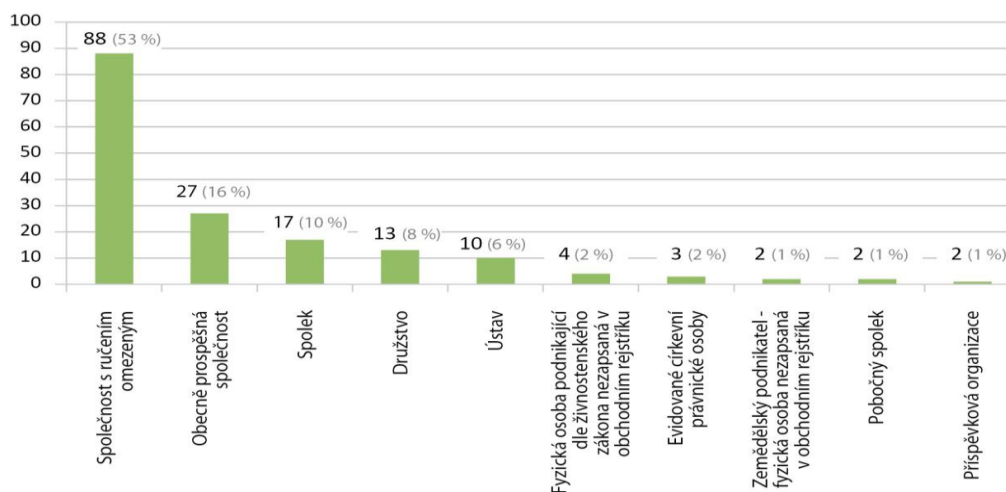
- **Podniky pracovní integrace** – zaměřují se na integraci osob se zdravotním nebo jiným znevýhodněním na pracovní trh
- **Podniky poskytující osobní sociální služby** – zaměřují se na zdraví, pohoda a lékařskou péči, odbornou přípravu, vzdělávání, zdravotnictví, služby péče o děti, služby pro seniory nebo pomoc pro znevýhodněné osoby
- **Podniky, které přispívají k místnímu rozvoji znevýhodněných oblastí** - sociální podniky ve vzdálených venkovských oblastech, rozvoj sousedství nebo rehabilitační programy v městských oblastech, rozvojová pomoc a rozvojová spolupráce se třetími zeměmi, zaměření na komunitní místní rozvoj
- **Jiné sociální podniky** - se zaměřením na environmentální cíle včetně recyklace a ochrany životního prostředí, na sport, umění, kulturu nebo uchování historie, vědu, výzkum a inovací, ochrany spotřebitele a amatérského sportu. ⁴⁷

Jedná se o obecné (ne striktní) vymezení sociálních podniků, které se může v jednotlivých státech lišit. Na to, jakou definitivní podobu bude mít sociální podnikání v tom či jiném státě hraje roli mnoho důležitých faktorů od historických počátků do sociálních nálad ve společnosti. Jak takové rozdělení může vypadat popisují v praktické části na příkladech České republiky a Slovenska.

⁴⁶ HARDING, Rebecca. *Social Enterprise. The new economic engine.*

⁴⁷ *European Commission: Social enterprises* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en.

Gráf 1 Právní formy sociálních podniků v ČR v r 2019

Zdroj na www.ceske-socialni-podnikani.cz

Co se týče odvětvového členění, tak dle serveru České sociální podnikání nejčastější oblastí podnikání sociálních podniků byl Obchod (31%). Následuje dalších 6 oblastí podnikání, které jsou zastoupeny téměř srovnatelně. S odstupem deseti procent jsou to potravinářská výroba (22%), ostatní výroba (22%) a propagační a dárkové předměty (21%). Po dvaceti procentech pak získaly stravování (zahrnuje kavárny, restaurace, jídelny, bistra apod.), údržba zeleně a technické služby a úklidové služby a potřeby. Poté následuje textilní výroba, recyklace, re-use (19%) a catering (15%).

Jelikož diplomová práce se zaměřuje na komparaci situace v ČR a na Slovensku považují za nutné zmínit, jaké jsou druhy sociálních podniků na Slovensku.

3.3.5 Aktéři sociálního podnikání

Aktéry sociálního podnikání jsou všichni, kteří se nějakým způsobem přímo či nepřímo podílejí na činnosti sociálního podniku. Může se jednat o skupiny a jednotlivce. To znamená, že nejenom tedy sociální podniky samotné, ale také např. obec, kraj, stát tj. ministerstva, Úřady práce, klasické tržní subjekty s různým dosahem působnosti, např. republikovým, územním a regionálním. V souvislosti se sociálním podnikáním se mluví často o stakeholderech, kteří jsou zainteresovaní v činnosti sociálního podniku, disponují kapitálem, kterého sociálnímu podniku nedostává, tímto kapitálem sociální podnik ve vlastním zájmu podporují a maximalizují tímto jeho přidanou společenskou prospěšnost.

Hunčová⁴⁸ definuje 5 hlavních skupin, které jsou tradičními stakeholdery sociálních podniků:

- Zákazníci sociálního podniku – podporují podnik prostřednictvím peněz, které platí za nákup služeb či zboží.

⁴⁸ HUNČOVÁ, Magdalena, 2011. Sociální ekonomika - financování a měření přidaných hodnot.

- Sympatizanti sociálního podniku – poskytují sociálnímu podniku podporu prostřednictvím materiálních či finančních darů, dále se sem řadí také práce dobrovolníků.
- Obce – mohou podporovat sociální podniky prostřednictvím zadávání veřejných zakázek při zajišťování veřejných služeb či podporou inovativních projektů v rámci programového financování.
- Soukromé autority – podporují sociální podniky prostřednictvím sponzorských darů či grantových programů. Patří sem i různé mikroúvěry a pomoc družstevních bank.
- Veřejné orgány – zajišťují podporu prostřednictvím politik zaměstnanosti, solidarity, udržitelného rozvoje či regionálního rozvoje, pokud sociální podnik přispívá k budování veřejných hodnot. Sociálnímu podniku mohou být poskytnuty různé jednorázové příspěvky, dlouhodobé půjčky, dotace, popř. daňové úlevy.

Bezpochyby pro ideální stav sociálního podnikání je nejdůležitější interakce všech výše uvedených skupin stakeholderů. Nicméně s ohledem na cíle diplomové práce se zaměřím na širší popis stakeholderů z veřejného sektoru. Veřejný sektor je specifickou součástí ekonomiky. Jádrem veřejného sektoru je veřejná správa, kterou tvoří soustava úřadů s centrální nebo územní působností. Kromě veřejné správy tvoří veřejný sektor další organizace, které poskytují veřejné služby (např. nemocnice, školy, domy sociální péče atd.), financované z veřejných prostředků. Součástí veřejného sektoru jsou také takové druhy služeb, které by bylo nevhodné, nepraktické až nemožné poskytovat na komerční bázi.⁴⁹

Ve veřejném sektoru díky fiskální politice státu neexistuje rovnocenný vztah mezi uživatelem služby (plátcem) a jejím poskytovatelem. Aby mohlo existovat skutečně funkční sociální podnikání a plnit svůj účel, je třeba úzká spolupráce mezi všemi aktéry sociálního podnikání: samotnými nositeli sociálního podnikání, veřejnou správou a všemi dalšími partnery v rámci veřejného prostoru. Subjekt sociálního podnikání poskytuje sociálně prospěšnou činnost. To je přidaná hodnota fungujícího sociálního podniku pro společnost, za kterou se mu dostává jistých výhod, při uplatnění kterých může sociální podnik působit na daném trhu. Povinností veřejného sektoru by tedy mělo být v maximální míře umožnit sociálním podnikům naplňovat svůj účel. A to jak vyhlášením výběrových řízení společensky odpovědným způsobem, tak i přímou finanční podporou pro překonání bariér při vstupu na trh v segmentech, kde se jedná o společensky prospěšný jev a následně i při fungování na tomto trhu. Veřejná správa by také mohla definovat i některé činnosti, které mohou dělat pouze sociální podniky. Vzhledem k tomu, že sociální podnikání je v současné době podporovaným trendem v rámci EU a ČR a jsou do této činnosti investovány nemalé veřejné finance, mělo by být úkolem, a i povinností veřejné správy vytvářet podmínky spíše pro dlouhodobý rozvoj sociálního podnikání než pro jednorázové finanční injekce.⁵⁰

Podnikání a zdravá ekonomika jsou nezbytné pro fungování státu. Podnikatelé vytváří na otevřeném trhu finanční zdroje, ze kterých teprve sekundárně mohou být financovány veškeré státní politiky včetně sociální politiky. Vzhledem k tomu, že sociální podnikání i když se jedná o podnikání, není schopné fungování na otevřeném trhu (je podporované z veřejných zdrojů, které vytváří podnikatelské prostředí), je třeba nastavit zdravé partnerské

⁴⁹ GRUSSMANN, Renata. *Potenciál sociálního podnikání ve vybraném regionu.*

⁵⁰ GRUSSMANN, Renata. *Potenciál sociálního podnikání ve vybraném regionu.*

vztahy mezi ziskovým sektorem a sociálním podnikáním a nepřipustit, aby sociální podnikání vytlačovalo z trhu komerčně dlouhodobě fungující společnosti. Je tedy třeba úzká a citlivá spolupráce, která by měla vyústit do situace, že i komerční subjekty budou zadávat část zakázek v některých oblastech sociálním podnikům v rámci společenské odpovědnosti.⁵¹

Nutně také zmínit, že i jako aktéry sociálního podnikání zastávají důležitou roli i finanční a vzdělávací instituce. Jelikož sociální podnikání je představováno vícezdrojovým financováním, kromě příspěvků od veřejných institucí, které mnohdy nejsou dostačující, mohlo by sociálním podnikům pomoci k rozvoji i možnost získání investičních a provozních úvěrů. Ovšem úroveň povědomí finančních institucí o sociální podnikání je velmi nízká, řada z nich se s těmito termíny nesešla a ani nemá představu o jejich významu. Téměř nemožným se jeví získání úvěru pro začínající sociální podniky. Banky vnímají tento druh podnikání jako rizikový.⁵² Zde by byla nutná spolupráce i se vzdělávacími institucemi. Sice sociální podnikání se jako téma dotýká některých vzdělávacích oborů (zejména technicko – administrativního charakteru: sociální práce, management, ekonomika, finance, právo, marketing, personalistika a další), ovšem je zde zapotřebí hlubší vysvětlení odlišného chápání a pořadí hodnot, než je tomu u klasického kapitálového podniku, tzn. jaké jsou cíle sociálního podniku, jeho primární hodnoty a specifické nástroje a dovednosti.⁵³

⁵¹ Tamtéž

⁵² BEDNÁRIKOVÁ, Daniela a Petra FRANCOVÁ. *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR: plná verze* [online].

⁵³ BEDNÁRIKOVÁ, Daniela a Petra FRANCOVÁ. *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR: plná verze* [online].

4 Vlastní práce

V České republice působí bez mála tři sta sociálních podniků. Segment sociálního podnikání, co se týče jeho forem je velice různorodý a působí ve všech segmentech hospodářství. Sociální podniky najdeme jak v segmentu služeb, tak v i prvovýrobě a zpracovatelském průmyslu. Toto nekonvenční podnikání přináší společnosti řadu výhod, např. šetrný přístup k životnímu prostředí, řešení inkluze sociálně vyloučených osob zpět do společenského dění, jinou formu přístupu k systému zaměstnávání, která je více zaměřena na sociální prvek než na ziskovost. Každý sociální podnik tak díky kombinaci společensky prospěšného cíle a způsobu, jakým ho bude realizovat, je ve své podstatě unikátem. Kombinace specifických faktorů sociálního podnikání a naše podmínky pro tento druh podnikání může mít i problematické stránky. Já jsem vyčlenila tři okruhy, které dle mého soudu mají podstatný vliv na vznik, fungování a budoucí rozvoj sociálního podnikání a nelze je opomenout. K řešení problematiky těchto okruhů je nutno přistupovat obzvláště citlivě, jelikož jsou navzájem těsně propojeny a narušením nebo vyloučením jednoho, může dojít k poškození celého systému sociálního podnikání.

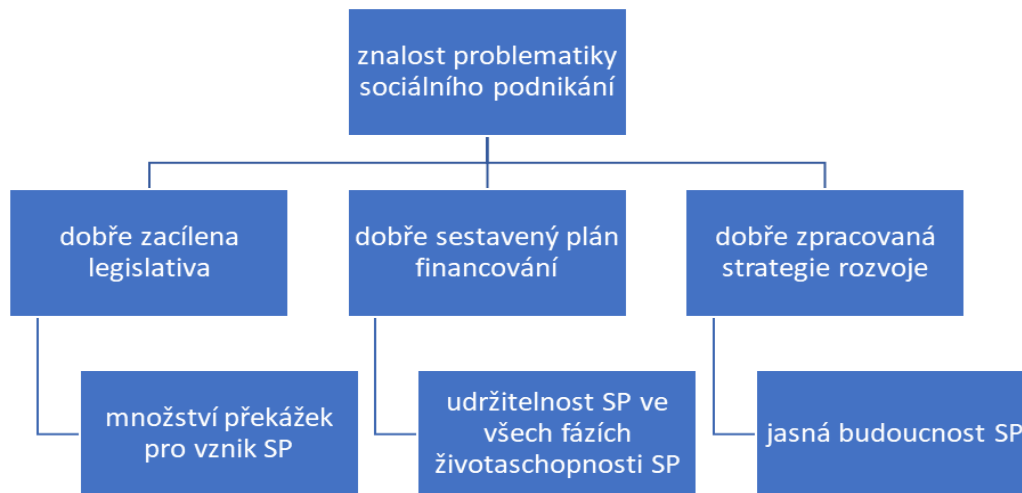
První okruh, kterému se budu věnovat je legislativní úprava sociálního podnikání. V České republice doposud neexistuje právní vymezení sociálního podnikání a nově vznikající sociální podniky se vymezují jako sociální teprve na základě různých dotačních výzev při úpravě zakladatelských dokumentů. Sociální podnikání se tak vyprofilovávalo podle znění požadavků jednotlivých institucí, což způsobuje roztržitost v jeho definování pro uchopení. Dlouhou dobu je tak možné pozorovat, že existuje *de facto* segment sociální ekonomie, na který se vynakládají vysoké finanční částky a k podpoře kterého se ČR zavázala (Iniciativa pro sociální podnikání, 2011), ale bez zakotvení *in lege*. Proto vznikají iniciativy, které mají zájem do chaosu v základních pojmech v sociálním podnikání vnést trochu řádu. Výsledkem takové snahy je současný Návrh zákona o sociálním podnikání. Na druhé straně vzniká otázka, bude-li zákon v podobě, v jaké je předložen, usnadňovat vznik sociálních podniků nebo bude vytvářet legislativní bariéry nejen na prvopočátku, kdy se sociální podniky zakládají, ale i v jejich následném rozvoji? Není mým cílem provádět odbornou právní analýzu předloženého návrhu, spíše upozornit na možné úskalí a pro příklad poukázat na situaci u našich sousedů na Slovensku.

Druhým okruhem, kterým se budu zabývat je finanční stránka sociálního podnikání. Jednou ze specifíků sociálního podniku je jeho vícezdrojové financování. Kromě příjmů z vlastní činnosti, může mít sociální podnik příjmy z dotací, grantů, darů, příspěvků od významných akterů sociálního podnikání. Pro fungování sociálního podniku je velice důležité nastavit správný systém podpory. Proto bych chtěla zmínit možnosti financování sociálních podniků a jeho problematiku v České republice. Pro porovnání popíšu systém financování sociálního podnikání na Slovensku.

Třetím okruhem, kterým se budu zabývat je osvětová oblast, kterou zaměřím na zkoumání znalosti problematiky sociálního podnikání institucemi veřejné správy. Třetí okruh je jakým si pomyslným pojítkem mezi předchozími dvěma okruhy, který znázorňuje Obrázek 3. Jak je vidět informovanost institucí o problematice sociálního podnikání může mít vliv na správně nastavený legislativní základ a funkční systém financování, který by řešil skutečné problémy sociálních podniků, zamezil neúčelnému využití finančních prostředků a podpořil životaschopnost sociálních podniků. Znalost problematiky sociálního podnikání

je základem i pro sestavení strategie rozvoje, která bude řešit problémy sociálních podniků v nějakém krátkodobém a dlouhodobém časovém horizontu.

Obrázek 2 Vztah mezi jednotlivými okruhy

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pro svou práci jsem v rámci komparace zvolila Slovensko, které se vydalo jinou cestou rozvoje sociálního podnikání. Poznatky a zkušenosti Slovenska mohou být nesmírně přínosné pro Českou republiku a vzhledem k podobnému historickému vývoji je velká pravděpodobnost jejich aplikovatelnosti v českých socio-ekonomických podmínkách. Zákon o sociálním podnikání funguje na Slovensku od roku 2018 a v současné době je již možné hovořit o výsledcích jeho působení a vlivu na fungování sociálního podnikání.

4.1 Legislativní rámec sociálního podnikání

V České republice sociální podnikání nedostalo samostatného legislativního vymezení, a proto jeho oficiální a jednotnou definici mezi českými zákony nenajdeme. Sociální podnik nemá ani zvláštní postavení ani speciální právní formu. Nic méně subjekty ekonomiky, které se za sociální podniky označují, v ČR existují, plní různé společensky prospěšné cíle a v rámci své činnosti musí respektovat celou soustavu zákonů, kterých svým působením dotýkají. Tak například při svém vzniku použijí se právní předpisy, které se vztahují k právní formě nově vznikajícího sociálního podniku a jsou obsaženy v občanském zákoníku a zákoně o obchodních korporacích (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, upravuje právní postavení spolků (§214 až 302), ústavů (§402 až 418), nadací (§306 až 401) a nadačních fondů (§394 až 401) a obecnou úpravu fungování korporací). Jako ekonomicky aktivní subjekty jsou sociální podniky subjekty zákonů o účetnictví a daňového řádu. Dále se sociální podniky řídí zákony, které upravují předmět jejich podnikání v závislosti na odvětví, např. může se jednat o zákon vtažující se k podnikání v cestovním ruchu nebo i o obecnější zákony upravující pracovní poměry (zákoník práce) a podmínky samotného podnikání (živnostenský zákon). Ve vztahu k sociálním podnikům zasluhuje pozornost zákon o veřejných zakázkách č. 134/2016 Sb. v posledním novelizovaném znění, ve

kterém je nyní zavedena podmínka pro zadavatele veřejné zakázky dodržovat zásady sociálně odpovědného zadávání, environmentálně odpovědného zadávání a inovací. Zda tato novelizace bude sociálním podnikům prospěšná a jak hojně bude využívána samotnými zadavateli, ukáže se s časem.

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., se zabývá sociálními podniky nepřímo, když reguluje otázky poskytnutí příspěvku na zřízení pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením v § 75 a oblast zaměstnávání zdravotně postižených na chráněném trhu práce §78 (týká se tedy zejména integračních sociálních podniků). Podnikatelské subjekty, které uzavřou s Úřadem práce Dohodu o uznání na chráněném trhu práce a zaměstnávají více jak 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců, mohou se stát pobírateli příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Podmínkou pro podepsání takové dohody je splnění podmínek bezúhonnosti a bezdlužnosti vůči státním orgánům. Takové podniky nemusí dále splňovat podmínky environmentální a ekonomické prospěšnosti, které jsou specifické pro sociální podniky. Specifikum sociálních podniků mnohdy pramení z požadavků různých dotačních programů, které přebírají do podmínek dotačních výzev a pravidel pojmy a definice z pramenů evropského práva. V současné době mohou integrované sociální podniky rovněž uzavírat s úřady práce Dohody o uznání na chráněném trhu práce při splnění stanovených podmínek a v tomto ohledu se jedná o zaběhlý nástroj politiky zaměstnanosti.

V roce 2012 s (účinností od 1.1 2014) byl přijat Zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), nahrazující obchodní zákoník. V textu tohoto zákona mezi obchodními společnostmi a družstvy se objevuje definice sociálního družstva. V rámci § 758 je popisováno takto: „*Sociálním družstvem je družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti, s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje.*“ Dále jsou v zákoně definovány v § 758 až § 773 základní ustanovení, omezení hospodaření, vypořádací podíly soc. družstva, podmínky členské schůze, zrušení a zánik soc. družstva. Jedná se o jakýsi určitý náznak sociálního podnikání v české legislativě omezený jen na jednu právní formu.

Ve své podstatě sociální podnikání působí v mezích a na základě zákonů, které již existují a vztahují se i na ostatní podnikatelské subjekty, a jen v některých případech zákony pamatují na ojedinělé formy sociálních podniků. Což na jedné straně dává sociálnímu podnikání neuvěřitelně široké pole působnosti a podob, na druhé straně se setkáváme s roztržitou podobou a vnímáním sociálního podnikání. Zájem o institucionalizaci sociálního podnikání lze pozorovat ve snaze veřejné správy ohraničit sociální podnikání legislativní normou. Ale buď k tomu neexistuje politická vůle, anebo není to žhavým tématem politických elit, a tak zákon o sociálním podnikání doposud nespátl světlo světa. Nic méně návrh zákona o sociálním podnikání v podmínkách české ekonomiky existuje. V současné době je postoupen k meziresortnímu připomínkování.

4.1.1 Návrh zákona o sociálním podnikání v ČR

Návrh zákona je rozdělen do čtyř částí: první se týká přímo sociálního podnikání, druhá se vztahuje ke změně zákona o zadávání veřejných zakázek, třetí se týká změny zákona o zaměstnanosti, čtvrtá vyznačuje účinnost zákona. První část dále se dělí na pět hlav:

1. Úvodní ustanovení
2. Sociální podnik
3. Integroční sociální podnik
4. Správní řízení a evidence sociálních podniků
5. Státní politika rozvoje sociální ekonomiky. Celkem na první část připadá třicet dva paragrafových znění.

Ostatní části se na další podkapitoly již nedělí. Celkem zákon obsahuje třicet pět paragrafových ustanovení.

Jak popisuje předkládací zpráva, zákon o sociálním podnikání byl navržen s cílem upravit podmínky pro dlouhodobě udržitelný rozvoj sociálních podniků, měl definovat sociální podnik a podmínky pro udělení jeho statusu, definovat okruh znevýhodněných osob, rozšířit zákon o zadávání veřejných zakázek i na podniky, které nezaměstnávají osoby se zdravotním postižením, ustanovit registr sociálních podniků a zřídit orgány, které se budou zabývat rozvojem sociálního podnikání.

Zákon o sociálním podnikání z mého pohledu je vůči sociálnímu podnikání kontraproduktivní. Ve svém obsahu nepřináší kromě definic o sociálním podniku a integrovaném sociálním podniku nic nového. Některé pasáže zákon přebírá z ustanovení, již existujících zákonů, např. ustanovení o podávání roční zprávy o činnosti sociálního podniku kopíruje ustanovení §78 odst. 6 písm. d). zákona 435/2004 Sb. Zákon o zaměstnanosti vztahující se k závazku podniků působícím na chráněném trhu práce. Nebo povinnost mít zápis v rejstříku skutečných majitelů dubluje již zavedenou povinností pro všechny právnické osoby uloženou zákonem č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu v ustanovení §29b.

Zákon je napsán velmi obecně za použitím pojmů a institutu, např. „společenská prospěšnost“, „zainteresovaná osoba“ nebo „podpůrné instituce“ apod., které nejsou ani v důvodové zprávě, ani v samotném zákoně dostatečně vysvětleny, což může způsobovat výkladové problémy, nejasnosti a stěžovat samotnou aplikaci zákona v praxi.

Zákon zavádí v §2 pojem sociální podnik a v §14 až 16 upřesňuje, co je integroční sociální podnik. Doposud český právní řád neobsahoval pojem sociální podnik a v tomto zákoně předkladatelé se snažili o jakousi obecnou definici bez bližšího vysvětlení:

§ 2 odst. 1: Sociálním podnikem se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která je podnikatelem a které je přiznán status sociálního podniku.

§ 3 odst. 1: Podmínkou pro přiznání statusu sociálního podniku je, že podnikání právnické nebo fyzické osoby je společensky prospěšné, zejména tím, že přispívá k ochraně životního prostředí, udržitelnému rozvoji, místnímu, kulturnímu nebo sociálnímu rozvoji, nebo vzdělanosti.

§ 14 odst. 1: Integrovaný sociální podnik je fyzická nebo právnická osoba, které je přiznán status integrovaného sociálního podniku.

§ 16: Integrovaný sociální podnik je povinen zaměstnávat znevýhodněné osoby. Podíl znevýhodněných osob musí dosahovat alespoň 30 % průměrného ročního přepočteného počtu zaměstnanců integrovaného sociálního podniku.

Takový způsob definice vyvolává hodně otázek. Osobám, které nemají zkušenost se zřizováním sociálního podniku, například na základě výzev z evropských dotačních programů na podporu zaměstnanosti, taková definice neřekne vůbec nic, a samotný zákon vysvětlení pojmů a názvosloví neobsahuje. Z legislativně historického pohledu se jeví i problematické užívání v zákoně pojmu „podnik“, vysvětlení které obsahoval již zrušený obchodní zákoník⁵⁴, kde v §5 byl popsán podnik jako „soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání“ a byl označen jako věc hromadná. V současné době pojem „podnik“ upravuje jediný platný zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, kde v §2 odst. 1 vymezuje podnik jako „státní organizaci a právnickou osobou, jejímž prostřednictvím vykonává stát svá vlastnická práva“. Současná právní úprava zavedla místo původního pojmu „podnik“ pojem „závod“, který svým významovým obsahem odpovídá původnímu znění v obchodním zákoníku. Nic méně s ohledem na to, že sociální podnikání mohou vykonávat i fyzické osoby, využívat pojem „závod“ by nebylo zcela vhodné. Unijní právo⁵⁵ na rozdíl od práva českého pojem „podnik“ hojně používá a vztahuje ho na širokou škálu subjektů, které se účastní hospodářské činnosti, bez ohledu na právní formu, způsob financování a za účelem dosahování zisku. Zákon přebírá tento evropský pojem a vtěluje ho do českého právního řádu, ve kterém již bohužel nemá oporu.

Z poměrně stručného obsahu zákona jsem vybrala několik ustanovení, které podle mého názoru budou mít podstatný vliv na fungování systému sociálního podnikání. Brala jsem ohled jak na skutečnost, že sociální podniky mají již nějakou zaběhlou praxi a již působí v rámci současného právního řádu, tak i to, jakým směrem se ubírá zákon o sociálním podnikání dle toho, jak ho prezentuje předkládací strana, proto jsem vyčlenila několik problematických ustanovení, ve kterých by mohlo docházet ke kolizím.

Ustanovení § 3 odst. 2 návrhu zákona:

Sociální podnik je povinen ve zvýšené míře dbát na to, aby ve svém podnikání jednal v souladu s dobrymi mravy.

Ustanovení obsahující zmínku o dobrých mravech je vždy velice komplikované v tom, že samotné právní předpisy nevymezují explicitně, co se pod pojmem „dobré mravy“ máme představovat. Obzvlášť když dobré mravy jsou proměnlivé v čase a místě. Zakládat existenci sociálního podnikání na tom, co není přesně definováno, může v budoucnu působit problémy. V soukromoprávních vztazích o tom, co je v rozporu s dobrými mravy rozhoduje soud na základě ustálené judikaturní praxe a po důkladném prozkoumání důkazních materiálů. Přičemž soud je nestranným orgánem vůči straně žalobce a žalovaného. Zákon o sociálním podnikání vkládá pravomoc rozhodovat o přidělení nebo odebrání statusu sociálního podniku do rukou orgánů Ministerstva práce a sociálních věcí. V případě, že bude porušeno ustanovení ukládající sociálnímu podniku jednat v souladu

⁵⁴ zákon č. 513/1991 Sb.

⁵⁵ viz článek 101 a následující Smlouvy o fungování EU

s dobrými mravy, může mu být odebrán jeho status. Přičemž zákon se nezmiňuje o tom, komu bude příslušet právo rozhodovat, zda došlo k porušení dobrých mravů či nikoliv, ale dá se z kontextu zákona předpokládat, že tato pravomoc bude v gesci MPSV. Za těchto podmínek nelze považovat ministerstvo ani za nezávislý orgán, ani za toho, kdo má v této otázce rozhodovací praxi. Dalším problémem může být ve vztahu k právní formě sociálního podniku určování toho, jak se bude posuzovat jednání v rozporu s dobrými mravy. Jestli to bude jednání samotného statutárního orgánu, nebo přešlap jednotlivých zaměstnanců, za které sociální podnik bude nést objektivní zodpovědnost. Zákonodárce by měl také zvážit, jaký dopad bude mít odebrání statusu sociálního podniku na zaměstnance tohoto subjektu. Z mého pohledu jedná se v budoucnu o velmi problematické ustanovení. Navrhovala bych zákonodárcům ponechat toto ustanovení pouze jako doporučení. Sociální podnikání u nás známe již řadu let a případy, kdy se sociální podnik choval v rozporu s dobrými mravy, jsou spíše ojedinělým selháním než častým jevem. Tato jednotlivá selhání lze řešit za pomoci současné legislativy.

Ustanovení § 21 odst. 1 písm. a):

(1) Status sociálního podniku se přiznává právnické nebo fyzické osobě uvedené v § 4 (dále jen „žadatel“), která ke dni podání žádosti o přiznání statusu sociálního podniku a) plní povinnosti uvedené v § 3, 10 a § 13 písm. b), a to po dobu 12 měsíců přede dnem podání žádosti o přiznání statusu sociálního podniku.

Zákonodárce v důvodové zprávě k návrhu zákona o sociálním podnikání výše uvedené ustanovení odůvodňuje tím, že se sociální podnik nejdříve musí se takto osvědčit, musí prokázat stabilitu, schopnost a vůli se sociálním podnikáním zabývat.

Tímto ustanovením zákonodárce vytváří uměle zábrany pro vstup dalších zájemců o sociální podnikání na trh. Není zcela jasné, jestli to bylo prvotním záměrem nebo jedná se pouze o nedomýšlený krok. Nic méně toto ustanovení zcela vylučuje podporu pro vznik nových sociálních podniků. Troufla bych předvídat, že ho zcela utlumí, protože rok trvající administrativní překážka v získání statusu sociálního podniku dělá ze sociálního podnikání nezajímavé a náročné odvětví.

Ustanovení § 30 odst. 3:

Osobě, která je integračním sociálním podnikem podle tohoto zákona a které byla poskytnuta podpora ve formě dotace či finančního příspěvku specificky určená pro integrační sociální podnik, nemůže být poskytnut příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném trhu práce podle § 78a zákona o zaměstnanosti, a to za to kalendářní čtvrtletí...

Z mého pohledu se jedná o velice problematické ustanovení s významným dopadem na fungování sociálních podniků. Ve své podstatě tímto ustanovením zákon vylučuje souběh podpor pro dva druhy podniků, které plní jeden účel jen pod gescí různých zákonů.

Z výročních zpráv, které jsou zveřejněny na stránkách www.ceske-socialni-podnikani.cz⁵⁶

⁵⁶ Např. zde https://ceske-socialni-podnikani.cz/media/com_form2content/documents/c1/a2570/f239/Vyhodnoceni_dotaznikove_setreni_2019.pdf

je vidět, že 95 % sociálních podniků v ČR tvoří tzv. integrační sociální podniky, které působí na chráněném trhu práce. Toto působení je spojeno s poskytováním příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením v podobě úhrady 75 % čtvrtletních mzdových nákladů osob se zdravotním postižením a částečně i provozních nákladů spojených například se zaměstnáváním asistenta nebo nákladů na dopravu. Jedná se o velice stabilní a zavedený systém s jasně definovanými pravidly podpory ze strany státu a sociální podniky tento systém hojně využívají. Integrační sociální podnik dle návrhu zákona o sociálním podnikání při poskytnutí podpory, kterou zákon dostatečně široko vyjmenovává v §31, již nebude mít nárok na podporu dle § 78a zákona o zaměstnanosti. Přičemž výčet podpor v §31 není nějak specifický upraven pro oblast sociálního podnikání a žádat o tyto podpory u různých resortů mohou i právnické a fyzické osoby bez vazby na sociální podnikání. Z tohoto hlediska nevytváří zákon o sociálním podnikání příznivé podmínky pro zakládání a rozvoj sociálních podniků, a je velmi vysoká pravděpodobnost, že většina dnes působících sociálních podniků bude fungovat na dosavadních pravidlech v rámci zákona o zaměstnanosti a o status sociálního podnikání nebude mít zájem. Navíc toto ustanovení značně diskriminuje budoucí integrační sociální podnik vůči konvenčním podnikům, když zavádí ustanovení, které přesahuje rámec obecných ustanovení o vyloučení souběhu státní podpory jen pro dotace na stejný účel.

Zákon o sociálním podnikání v té podobě, v jaké byl předložen k projednání, z mého pohledu nemění situaci sociálních podniků, operuje s novými pojmy, aniž by je dostatečně vysvětlil. V novém pojmosloví nerespektuje již ustálený právní řád, čímž zavádí ještě větší chaos a roztržitost ve vztahu ke vnímání sociálního podnikání a postavení sociálních podniků na trhu i ve společnosti neulehčuje, ale naopak zbytečně zatěžuje administrativou a byrokracií (například ve vztahu k MPSV předkládáním potvrzení a výpisů, které tento orgán může z moci úřední obstarat sám). Ze samotného zákona není patrné, jaký účel ve vztahu k sociálnímu podnikání má plnit. Jestli, jak je uvedeno v důvodové zprávě, slouží k rozvoji sociálního podnikání, tak ve svém merituu zákon přináší pro sociální podniky pouze povinnosti (např. zřídit poradní orgán, podávat zprávu o své činnosti, vést účetnictví v plném rozsahu, zřídit reinvestiční fond atd.), a jen okrajově zmiňuje zvýhodnění a podporu.⁵⁷ Naskytuje se potom otázka, zdali tak komplikovaně nastavený systém nebude spíše překážkou pro rozvoj sociálních podniků, které i bez tak budou mít dost povinností spojených s běžnou podnikatelskou aktivitou. Zákon ve své návrhové podobě nedělá sociální podnikání atraktivním, naopak zcela odpuzuje od jeho praktické implementace.

Podstatnou chybou návrhu zákona o sociálním podnikání je neexistence indikátorů, podle kterých bude možné ohodnotit činnost sociálního podniku. Podnikům se ukládá množství povinností evidenčního a procesního charakteru, za nesplnění kterých hrozí odejmutí statusu sociálního podnikání (§ 24 zákona), ale zcela absentují jakákoliv kritéria, podle kterých bude možné výstupy činnosti ohodnotit. V praxi by to mohlo znamenat rozdílný náhled na plnění povinností a byla by zapotřebí vysvětlující metodika nebo zpřesňovací ustanovení zákona.

V připomínkovém řízení k Návrhu zákona o sociálním podnikání vydala své stanovisko i Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR. V tomto stanovisku vytýká

⁵⁷ Např. zde str. 4: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=KORNBS8OPT8KT&tab=detail

Návrhu jeho nevyváženost a neuchopitelnost a několikrát odkazuje na slovenskou podobu zákona o sociálním podnikání. Jak se tedy řeší z legislativního hlediska sociální podnikání na Slovensku?

4.1.2 Legislativní úprava sociálního podnikání na Slovensku

Jak již bylo výše uvedeno prvopočátky sociálního podnikání na Slovensku vymezoval zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti, respektive jeho novela, která vstoupila v platnost v roce 2008 a účinnost které trvala do 28.02.2015. Sociální podnik dle §50 tohoto zákona byl vymezen jako právnická nebo fyzická osoba, která:

- a) Zaměstnává zaměstnance, které před přijetím do pracovního poměru byli znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání v počtu, který představuje nejméně 30% z celkového počtu jeho zaměstnanců;
- b) Poskytuje podporu a pomoc zaměstnanců, kteří před přijetím do pracovního poměru byli znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání na otevřeném trhu práce;
- c) Nejméně 30% z finančních prostředků získaných z příjmu z předmětu činnosti podniku, které zůstanou po odečtení všech výdajů na provozování předmětu činnosti za dané zdaňovací období, budou použity každoročně na vytváření nových pracovních míst anebo na zlepšování pracovních podmínek;
- d) Je zapsána v registru sociálních podniků.

Ze zákona vznikl takto založenému sociálnímu podniku nárok na příspěvek na podporu vytváření a udržení pracovních míst pro zaměstnance, kteří před přijetím do pracovního poměru byli znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání. Tento příspěvek bylo možné pobírat 12, respektive 24 měsíců. Vedle tohoto příspěvku existovala možnost financování chráněných pracovních dílen anebo možnost pokrytí části uznatelných nákladů prostřednictvím Operačního programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia (2007-2013), který už ale netvořil nárokovou podporu na rozdíl od výše uvedeného zákona. Nutno podotknout, že slovenská vláda zakládání sociálních podniků podpořila neuvěřitelně štědrá formou dotace. Limit podpory byl stanoven na 100 000 000 Sk na jeden podnik. Souběh podpor se nevyklučoval. Taková míra podpory představovala sociální podnikání jako svého rodu etablovanou činnost a s ohledem na množství se aféry se zneužitím těchto peněz vytvořila obrovskou vlnu negativismu k sociálnímu podnikání z řad veřejnosti. Nutno také podotknout, že sociálním podnikem nebo jeho součástí se mohly stát i chráněné dílny a chráněná pracoviště, která představovala další nástroj aktivní politiky zaměstnanosti. Chráněné dílny a chráněná pracoviště se zakládaly za účelem zaměstnávání zdravotně a mentálně postižených. V chráněné dílně nebo chráněném pracovišti muselo pracovat nejméně 50 % občanů se zdravotním postižením a za chráněnou dílnu je na Slovensku pokládáno i výrobní družstvo invalidů (Peter Sokol, 2010).

Záhy po zavedení zákona se projevila i jeho úskalí. Zákon č. 5/2004 sice neomezoval formu sociálního podniku, ale vymezoval velice úzce činnost sociálního podnikání. Ve své podstatě se to smršlo do představy, že sociální podnik bude po dobu dvou let jakýmsi inkubátorem pro znevýhodněné uchazeče o zaměstnání. Zákon vyvolával dojem, že

sociálním podnikáním v legislativním pojetí je myšleno jen taková činnost, která bude spojená s pomocí osobám znevýhodněným na trhu práce. Jiné sociální aktivity sociálního podnikání přestaly být v důsledku umělého legislativního protěžování pro veřejnost atraktivní. Takovým přístupem se deformuje motivace k založení sociálního podnikání.

Problematickým se jevílo i sledování indikátorů a výstupů sociálního podniku, jelikož zákon nestanovoval žádné konkrétní kritéria, podle kterých se měla hodnotit úspěšnost sociálního podnikání a nebyl vytvořen žádný způsob plošného monitorování a vyhodnocování, který by například přesně sledoval, kolik lidí se podařilo vrátit na otevřený trh práce, jak dlouho na něm zůstávají atd. Čili měl-li sociální podnik sloužit k přípravě osob znevýhodněných na trhu práce na práci na běžném trhu v omezené 24měsíční lhůtě, zákon již nesledoval osud těchto osob, jestli příprava byla úspěšná, nebo kolik zaměstnanců našlo uplatnění mimo sociální podnik. Nehledě na to, že osoby znevýhodněné na trhu práce mají nějaká omezení nebo limity, a je otázkou, jestli podmínka uplatnění na běžném trhu práce je všeobecně splnitelná.

Fenoménem sociálního podnikání na Slovensku se stalo zakládání sociálních podniků obcemi, které z příspěvků na podporu zaměstnávání hradily mzdy zaměstnancům ve veřejně prospěšných činnostech. Novelou z roku 2009 výše popsaného zákona dokonce došlo k výraznému zjednodušení podmínek pro zakládání sociálních podniků obcemi na Slovensku. V podstatě stačilo splnit podmínku, že obec zaregistruje sociální podnik do registru, zbývající tři podmínky se považovaly za splněné automaticky, což vedlo k tomu, že obce nemuseli zaměstnávat ani osoby znevýhodněné na trhu práce.⁵⁸

Bezpochyby vše výše popsané nepřispělo k šíření dobrého jména sociálních podniků a vyvolávalo polemiku o nutnosti změny zákonné úpravy a potažmo i definice sociálního podnikání.

Dne 13.03.2018 schválila Národní rada Slovenské republiky komplexní zákon upravující sociální podnikání a sociální podniky. Zákon č. 112/2018 Z.z. o sociálnej ekonomike sociálnych podnikoch nabyl účinnosti dne 01.05.2018.

Tento zákon za sociální podnik považuje takový **subjekt sociální ekonomiky**, který splňuje níže uvedena kritéria:

- a). vykonává soustavně, samostatně, vlastním jménem a na vlastní zodpovědnost hospodářskou činnost (obecná definice podnikání);
- b). hlavním cílem takového podnikatelského subjektu je dosahování měřitelného pozitivního sociálního vlivu;
- c). k dosahování tohoto vlivu používá zboží nebo služby, které vyrábí, dodává, poskytuje anebo distribuuje, anebo k němu přispívá způsob jejich výroby nebo poskytování;
- d). když 1. ze své činnosti dosáhne zisku, použije z něj více jak 50% po zdanění na dosažení hlavního cíle, kterým je dosažení měřitelného pozitivního sociálního vlivu

⁵⁸ <https://ekonomika.sme.sk/c/4292789/socialne-podniky-zvyhodnia.html>).

anebo 2. když rozděluje část zisku podle Obchodního zákoníku, rozděluje ho podle postupů a pravidel nenarušujících hlavní cíl;

e). do vedení své hospodářské činnosti zapojuje zainteresované osoby.

Zákon dále rozlišuje *podnik so sociálnym dosahom*, který může mít stejnou právní formu jako sociální podnik, ale nemusí splňovat všechna kritéria c). až e)., postačí, když splňuje dvě z nich.

Slovenský zákon o sociálním podnikání vymezuje i způsoby, kterými lze splnit podmínky v bodě d). odst. 1 a to tak, že prostředky budou „*použité na investíciu účelovo určenú na dosiahnutie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu; alebo prevedené na osobitný účet v banke alebo pobočke zahraničnej banky na ich budúce použitie na dosiahnutie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu; alebo vložené do rezervného fondu alebo nedeliteľného fondu na ich budúce použitie na dosiahnutie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu*“.

Na zakládání a fungování sociálních podniků na Slovensku se pak použije obecné úpravy zákon č. 513/1991 Zb. *Obchodný zákonník* dle jednotlivých právních forem sociálních podniků.

Na rozdíl od české verze slovenský zákon o sociálním podnikání je podstatně obsáhlejší, má pět částí a podrobně řeší zahájení, provozování a ukončení činností sociálních podniků včetně finanční a jiné podpory, na kterou má sociální podnik ze zákona právo. Díky zákonu o sociálním podnikání, má sociální podnik zvláštní status bez vazby na právní formu samotného podniku.

Na Slovensku sociální podniky můžeme rozdělit dle několika kritérií. První kritérium je definován v samotném zákoně o sociálním podnikání č. 112/2018 Zb. a je popsán jako **dosahovanie (merateľného) „pozitívneho sociálneho vplyvu“**, což znamená naplnění veřejného nebo komunitního zájmu.

Naplňováním veřejného zájmu pro účely zákona o sociálních podnikách se rozumí poskytování společensky prospěšné služby pro společnost jako celek nebo pro neomezený okruh fyzických osob, poskytování společensky prospěšné služby znevýhodněným osobám nebo ohroženým osobám a poskytování společensky prospěšné služby zajišťování bydlení, správy, údržby a obnovy bytového fondu,

Naplňováním komunitního zájmu pro účely předmětného zákona je poskytování společensky prospěšné služby pro skupinu osob, kterou je možné ohraničit a identifikovat podle územního, členského, zájmového nebo jiného objektivního kritéria, kromě poskytování společensky prospěšné služby znevýhodněným osobám nebo ohroženým osobám a společensky prospěšné služby zajišťování bydlení, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Zákon o sociálních podnikách vymezuje pojem společensky prospěšná služba taxativně jako:

- a) poskytování zdravotní péče,
- b) poskytování sociální pomoci a humanitární péči,

- c) tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentace duchovních a kulturních hodnot,
- d) ochrana lidských práv a základních svobod,
- e) vzdělávání, výchova a rozvoj tělesné kultury,
- f) výzkum, vývoj, vědecko-technické služby a informační služby,
- g) tvorba a ochrana životního prostředí a ochrana zdraví obyvatelstva,
- h) služby na podporu regionálního rozvoje a zaměstnanosti,
- i) zajišťování bydlení, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Další rozdělení sociálních podniků je možné podle druhu činnosti, na kterou se zaměřuje sociální podnik. Rozdělují se na **integrační podnik, podnik bývania (bydlení) a iný registrovaný sociální podnik.**

Integrační podnik je veřejně prospěšný podnik, jehož pozitivním sociálním dopadem je podpora zaměstnanosti prostřednictvím zaměstnávání znevýhodněných osob nebo zranitelných osob. Pozitivní sociální dopady se měří procentem zaměstnaných znevýhodněných osob a zranitelných osob, přičemž pozitivní sociální dopad se považuje za dosažený, pokud integrační podnik zaměstnává: a) nejméně 30% znevýhodněných osob z celkového počtu zaměstnanců, b) nejméně 30% ohrožených osob z celkového počtu zaměstnanců nebo c) nejméně 40% znevýhodněných osob a ohrožených osob z celkového počtu zaměstnanců.

Za znevýhodněnou osobu se považuje fyzická osoba, která žije jako osamělá plnoletá osoba s jednou nebo několika osobami odkázanými na její péči nebo pečuje alespoň o jedno dítě před ukončením povinné školní docházky. Za zranitelnou osobu se považuje fyzická osoba, která patří k národnostní menšině nebo etnické menšině a potřebuje rozvíjet své jazykové znalosti, odbornost nebo nabývat pracovní zkušenosti za účelem získání trvalého zaměstnání.

Sociální podnik bydlení je veřejně prospěšný podnik, ve kterém obec nebo vyšší územní celek nemá většinový podíl a jehož pozitivním sociálním dopadem je zajišťování společensky prospěšného nájemního bydlení. Společensky prospěšným nájemním bydlením se rozumí poskytování bydlení, správy, údržby a obnovy bytového fondu prostřednictvím výstavby, přestavby nebo pořízení bytů za účelem jeho nájmu oprávněným osobám nebo prostřednictvím nájmu bytů těmto fyzickým osobám. Společensky prospěšné nájemní bydlení je sociální službou obecného zájmu podle zvláštního předpisu, přičemž je určeno osobám s měsíčním příjmem do výše čtyřnásobku částky životního minima, určených dle aktuálních předpisu na Slovensku.

Pozitivní sociální dopady se měří počtem rozestavěných bytů, bytů, na které bylo vydáno kolaudační rozhodnutí, nebo počtem pronajímaných bytů. Pozitivní sociální vliv při pronajímání bytů se považuje za dosažený, pokud sociální podnik bydlení pronajímá nejméně 70 % bytů, které vlastní, za nájemné odpovídající nákladům na byt. U sociálního podniku bydlení, který je družstvem nebo obchodní společností a který pronajímá byty svým členům nebo společníkem, se měsíční příjem těchto členů nebo společníků posuzuje ke dni vložení členského vkladu nebo vkladu. Sociální podnik bydlení nesmí byty nebo bytové budovy, které vlastní a na nichž výstavbu, přestavbu nebo pořízení byly použity prostředky získané z podpory podle zákona o sociálních podnicích, během 30 let ode dne určení popisného čísla, vydání kolaudačního rozhodnutí nebo pořízení převést na jinou

osobu jako sociální podnik bydlení. Takto uzavřené smlouvy o převodu vlastnického práva jsou neplatné.

Zákon o sociálních podnicích neposkytuje přesnou definici *jiného registrovaného sociálního podniku*. Částečné vymezení předmětného druhu podniku je možné vyvodit ze znění ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) zákona o sociálních podnicích, který uvádí, že jiný registrovaný sociální podnik dosahuje většího pozitivního sociálního dopadu jako podnikatel, který obdobnou činnost provádí na účel dosahování zisku. Může jít o komunitně prospěšný nebo veřejně prospěšný sociální podnik, který bude dosahovat pozitivní sociální dopad poskytováním jiných společensky prospěšných služeb (např. recyklace, výroba elektřiny či tepla z obnovitelných zdrojů, ekologické zemědělství) přes sociální a humanitární pomoc prostřednictvím zboží nebo služeb (včetně např. sociálních služeb nebo zboží specificky určených a potřebných pro takové osoby, nebo prodej zboží prostřednictvím etického obchodování či "Fairtrade") až po kulturní aktivity (např. neziskové poskytování kulturního vyžití pro obyvatele menších obcí, vydávání umělecké literatury apod.)⁵⁹

Obrázek 3 Druhy sociálních podniků na Slovensku

Zdroj: Slovak Business Agency

Jak je vidět, slovenská právní úprava je mnohem podrobnější a díky výčtu společensky prospěšných služeb, umožňuje zakládat sociální podniky se širokou škálou činností. Na rozdíl od české definice, kde je sociální podnikání popsáno vágně a leckdy pro laickou i odbornou veřejnost je těžce uchopitelný obecný smysl definování a vymezování sociálního podniku a integračního sociálního podniku, slovenská právní úprava jasně popisuje, na jakých pozitivních činnostech může sociální podnikání postavit svou činnost a tím je odlišit od jiných právnických osob v hospodářském prostoru.

Díky jasnému vymezení zaměření sociálního podnikání je potom pochopitelný a zdůvodněný i systém státní podpory sociálního podnikání, což přispívá k větší transparentnosti směrem k širší veřejnosti.

⁵⁹ GEJDOŠOVÁ, Slavomíra. *Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch* [online].

Proto zastávám názor, že právní úprava sociálního podnikání sice je důležitá z hlediska jeho budoucího rozvoje, institucionální zakotvení sociálního podnikání je žádoucí pro tzv. oddělení zrna od plev, ale musí se jednat o kvalitní legislativní zpracování, a ne o zákon šitý horkou jehlou. Jen takový zákon, který stanovuje hranice a pravidla a rovněž i odměnu za dodržování těchto pravidel v podobě zvýhodnění nebo i příspěvků, povede k rozvoji sociálního podnikání. A proto česká verze zákona musí projít kompletní změnou.

Jaký vliv má legislativa na zakládání a rozvoj sociálního podnikání můžeme vidět v praxi. Současná právní úprava jak v ČR, tak i na Slovensku neomezuje sociální podnikání na jednu konkrétní formu. Dá se ale říct, že množství té, či jiné právní formy sociálních podniků je závislé na legislativních překážkách při jejich zakládání. Dle české legislativy je nejjednodušší začít podnikat jako fyzická osoba na základě živnostenského oprávnění. Jako právnická osoba má jednodušší podmínky pro vznik společnost s ručením omezeným. Proto dle statistik mezi sociálními podniky dominují výše zmíněné.⁶⁰

Na Slovensku rozptyl právních forem podnikání sociálních podniků je poněkud menší, což je dáno odlišnými právními předpisy. Ovšem i zde je nejčastější právní formou podnikání pro sociální podniky společnost s ručením omezeným, která je dokonce ještě častější než v ČR (65,9 % na Slovensku, k 53 % v ČR). Časté je také podnikání na základě Živnostenského zákona (11,3 %) a zajímavým typem jsou sociální podniky – obce, které samy vytvářejí pracovní místa a legislativa to vpodstatě umožňuje.

Dle zdrojů na serveru České sociální podnikání bylo v ČR v roce 2020 registrováno k sociálnímu podnikání 281 podniků. Dle údajů na <https://socialnaekonomika.sk> bylo v roce 2020 na Slovensku 227 sociálních podniků. Počet sociálních podniků v ČR vzrostl od roku 2008 z 142 na současných 281 (údaje z konference k Zákonu o Sociálním podnikání – Svatava Škantová). Na Slovensku z 68 sociálních podniků v roce 2008⁶¹ vzrostl počet na současných 292 (2021), přičemž největší nárůst dle mého průzkumu na serveru www.socialnaekonomika.sk připadal na rok 2019. Chtěla bych podotknout, že v České republice vytváří se statistika ohledně počtu sociálních podniků na dobrovolné bázi dle vlastního uvědomění podnikatelů podle toho, že se hlásí k sociálním principům. Ovšem z důvodu, že neexistují kontrolní mechanismy, nelze věrohodnost udávaných informací spolehlivě ověřit.

4.2 Financování sociálního podnikání

O financování sociálního podnikání mluvíme ve dvou případech: jedná se o financování při zakládání sociálního podniku (počáteční investice a provozní výdaje) a financování již fungujícího sociálního podniku (fixní a režijní výdaje). Počáteční investice do sociálního podnikání se ve své podstatě neliší od investic klasických firem na běžném trhu. I když určité nijace tu jsou. Sociální podniky mohou potkat zvýšené investice do přizpůsobení provozu pod svou cílovou skupinu, větší výdaje do zaškolení zaměstnanců a delší lhůtu na rozběhnutí celého provozního procesu.

⁶⁰ www.ceske-socialni-podnikani.cz

⁶¹ SOKOL, Peter. *Analýza zkušeností se zaváděním sociální ekonomiky na Slovensku* [online].

V ČR můžeme investovat do sociálního podnikání za použitím níže uvedených zdrojů:

1. Vlastní prostředky
2. Granty
3. Půjčky a úvěry
4. Příspěvky ze zákona o zaměstnanosti
5. Jiné zdroje

1. Vlastní prostředky

Vlastní prostředky jsou nejběžnější zdroje financování. Většinou se jedná o finance vložené do společnosti zakladatelem. Při zakládání sociálních podniků mít vlastní finanční rezervu je téměř nezbytné, jelikož založení sociálního podniku je administrativně náročné a zdoluhavé. Nedoporučuje se spoléhat na rychle nebo včasné vyřízení dotace, která se poskytuje na založení sociálního podnikání. Většina takových příspěvků se poskytuje ex post, takže pokud podnik nemá dostatečné finanční rezervy pro zahájení podnikání, bude lepší myšlenku na založení sociálního podniku opustit.

2. Granty

Zakládání sociálních podniků v České republice bylo do roku 2020 podporováno z ESI fondů Evropské unie a obvykle to jsou buď investiční výzvy z Integrovaného operačního programu v gesci Ministerstva pro místní rozvoj, nebo neinvestiční výzvy z operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost pod dohledem Ministerstva práce a sociálních věcí. Podmínkou získání dotace je kvalitně zpracovaný Podnikatelský plán a další specifické požadavky určené v jednotlivých výzvách, které se většinou zaměřují na sledování sociálních principů budoucího sociálního podniku. Investiční dotace se poskytují zpravidla ex post, neinvestiční ex ante. Nedostatkem takových příspěvků je nejen zdoluhavé administrování ze strany řídicích orgánů jednotlivých ministerstev, ale i malé procento úspěšnosti. Dalším nedostatkem je nízká flexibilita ve změně původního podnikatelského plánu a dlouhá pětiletá lhůta udržitelnosti projektu. Což i v dnešní době ve spojitosti s koronakrizí se ukazuje jako velký minus. Sankce za porušení podmínek projektu jsou vysoké, odchýlení se od projektu bývá téměř nemožné. A za pětileté období udržitelnosti může nastat spousta nepředvídatelných krizových situací, se kterými v prvopočátcích nikdo nepočítal. Když se podívám na statistiku podaných žádostí na IROP, konkrétně na výzvu č. 64, tak zjistím, že alokovaných prostředků bylo **10 690 869 Kč**, proplacených pouhých **1 819 204 Kč**, celkem podaných žádostí bylo 3, z toho realizováno 2. Taková situace může znamenat, že mezi zakladateli sociálních podniků o takovou podporu nebyl velký zájem. Pro programové období 2021-2027 se s podporou sociálního podnikání v ČR nepočítá. Jiné granty z veřejných zdrojů na podporu konkrétně sociálního podnikání v ČR neexistují. Sociální podnik může se účastnit jiných dotačních titulů neurčených primárně na rozvoj a podporu sociálního podnikání, ale vzhledem k tomu, že zisk není primárním cílem sociálního podnikání, ve všech hodnoceních ohledně bonity, bude vycházet většina sociálních podniků jako podnik v obtížích. A takto hodnoceným ekonomickým subjektům nelze dle pravidel poskytnout finanční příspěvek z rozpočtu EU.

3. Půjčky a úvěry

Při uvažování o úvěru, nutno mít na paměti, že banky jsou finančními institucemi a že k posuzování bonity budou přistupovat k sociálnímu podniku stejně ne-li přísněji, jako ke každému jinému subjektu. Dokonce sociální zaměření podniku může působit na banky nedůvěryhodně a můžou to posuzovat jako rizikovou činnost, která nenese ekonomický prospěch společnosti.

Sociální bankovníctví v ČR je ještě v plenkách. Jen málo sociálních podniků dostalo úvěr se zárukou EIF. Jedná se o úvěr, který je z 80% zajištěn prostředky z fondů EU, 20% je zajištěno majetkem firmy a avalem bílky směnky podepsané majitelem podniku.

Poskytnutí takového úvěru nelze kombinovat s jinými dotačními tituly na stejný účel.

Jedinou bankou nabízející tento druh úvěrů je Česká spořitelna a.s. V roce 2019 přišla Českomoravská záruční a rozvojová banka ve spolupráci s MPSV s nabídkou úvěru S-podnik, který se zaměřuje na poskytování mikroúvěru sociálním podnikům. Úvěry se prezentují jako bezúročné na financování až 90% způsobilých investičních nebo neinvestičních výdajů projektu. Zájem o tento druh úvěru je minimální (za období 2019 - 2020 bylo podpořeno 11 sociálních podniků) a to i z toho hlediska, že úvěr se prakticky neslučuje s jinou veřejnou podporou (Příloha GBE14 – Prohlášení žadatele o podporu podle č. 14 Nařízení Komise), na základě údajů ekonomických ukazatelů hospodaření zařazuje se sociální podnik do kategorie podnik v obtížích a automaticky vylučuje žadatele, kteří za dobu své existence přerodělovali zisk a nově vznikající podniky.

4. Příspěvky ze zákona o zaměstnanosti.

Na příspěvky ze zákona o zaměstnanosti má nárok pouze ten sociální podnik, který zaměstnává osoby se zdravotním postižením, přičemž tyto osoby musí tvořit nadpoloviční většinu všech jeho zaměstnanců. Nejedná se svého rodu o dotační titul, ale platbu za služby zaměstnanosti, kdy stát kompenzuje sociálnímu podniku ztráty na mzdových výdajích a jiné předem stanovené výdaje spojené se zaměstnáváním osob OZP. Do roku 2018 bylo poskytování takového příspěvku spojeno s vytvořením tzv. chráněného pracovního místa. Na vytvoření CHPM byla poskytována investiční dotace, která se v každém kraji počítala individuálně dle interních směrnic krajských poboček úřadu práce. Výše příspěvku se vázala na počet budoucích zaměstnanců OZP. Od roku 2018 úřady práce nespojují poskytnutí příspěvku na zaměstnávání OZP s vytvořením chráněného pracovního místa v tzv. integračním sociálním podniku, proto příspěvky tohoto druhu byly značně omezeny pouze na místa vytvořená na nechráněném pracovním trhu. Od roku 2018 zavedla novela zákona o zaměstnanosti nový pojem „chráněný pracovní trh“, na kterém se pohubují firmy, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

Důležité se zmínit o tom, že takový příspěvek náleží pouze při zaměstnávání osob se zdravotním postižením, jiná omezení nejsou státem podporována. Domnívám se, že tato skutečnost předurčuje, na jakou cílovou skupinu bude zaměřen sociální podnik. Protože výše tohoto příspěvku u některých podniků činí 20 až 50% celkových příjmů a představuje pravidelný a dostatečně spolehlivý zdroj pro cash flow, kterému v ČR není analogie, dá se předpokládat, že struktura sociálního podnikání v ČR se zaměřuje převážně na osoby se zdravotním postižením.

Ještě podotknu, že legislativa v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením je natolik proměnlivá, že nelze spoléhat na to, že pravidla při založení integračního sociálního podniku budou stejné i v době jeho rozjezdu.

5. Jiné zdroje

Při zakládání sociálního podniku mohou být použité i prostředky z jiných zdrojů. Ovšem česká legislativa není k takovým příjmům nějak nakloněná. Fundraising v České republice není ve vztahu k sociálnímu podnikání populární, protože pozitivní medializace tohoto pojmu je minimální.

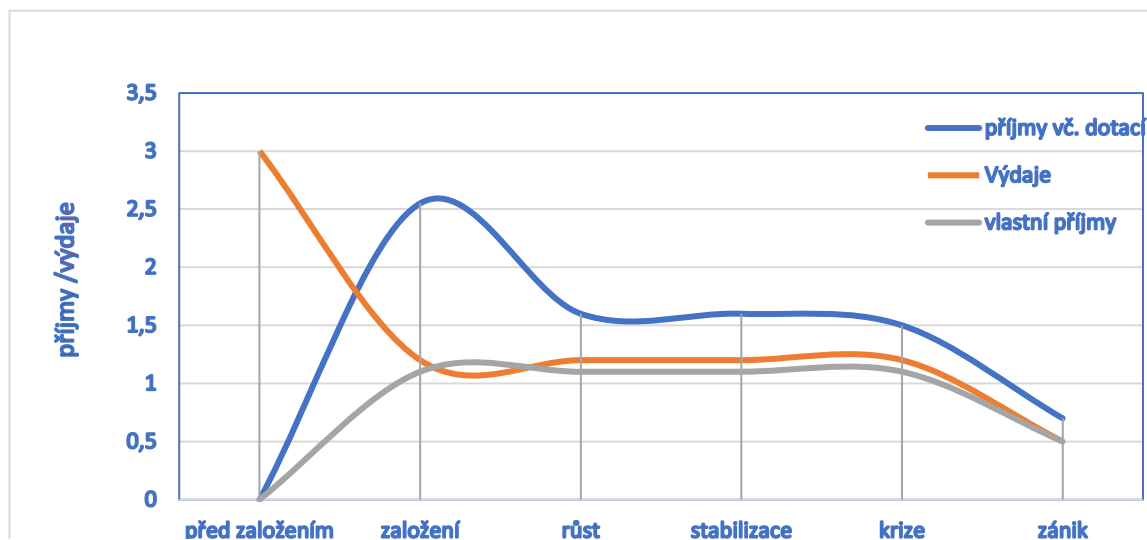
Co se týče pomoci v prvopočátcích sociálního podnikání, obvykle tato spočívá v pomoci spřízněných osob nebo fanoušků sociálního podnikání a představuje pomoc poradenskou, konzultační, pomoc s dovybavením prostor drobným zařízením. Od obcí může být poskytnut levnější nájem nebo prostory k podnikatelské činnosti. Pomoc může přijít i od neziskových organizací v podobě poradenské činnosti nebo pomoci s propagací. Tady ovšem můžeme se setkat s převládajícím předsudkem, že pomoc potřebují pouze společnosti ve formě neziskových nestátních organizací, proto společnosti s ručeným omezením mohou být v důsledku tohoto postoje z poskytnutí pomoci vyloučeny.

Shrnu-li vše výše uvedené, nabývám přesvědčení, že od vyřešení otázky financování sociálních podniků v České republice se odvíjí jak směr, jakým se sociální podnikání bude ubírat, tak i samotné množství sociálních podniků. A vzhledem k tomu, že finanční možnosti pro sociální podnikání v ČR jsou značně omezeny, bude sociální podnikání omezeno jen na působení na chráněném trhu práce.

Sociální podnikání ze své podstaty není určeno primárně pro vytváření zisku. Tím, že primární poslání sociálního podniku spočívá ve společenském prospěchu, není možné dosahovat při této činnosti výkonů, které známe u konvenčních firem. Bez patřičných výkonů není možné očekávat ziskovost, a jelikož dnešní tržní prostředí je velice agresivní, vyžaduje zachování konkurenceschopnosti značnou míru nasazení celého podniku. U sociálních firem vzhledem k ohleduplnosti ke zranitelnosti lidského nebo environmentálního potenciálu, nelze očekávat dravého tržního chování. Proto mnohdy i příjmy sociálních podniků se rovnají v lepším případě pouze jejich výdajům, a v tom horším jsou tyto podniky dlouhodobě ztrátové.

Aby sociální podnik mohl existovat, plnit své poslání a procházet veškerými fázemi svého vývoje, je nezbytně nutné zajistit správné a včasné financování. V níže uvedeném grafu (Graf 2) jsem vymodelovala ideální situaci financování sociálního podniku, kdy v počáteční fázi – fáze založení – obdrží sociální podnik příspěvek (většinou investiční povahy) a následně bude kontinuálně podporován během své existence. Kontinuální podpora spočívá v pravidelných příspěvcích jako odměna za plnění veřejněprospěšné činnosti nebo jako vyrovnání za nepokryté dodatečné náklady spojené s posláním sociálního podniku. Je vidět, že i v krizové situaci zůstává sociální podnik díky takovým podporám velice stabilní a k zániku sociálního podnikání může dojít jen vlivem jiných nefinančních okolností. V grafu rovněž znázorněny vlastní příjmy sociálního podniku, které se pohybují pod hranicí výdajů a je pochopitelné, že z dlouhodobého hlediska není tento podnik bez vnější finanční podpory udržitelný.

Gráf 2 Ideální financování sociálního podniku během jeho životního cyklu

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z www.justice.cz

Dle vyhodnocení dotazníkového šetření ⁶² které zveřejnil server České sociální podnikání jako druhý největší problém, se kterým se potýkají sociální podniky je nedostatek financí a 68 % z dotazovaných by uvítalo podporu ve formě dotací. Tatáž zpráva uvádí, že po skončení podpory z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost ukončilo svou činnost 41 % z podporovaných sociálních podniků a část z nich začala vykonávat svou činnost na chráněném trhu práce.

Bohužel vzhledem k tomu, že v ČR není zavedena systematická podpora zaměřena na sociální podnikání (kromě zmíněných podniků působících na chráněném trhu práce), finanční situace převážné části sociálních podniků je velice nejistá. Nehledě na složité podmínky, se v českém prostředí vyskytují a působí sociální podniky s delší historií a s představitelkou jednoho takového podniku jsem měla možnost hovořit o situaci sociálního podnikání v ČR.

4.2.1 Sociální družstvo Fair & Bio

Sociální družstvo Fair & Bio bylo založeno v roce 2011, v roce 2013 vznikla stejnojmenná pražírna kávy. Představitelkou družstva je paní Markéta Vinkelhoferová, která v družstvu zastává funkci předsedkyně představenstva. Paní Vinkelhoferová působí i jako členka správní rady platformy pro sociální podnikání TESSEA a v rámci toho poskytuje konzultace sociálním podnikům.

⁶² DOHNALOVÁ, Maria, Petra FRANCOVÁ, Gabriela KURKOVÁ, Eliška HUDCOVÁ, Nad'a JOHANISOVÁ, Karel RYCHTÁŘ, Monika ŠIKULOVÁ a Markéta VINKELHOFEROVÁ. *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 [online]*.

Jedním z cílů družstva je působit osvětově v oblasti sociálního podnikání nejen vůči části veřejnosti nakloněné sociálnímu podnikání, ale i vůči veřejné správě jako celku i na úrovni jednotlivých úředníků při zlepšování a vyjasňování povědomí o sociálním podnikání. Díky tomu má družstvo zkušenosti se spoluprací se samosprávnými územními celky, s městskými částmi a Magistrátem Hlavního města Prahy.

Sociální družstvo v roce 2013 obdrželo prostředky z operačního programu Zaměstnanost od MPSV na neinvestiční náklady projektu ve výši 2764 tis. (čerpáno v období 2013 až 2015) a v roce 2015 obdrželo družstvo investiční dotaci od IROP na vybavení pražírny ve výši 1598 tis. Od roku 2016 pobírá družstvo příspěvek dle zákona o zaměstnanosti při zaměstnávání více 50 % osob se změnou zdravotní schopností. V současné době je to jediný příspěvek, který družstvo pobírá. Bez těchto prostředků dle slov paní Vinkelhoferové nebylo by možné družstvo založit a fungovat. V současné době má družstvo 12 zaměstnanců z toho 9 OZP s mentálním, fyzickým a kombinovaným postižením. Příjmy družstva z 85 % tvoří prodej vlastních výrobků, zbývající část pokrývá dotace na zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

S paní Vinkelhoferovou jsem hovořila o situaci ohledně finanční podpory sociálního podnikání v České republice a jak se tato situace odrazila na sociálním družstvu, ve kterém působí.

Paní Vinkelhoferová v rozhovoru sdělila, že před vznikem družstva o sociálním podnikání věděla. Věděla o jeho principech a o tom, jak funguje v zahraničí. Při založení družstva doufala, že situace v České republice ve vztahu k sociálnímu podnikání brzo změní. Problémy v sociálním podnikání dle paní Vinkelhoferové pramení z nefunkčně nastaveného systému podpory. Sociální podnik dle ní těžko bude prosperovat, když všechno musí vybojovat sám. Přirovnává sociální podnikání k zahradě, kterou když necháte ležet ladem, tak bude vypadat neupraveně a zanedbaně. Tato zahrada, aby přinášela plody a prosperovala, potřebuje v různou dobu různého typu vnější intervence. Například na podzim je zapotřebí ji nechat žít svým životem až do jara, na jaře potřebuje větší zásahy: zryt, zasázet nebo zasít. Někdy potřebuje vláhu, někdy včely pro opylování, sklídit úrodu a nechat zazimovat. Je to stejně i se sociálním podnikáním. Nemůže být nechané ladem, aby si na trhu vybojovalo postavení nebo i své místo na slunci, protože je to i proti samotným principům sociálního podnikání.

Dle paní Vinkelhoferové musí stát sociální podnikání podporovat. Se svým družstvem zažila situaci, kdy po skončení podpory ze strany MPSV měli velký propad v příjmech. Sice to družstvo díky nastartování veškerých kapacit ustálo, ale bylo to velmi náročné. Dva roky podpory nestačí na rozvoj sociálního podniku, obzvláště u sociálního podniku, který stojí hodně na hodnotách sociálního podnikání: enviromentálních, sociálních a přináší produkt, do rozvoje kterého je nutno investovat časové i finanční zdroje, nastartovat marketing, profesionální prezentaci, vlastní branding, aby i veřejnost vnímala sociální podnik jako něco kvalitního a profesionálního, když nakupuje produkt a dává tomu svou důvěru. A za dva roky takto funkční systém v sociálním podniku nelze vybudovat. Dle slov paní Vinkelhoferové neexistují v ČR žádné etické finance, např. v podobě etické půjčky a téměř neexistují stabilizační granty. Problémy, se kterými se potýkají sociální podniky není něco, co způsobily sami proto, že by se málo snažily. Sociální podniky naopak se moc snaží, kolikrát i na úkor manažerů nebo i vedoucích zaměstnanců, ale

problémy, které řeší, pouze reflektují špatně nastavený systém sociálního podnikání u nás. Častým problémem sociálních podniků je nedostatek cash flow, nedostatek finanční podpory a povědomosti o sociálním podnikání. Sociálním podnikům sice bylo pomoheno při rozjezdu podnikání, ale následující podpora se neprojevila v dostatečné míře a sociální podniky byly ponechány svému osudu.

Obzvlášť je složitá situace v sociálním podnikání v době coronakrize. I proto byl iniciován platformou TESSEA otevřený dopis ministryni práce a sociálních věcí, který vyzývá k větší pomoci sociálním podnikům a pod kterým se také podepsalo i Fair & Bio družstvo. Paní Vinkelhoferová se domnívá, že sociální podniky v tomto období zaslouží specifickou podporu, a ne soutěžit s konvenčními podniky v podpůrných programech.

Jakou podporu tedy dle paní Vinkelhoferové zaslouží sociální podniky? Určitě by to měla být robustnější podpora jak jednorázová a v současné době i specifická covidová, protože práce sociálních podniků je záslužná a specifickou podporu si zaslouží, tak i opakující se, aby sociální podniky nenechali ležet ladem a „kultivovali“ jako tu zahradu intervencemi, které dávají smysl, vycházejí z kontextu českého sociálního podnikání, zahrnují participaci všech aktérů sociálního podnikání a při nastavování nových operačních programů odrážejí spolupráci s experty v oblasti sociálního podnikání. Dle paní Vinkelhoferové zaslouží sociální podniky větší transparentnost, otevřenost, komunikaci a respekt ze strany MPSV.

A jakou vidí paní Vinkelhoferová budoucnost sociálního podnikání? Kupodivu je optimistická a vidí ji v pozitivním světle. Nehledě na to, jaká nepodpora sociálního podnikání u nás převládá, je zde mnoho sociálních podniků, je to neuvěřitelně bohatý a zajímavý sektor, který se dále rozvíjí a bude rozvíjet z vůle svých zakladatelů. Je tu také obrovská potřeba po sociálních podnicích a vznikne ještě větší až pomine coronakrize, protože dle paní Vinkelhoferové budou lidé víc vnímat sociální principům, začnou chápat, co je drobné podnikání, etické podnikání, odpovědné podnikání, slušné podnikání jeho lokální rozměr.

4.2.2 Způsoby financování sociálních podniků na Slovensku

Jaká je situace s financováním sociálního podnikání na Slovensku? Za podstatný pokrok považují již samotné vyjádření MPSVR SR, které na svých stránkách uvádí toto: *„Velkým problémem a bariérou rozvoja sociálnej ekonomiky na Slovensku bola nekompletná legislatíva a štatistika tretieho sektora, dobrovoľníctva a sociálneho podnikania, čo spôsobilo, že v našej spoločnosti nebola dostatočne docenená a zvýraznená. Okrem toho absentoval systém finančnej pomoci na podporu aktivít sociálnej ekonomiky. Informovanosť o sociálnej ekonomike a jej nástrojoch, podpora výskumu a výmeny dobrej praxe neboli na postačujúcej úrovni“*⁶³

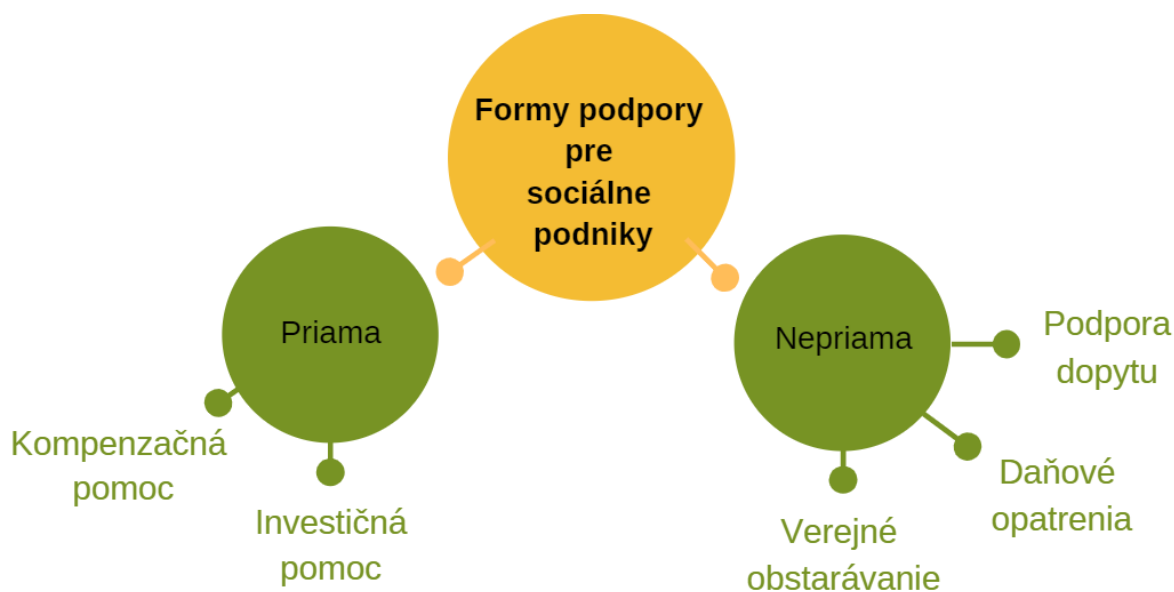
Skutečnost, že si stát uvědomuje nutnost zákonné úpravy sociálního podnikání a konstatuje, že absentuje systém finanční pomoci, je již řešením poloviny problému. V otázce získání prostředků z fondů Evropské unie má Slovensko stejné nástroje jako Česká republika. Vzhledem k tomu, že zákon o sociálním podnikání č. 112/2018 určuje

⁶³ K nahlídnutí zde: <https://www.employment.gov.sk/sk/praca-zamestnanost/socialna-ekonomika>

system financování sociálního podnikání, zaměřují se tyto nástroje vesměs na dostupnost mikroúvěrů, záruk, poradenství a mentoring. Na zakládání a rozvoj sociálního podnikání se využívalo (a zřejmě se bude využívat i nadále i v programovém období 2021-2027) prostředků z Evropského fondu regionálního rozvoje.

Sociálním podnikům působícím na Slovensku zákon o sociálním podnikání přiznává přímou a nepřímou formu podpory. Přímá forma podpory se následně dělí na podporu investiční a kompenzační, nepřímá se dělí na podporu poptávky, daňové úlevy, veřejné zakázky. Rozdělení podpory náhledně zobrazuje Obrázek 4.4.

Obrázek 4 Formy podpory pro sociální podniky

Zdroj: Slovak Busines Agency

Mezi přímou pomocí patří následující formy pomoci:

Investiční pomoc (podle § 17 zákona), a to konkrétně v podobě:

- finančního nástroje, při jehož provádění jsou poskytovány finanční prostředky návratnou formou pomoci (mikroúvěry, úvěry)
- finančního nástroje, při jehož provádění jsou poskytovány finanční prostředky v kombinaci návratné formy pomoci a nevratné formy pomoci (příspěvky z evropských strukturálních a investičních fondů)
- podmíněně vratným finančním příspěvkem (podmíněný grant)
- dotací.

Kompenzační pomoc (podle § 19 zákona)

Umístovací příspěvek podle § 53f a kompenzační příspěvek podle § 53g zákona č. 5/2004 o službách zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Mezi nepřímou pomocí řadíme:

Investiční pomoc v podobě:

- úlevy na dani z příjmů
- prodeje nemovitosti za nižší cenu, než je obecná hodnota majetku nebo nájmu nemovitosti za nižší cenu, než je hodnota nájmu nemovitosti stanovena znaleckým posudkem
- pomoci na podporu poptávky (§ 22 a§ 23 zákona) – servisní poukázky
- snížení sazby DPH
- Možnosti realizace vyhrazených zakázek
- Využití výjimek z ustanovení zákona o veřejných zakázkách
- prominutí povinnosti nejméně 6 % příjmů z veřejných zakázek použít na sociální oblast
- podpora od samospráv a státu podle zvláštních předpisů
- využití náhradního plnění u integračních podniků způsobem vyhrazené zakázky

Nutno podotknout, že poskytnutí podpory se váže na splnění dost přísných podmínek. Z mého pohledu i dost nepochopitelných. Například získání nenávratné finanční výpomoci v podobě dotace se váže na schválení návratné finanční pomoci (úvěru). Zákonodárce tuto podmínku zdůvodnil tím, že sociální podnik nemá být závislý na dotačních zdrojích a musí obstát i v konkurenčním prostředí. Podmínění poskytnutí investiční dotace na získání úvěru od komerčních bank mohlo by motivovat sociální podniky být efektivními na trhu. Z mého hlediska je tento druh podpory určen ze své podstaty jen pro ty úspěšnější sociální podniky. Ovšem většina sociálních podniků je ze strany bank nefinancovatelná a nemohou projít přísným hodnocením. Líbí se mi, že pro tyto méně finančně „úspěšné“ podniky existuje v systému financování kompenzační příspěvek, který vyrovnává ztráty v důsledku toho, že sociální podnik sleduje veřejně prospěšný cíl a nemůže dosahovat rovnocenných zisků jako stejně zaměřený konkurenční podnik bez sociálního cíle. Zákon o sociálním podnikání zavedl na trh práce dvě nové formy přímé podpory, u kterých považují za nutné je zde se zmínit. Jedná se o výše zmiňovaný kompenzační a umístovací příspěvek, které poskytuje Úřad práce pouze registrovanému integračnímu sociálnímu podniku, který zaměstnává znevýhodněné nebo zranitelné osoby. Příspěvky jsou nárokovými, což znamená, že jestli sociální podnik splňuje podmínky pro poskytnutí, automaticky se stává příjemcem podpory.

Umístovací příspěvek obdrží takový podnik, který zaměstnává znevýhodněné osoby a po dobu dvou let poskytuje těmto osobám integrační služby s návratem na trh práce. Dále aktivně se angažuje v tom, aby tyto osoby vstoupily na běžný trh práce před uplynutím stanovené dvouleté lhůty. Pracovní poměr u těchto zaměstnanců nesmí skončit jinak, než dohodou a nové pracovní místo, kam nastoupí zaměstnanec nesmí být žádným způsobem dotováno z veřejných zdrojů. Nový zaměstnavatel nesmí být spřízněnou osobou nebo osobou závislou na sociálním podniku, nesmí být integračním podnikem nebo chráněnou dílnou. Nový pracovní poměr musí být sjednán do jednoho měsíce od skončení původního. Při kumulativním splnění všech výše uvedených podmínek náleží integračnímu sociálnímu podniku umístovací příspěvek maximálně po dobu 12 měsíců za každý měsíc, ve kterém trval pracovní poměr jeho původního zaměstnance. Výše příspěvku se odvozuje od průměrné mzdy zveřejněné za první až třetí čtvrtletí statistickým úřadem a činí 1. až 3. měsíc 5 %, 4. až 6. měsíc 15 %, 7. až 9. měsíc 25 %, 10. až 12. měsíc 35 %.

Kompenzační příspěvek se poskytuje integračním sociálním podnikům s cílem podpořit zaměstnávání znevýhodněných, značně znevýhodněných a zranitelných osob na trhu práce. Od zařazení osob do těchto kategorií se odvíjí délka kompenzačního příspěvku. Zákon o sociálním podnikání v souvislosti se zaměstnáváním osob v integrovaném sociálním

podniku mluví o několika kategoriích osob. Chtěla bych upozornit, že zákon velice podrobně rozebírá, koho do jaké kategorie lze zařadit. Takovou situaci v České republice neznáme a docela jsem byla překvapena, na jaké kategorie občanů myslí zákon o sociálním podnikání v souvislosti s poskytováním příspěvků.

V kontextu zákona o sociálním podnikání se za osobu *znevýhodněnou* považuje fyzická osoba, která neměla v posledních šesti měsících zaměstnání a její zdanitelné příjmy a příjmy ze starobního důchodu, vdovského důchodu, výsluhového příspěvku nebo vdovského výsluhového příspěvku nepřesahují ve svém úhrnu částku životního minima pro jednu dospělou osobu, přičemž se může jednat

- O osobu mladší 26 let věku, která ukončila soustavou přípravu na povolání před méně jak 2 lety a v posledních 6 měsících neměla zaměstnání;
- Osobu starší 50 let
- Osobu, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání po dobu 12 měsíců
- Osobu se základním vzděláním
- Osobu osamělou, která pečuje o další osobu, která je odkázána na její pomoc
- Patří k národnostní nebo etnické menšině
- Má trvalý pobyt v nejméně rozvinutém regionu

Osoba znevýhodněná nemusí být ve všech případech registrována na úřadě práce jako uchazeč o zaměstnání.

Další skupinou osob, který zákon považuje za osoby znevýhodněné jsou osoby se zdravotním postižením, přičemž není bezpodmínečně nutné, aby byly uznány za invalidní. Zdravotní způsobilost může mít 20% pokles oproti zdravému jedinci a měla by trvat nejméně dva roky. Pokles zdravotní způsobilosti možno prokázat doložením například lékařského posudku. U osob zdravotně znevýhodněných se také posuzuje výše jejich celoročních příjmů v porovnání s životním minimem na jednu osobu.

Osobou *značně znevýhodněnou* potom bude osoba, která po dobu 24 po sobě jsooucích měsíců nebyla zaměstnaná anebo osoba, která nebyla zaměstnaná po dobu 12 měsíců je zároveň:

- Osobou se základním vzděláním
- O osobou mladší 26 let věku, která ukončila soustavou přípravu na povolání před méně jak 2 lety
- Je starší 50 let
- Osobu osamělou, která pečuje o další osobu, která je odkázána na její pomoc
- Patří k národnostní nebo etnické menšině.

Za osobu *zranitelnou* se podle zákona o sociálním podnikání považuje:

- Příjemce sociální péče podle pravidel speciálního zákona (Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálních službách)
- Fyzická osoba v nepříznivé životní situaci, např. postižená exekucí
- Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami
- Dítě nebo plnoletá osoba pod speciální právní ochranou
- Plnoletá fyzická osoba po skončení ústavní péče
- Fyzická osoba odkázána na pomoc jiné osoby
- Osoby, která se vrací na trh práce po mateřské nebo rodičovské dovolené
- Osoba, která se vrací na trh práce po skončení pobírání příspěvku na péči nebo příspěvku na pěstounskou a opatrovnickou péči

- Fyzická osoba, která je pobíratelem starobního důchodu
- Nepodnikající fyzická osoba s měsíčními příjmy, které nepřevyšují trojnásobek životního minima pro jednu dospělou osobu
- Fyzická osoba po propuštění z výkonu trestu
- Fyzická osoba bez státní příslušnosti nebo azylant.

Zákon taktéž u jednotlivých skupin osob určuje lhůtu, jak dlouhou je lze považovat za osoby zranitelné.

Jak už jsem uváděla, zaměstnává-li integrační podnik výše uvedené kategorie osob, náleží mu kompenzační příspěvek. V následující tabulce (Tabulka 4.7) shrnu podstatné rozdíly v poskytování kompenzačního příspěvku odstupňovaný podle kategorií zaměstnávaných osob.

Tabulka 4 Struktura kompenzačního příspěvku a zvýšených nákladů

kategorie osoby	maximální délka poskytování příspěvku v měsících	výše příspěvku		max. výška podpory v eurech	zvýšené náklady	
		% nákladů	max. % z průměrné mzdy		výše	doba poskytování
značně znevýhodněná osoba	24	50	50	719,26	50% max 719,26 eur	24
znevýhodněná osoba jenom s nižším vzděláním	12	50	50	719,26	50% max 719,26 eur	12
znevýhodněná osoba	12	40	40	575,41		12
zdravotně znevýhodněná osoba	po celou dobu	75	75	1078,89	100% max 3 roky 2,5 násobek průměrné mzdy, 4+ roky 1,2 násobku	po dobu zaměstnání
zranitelná osoba	12 měsíců	25	25	359,63	nedefinováno	nedefinováno

Zdroj: zákon o sociálním podnikání.

Kompenzační příspěvek slouží ke kompenzaci výdajů na celkovou práci zaměstnanců v zákonem stanovené výši (viz tabulka). Zvýšené náklady spočívají ke kompenzaci nákladů na úpravu prostor pro zaměstnance, na odbornou přípravu, na dopravu zaměstnanců na pracoviště, na vybavení pracoviště, na rehabilitaci a na náklady pracovního asistenta.

Ještě bych chtěla upozornit na jeden zajímavý druh nepřímé podpory, a to na podporu poptávky po službách sociálního podniku. Dle zákona o sociálním podnikání uskutečňuje se podpora poptávky na základě odkupu *servisních poukázek* od registrovaného sociálního podniku. Dle prováděcí vyhlášky lze servisními poukázkami platit služby za poskytnutí služeb péče o domácnost a zahradu, které registrovaný sociální podnik dodává fyzické osobě nebo odkázané osobě, např. běžný úklid domácnosti, mytí oken, praní, žehlení, donášku uhlí, donášku dřeva, přípravu palivového dřeva nebo dřevní štěpky, sekání, ořezávání keřů a stromů, přípravu jídla, vaření atd. Níže na Obrázku 4.5 znázorňuji distribuční proces servisních poukázek. Princip distribuce servisních poukázek spočívá v tom, že distribuce servisních poukázek probíhá za nominální nebo sníženou hodnotu (pro určitou skupinu osob, tzv. odkázané osoby), a vykupuje za cenu zvýšenou o 3eura (3 u modrých poukázek a 5 eur poukázek růžové barvy), která představuje státní pomoc sociálnímu podniku. Servisní poukázku může koupit jakákoliv fyzická osoba od orgánů obcí, krajů nebo úřadů práce a také prostřednictvím sociálních fondů zaměstnavatelů.

Nedostatkem tohoto systému podpory je to, že zatím zůstala jen v teoretické rovině, jelikož ještě není vypracována metodika, jak poukázky aplikovat v praxi.

Obrázek 5 Příklad distribuce servisních poukázek na Slovensku

Zdroj: Vlastní zpracování.

Chtěla bych zmínit ještě jednu nepřímou podporu sociálnímu podnikání na Slovensku, která se mi jeví jako zajímavá a která se již využívá v praxi. Sociálním podnikům, kteří 100% svého zisku reinvestují zpět na dosažení svého hlavního sociálního cíle, umožnila vláda používat na své výrobky sníženou 10% sazbu DPH. Tuto sazbu je možné použít pouze při dodání zboží nebo poskytnutí služby koncovému zákazníkovi, právnické nebo fyzické osobě, které jsou subjekty trhu sociální ekonomie (čili i mezi sociálními podniky navzájem) anebo jsou státními orgány a institucemi.

Bezpochyby finanční podpora sociálního podnikání na Slovensku je velice pestrá a mohla by posloužit inspirací pro subjekty sociální ekonomie v České republice a zejména pro aktéry sociálního podnikání, kteří rozhodují a finanční podpoře pro sociální podniky. Vzhledem k tomu, že podpora sociálního podnikání v ČR je minimální v porovnání s okolními státy, naskytuje se otázka, pro je tomu tak? Hraje v tom roli nízké povědomí těchto aktérů o sociálním podnikání a o jeho přínosech, nebo je to jen všeobecný postoj českých orgánů vůči sociálnímu podnikání?

4.3 Institucionální osvěta o sociálním podnikání

V prostředí českého sociálního podnikání je mnoho významných aktérů, kteří více či méně ovlivňují jeho směřování. Veřejná správa je aktérem, který významným způsobem zasahuje do fungování sociálních podniků, vytváří mantinely a pravidla hry a prostřednictvím které stát může vytvářet podpurnou infrastrukturu k rozvoji sociálního podnikání. Ve Zprávě o stavu sociálního podnikání za rok 2018 se uvádí: „*Zkreslené vnímání sociálního podnikání ze strany velké části odborné i laické veřejnosti i samospráv, buď jako sociální či charitativní práce anebo jako něčeho bezvýznamného a nepřínosného kvůli nízkému povědomí o přínosech sociálního podnikání. Lze se domnívat, že při vyšším povědomí by se sociálním firmám dostalo větší podpory v podobě nákupu jejich produktů a služeb jakož i šíření informací ve veřejném prostoru a budování společenské prestiže sociální ekonomiky.*“⁶⁴ Tomu, jak vnímá sociální podnikání veřejná správa na různých úrovních, budu se věnovat v této kapitole. Při svém výzkumu jsem nemohla používat jednotné dotazníky, jelikož situace u dotazovaných subjektů nenesla jednotné znaky, proto jsem musela své otázky individuálně přizpůsobovat.

Připomenu, že veřejná správa se dělí na státní správu a samosprávu. Státní správa se dále člení na ústřední (ministerstva) a územní (jednotlivé úřady s územní působností). Samospráva se dělí na územní (obce, kraje) a zájmovou (komory). Pro sociální podnikání je důležitá spolupráce napříč celým spektrem veřejné správy. Na centrální úrovni ministerstev se vytváří právní prostředí a prostřednictvím místních úřadů probíhá komunikace se sociálními podniky na regionální úrovni. Státní správa na krajských úřadech může vytvářet podpurná opatření přes své odbory k zajištění fungování sociálního podnikání na úrovni kraje. Obecní úřady a obce mohou navazovat se sociálními podniky těsnou spoluprací, jelikož sledují společné cíle pro zlepšení místního a komunitního prostředí. A bez znalosti fungování sociálního podnikání a jeho přínosů pro společnost není možné zajistit kvalitní spolupráci mezi sociálním podnikem a veřejnou správou.

4.3.1 Sociální podnikání a ministerstva

Nejdůležitějším a nejaktivnějším představitelem veřejné správy, který se angažuje v otázkách sociálního podnikání je MPSV a to z několika důvodů. Za prvé MPSV zastupuje roli zprostředkujícího subjektu při naplňování projektů oblastí intervence 3.1 - Služby v oblasti sociální integrace a 3.3 – Služby v oblasti zaměstnanosti, ve kterých MPSV podporovalo projekty integračních sociálních podniků na pokrytí mzdových výdajů zaměstnanců sociálního podniku. V současné době prostřednictvím operačního programu Zaměstnanost probíhá projekt „Podpora sociálních podniků pokračuje“, která spočívá v poskytování poradenství vybraným sociálním podnikům v oblasti managementu, financování, krizového řízení, komunikace atd. Za druhé MPSV v rámci národního systému podpory na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti poskytuje prostřednictvím krajských poboček Úřadu práce příspěvky na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením, které využívají integrační sociální podniky jako kompenzaci mzdových výdajů zaměstnanců OZP. Za třetí, ve spolupráci s Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou poskytuje sociálním podnikům v rámci OP Zaměstnanost úvěry jak

⁶⁴ DOHNALOVÁ, Maria, Petra FRANCOVÁ, Gabriela KURKOVÁ, Eliška HUDCOVÁ, Nad'a JOHANISOVÁ, Karel RYCHTÁŘ, Monika ŠIKULOVÁ a Markéta VINKELHOFEROVÁ. *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 [online]*.

investičního, tak i neinvestičního charakteru, na které je alokováno 400 mil. korun. Rovněž připomenou, že dle návrhu Zákona o sociálním podnikání v případě jeho přijetí by náležela MPSV správa agendy sociálního podnikání.

Nehledě na angažovanost MPSV v oblasti sociálního podnikání, označují sociální podniky podporu tohoto rezortu za nedostatečnou. Vesměs veškerá podpora sociálního podnikání se ubírá pracovní právní směrem s vazbou na vytvořená pracovní místa. Budu-li nahlížet na příspěvek na zaměstnávání osob se zdravotním postižením očima Petry Francové a Evy Fraňkové, že příspěvky ze zákona o zaměstnanosti jsou platbou státu za integraci osob se zdravotním postižením na trh práce a že se vlastně nejedná v pravém slova smyslu o dotace,⁶⁵ nabývám přesvědčení, že podpora sociálního podnikání v ČR neexistuje.

Snažila jsem se dotázat na MPSV a zjistit jeho názor na situaci. Za tímto účelem jsem se spojila s paní magistrou Markétou Kouskovou z oddělení projektů sociálního podnikání. Paní Kousková mi sdělila, že v současné době se pracuje na novém operačním programu Zaměstnanost plus. Co bude cílem této podpory, ještě není známo. Spuštění programu se plánuje na jaro 2022. V současné době dobíhají projekty z OP zaměstnanost podporující konzultační služby expertů v oblasti sociálního podnikání v celé ČR.

O tom, že by MPSV nemělo povědomí o sociálním podnikání se nedá říci. Je vytvořeno oddělení na projekty podporující sociální podnikání, v období 2014-2020 probíhaly po celé ČR rozličné semináře a vzdělávací akce na toto téma v čele s odborníky na sociální podnikání a představiteli sociálních podniků. Problém nekonzistentní podpory spočívá z mého pohledu v neflexibilně nastaveném systému podpor, který neumí rychle reagovat na změny trhu a obzvláště na krizové situace. Přitom nastává situace, kdy dobíhají a vyhodnocují se programy předchozí a nové programy nejsou doposud připravené. V takovém mezidobí ocitá se sociální podnikání ve značné finanční nejistotě.

Nutno ještě podotknout, že jsem žádala o stanovisko ohledně neprodloužení podpory sociálním podnikům v období 2021-2027 i řídicí orgán IROP, který spadá pod Ministerstvo pro místní rozvoj. Na moment sepsání diplomové práce nebyla ještě odpověď z jejich strany poskytnuta.

Co se týče ostatních rezortů, například Ministerstva průmyslu a obchodu nebo Ministerstva zemědělství, problematiky sociálního podnikání se dotýkají pouze okrajově: MPO při společné přípravě zákona o sociálním podnikání a MZE při řešení otázek sociálního zemědělství.

4.3.2 Sociální podnikání a kraje

Dalším aktérem, který na regionální úrovni může vytvářet podpůrný rámec pro sociální podnikání jsou kraje. Příkladem tomu mohou sloužit Pardubický, Moravskoslezský a Královéhradecký kraj. Podpora sociálního podnikání se projevuje i vysokým počtem sociálních podniků v těchto krajích: v Pardubickém 21, v Moravskoslezském 48 a

⁶⁵ FRANCOVÁ, Petra a Eva FRANĀKOVÁ. *Vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v ČR 2019 [online]*.

Královéhradeckém 28 sociálních podniků. ⁶⁶ Pardubický kraj podporuje sociální podnikání od roku 2015 pravidelným vyhlašováním dotačních programů. Na svých webových stránkách kraj zveřejňuje strategii, ve které vytyčuje cíl podporovat stávající sociální podniky v jejich celospolečenském dopadu a budovat plnohodnotné sociální podniky. ⁶⁷ Příspěvky se poskytují jak pro nově vznikající podniky (program A), tak i stávající (program B) na území Pardubického kraje. Forma příspěvku může být jak neinvestičního, tak i investičního charakteru. Celkem kladně hodnotím přehlednost a dostupnost informací na webových stránkách kraje. Moravskoslezský kraj podporuje sociální podnikání od roku 2014 a v roce 2021 plánuje rozdělit mezi sociálními podniky, které jsou sdružené v Klastru sociálních inovací a podniků (SINEC) celkem 3 mil. korun. ⁶⁸ Moravskoslezský kraj má s SINEC uzavřený Memorandum o spolupráci v oblasti sociálního podnikání, která se uvádí jako příklad dobré praxe. Královéhradecký kraj šel v otázce sociálního podnikání jinou cestou. Vytvořil portál pro integrované sociální podniky a prostřednictvím svých webových stránek zveřejňuje podstatné informace z dění kolem sociálního podnikání. K propagaci sociálního podnikání pořádá vzdělávací akce a veletrhy. Nejhůře co do počtu sociálních podniků na počet obyvatel je Plzeňský kraj. Při vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v roce 2019 bylo v Plzeňském kraji celkem 3 sociální podniky. ⁶⁹ Přičemž zrovna město Plzeň v období 2013-2020 bylo nositelem výzvy ITI „Vznik nových a rozšíření kapacit stávajících sociálních podniků“. V rámci výzkumu považovala jsem za vhodné zjistit, co je příčinou toho, že určité kraje poskytují podporu sociálním podnikům a některé kraje o tom ani neuvažují. Zdali to souvisí s osvětou nejvyšších činitelů a představitelů orgánů kraje o sociálním podnikání a o jeho přínosech pro společnost? Abych odpověděla na tuto otázku a potažmo i na stanovený třetí cíl práce kontaktovala jsem zástupce Moravskoslezského, Plzeňského a Ústeckého kraje s žádostí o vyjádření. Výběr respondentů není náhodný. Chtěla jsem slyšet názor představitelů krajů s nadprůměrným, s podprůměrným a průměrným počtem sociálních podniků, jak je zobrazeno v tabulce (Tabulka 6).

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Pardubický kraj: Dotační programy probíhající v oblasti podpory sociálního podnikání [online]. 18. 1. 2021.

⁶⁸ Moravskoslezský kraj: Sociální oblast [online]. 22.2.2021.

⁶⁹ FRANCOVÁ, Petra a Eva FRAŇKOVÁ. *Vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v ČR 2019 [online]*.

Tabulka 5 Stav sociálních podniků v krajích

kraj	počet obyvatel	rozloha, km ²	počet sociálních podniků	počet soc. podniků na obyvatele %
Plzeňský	579 tis.	7649	4	0,69
Praha	1165 tis.	496	38	3,26
Středočeský	1345 tis.	10928	29	2,16
Jihočeský	639 tis.	10058	26	4,07
Karlovarský	296 tis.	3314	4	1,35
Ústecký	821 tis.	5339	23	2,80
Liberecký	441 tis.	3163	6	1,36
Královéhradecký	551 tis.	4759	28	5,08
Pardubický	517 tis.	4519	24	4,64
Kraj Vysočina	509 tis.	6796	27	5,30
Jihomoravský	1180 tis.	7188	18	1,52
Olomoucký	634 tis.	5271	19	3,00
Zlínský	583 tis.	3963	14	2,40
Moravskoslezský	1260 tis.	5554	39	3,10
PRŮMĚR				2,91

Zdroj: zpracování vlastní dle dat z www.ceske-socialni-podnikani.cz

Pana náměstka hejtmána pro sociální oblast Bc. Jiřího Navrátila, MBA jsem se dotázala na to, co posloužilo impulsem k tomu, že se Moravskoslezský kraj rozhodl pravidelně podporovat sociální podnikání z rozpočtu kraje a vytvořil za tímto účelem na míru ušitý dotační program. Pan náměstek mi sdělil, že podpora sociálního podnikání pramení ze symbiózy sociálního citění místních lidí a iniciativy samotných sociálních podniků, které se spojily v Klastru SINEC pro jednotné prosazování svých zájmů. S tímto Klastrem uzavřelo vedení Moravskoslezského kraje Memorandum o spolupráci, který v současné době je již třetí v pořadí a uzavřen na dobu 5 let. S postupem času se měnila i forma poskytovaných podpor. Individuálně poskytované dotace s rozpočtem 200 tisíc ročně vystřídal samostatný dotační program na podporu sociálního podnikání s rozpočtem 3 miliony ročně. Pan náměstek dále uvádí: „Vytvořením samostatného dotačního programu se snažíme o maximální transparentnost a o podporu těch nejlepších předložených žádostí, předložené projekty hodnotí například i členové Výboru sociálního zastupitelstva kraje či členové Komise pro osoby se zdravotním postižením. Se sociálními podniky se snažíme být pravidelně v kontaktu a reagovat na jejich potřeby, které se liší například podle toho, v jaké části kraje působí, nebo podle osob, které zaměstnávají. Sám jsem absolvoval návštěvy sociálních podniků v kraji a jejich rozmanitost je okouzující. Od masérské dílny, přes výrobu marmelád či hraček až po výrobu v průmyslových halách či živočišnou výrobu.

Naše spolupráce není omezena jenom na aktivity organizací, sdružených v Klastru, v roce 2019 se například na půdě kraje uskutečnila fokusní skupina, zaměřená na problematiku sociálního podnikání ve spolupráci s obecně prospěšnou společností P3 – People, Planet, Profit a British Council, která v rámci Iniciativy pro sociální podnikání realizuje aktivity na evropské úrovni a jsme rádi, že náš kraj se může na těchto aktivitách podílet a rozvíjet aktivity se sociálním, environmentálním a ekonomickým přesahem.“

V rámci výzkumu jsem se také zajímala, jestli má finanční podpora sociálního podnikání ukotvení ve strategických dokumentech kraje a nedojde směnou garnitury k ukončení spolupráce. Pan náměstek mi potvrdil, že dlouhodobá podpora je ošetřena implementací do strategických dokumentů kraje, například v Moravskoslezském krajském plánu vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením na období 2021 až 2026 v oblasti 6 – Zaměstnávání, nebo podporu sociálního podnikání, uvedenou ve Strategii podpory rozvoje romských komunit Moravskoslezského kraje na období 2021 až 2027 v oblasti 4 -Podpora aktivit s charakterem sociálního podnikání.

Závěrem pan náměstek krásně shrnuje: „Z pohledu dlouhodobého je podpora a rozvoj této oblasti vnímaná jako důležitý nástroj pro udržení soudržnosti regionu, zlepšení podmínek pro lidi, kteří mohou být nějakým způsobem limitováni při vstupu či setrvání na pracovním trhu, či při zlepšení vztahu k prostředí, které nás obklopuje. Lze předpokládat, že podpora těchto smysluplných aktivit bude pokračovat nadále, protože přináší obyvatelům kraje benefity, bez kterých si já sám rozvoj regionu v 21. století nedokážu moc představit.“

Na pana Rudolfa Špotáka, náměstka pro oblast sociálních věcí Plzeňského kraje, jsem se obrátila s dotazem ohledně zkušeností jeho úřadu s podporou sociálního podnikání. Ve strategických dokumentech Plzeňského kraje se nevyskytuje žádná hmatatelná stopa, která by odrážela postoj tohoto kraje k sociální ekonomice jako takové. Nejmenší počet sociálních podniků ze všech krajů může být důsledkem ustálené politiky kraje nevěnovat pozornost této otázce. A fungující sociální podniky představují historické jádro sociálního podnikání z minulých dob. Pan náměstek souhlasil s tím, že dokument, který by řešil otázky a problémy sociálního podnikání včetně jeho podpory, v Plzeňském kraji neexistuje. Nic méně je ochoten situaci řešit a chtěl by se za tímto účelem inspirovat u ostatních krajů. Považuje podporu sociálního podnikání za meziobdobovou záležitost a rád by tuto otázku řešil ve spolupráci s odborem regionálního rozvoje Plzeňského kraje. Když jsem panu náměstkovi vkrátce vysvětlila podstatu sociálního podnikání, řekl mi, že principy sociálního podnikání nejsou mu neznáme a rád by se tomu věnoval a do budoucna situaci sociálních podniků v regionu vylepšil.

Za Ústecký kraj se mi ozvala vedoucí odboru sociálních věcí paní Ing. Petra Lafková, MPA, která mi v dopise sdělila, že Ústecký kraj doposud neposkytoval pomoc výhradně sociálním podnikům. Pomoc v Ústeckém kraji se poskytuje v souvislosti se zahájením podnikání začínajícím podnikatelům. Ústecký kraj ve své Strategii udržitelného rozvoje⁷⁰ klade důraz na environmentální a sociální odpovědnost ekonomických subjektů a mluví o realizaci konceptu public – private partnership, proto jsem se, také ptala jakou mají zkušenost v naplnění této strategie i ve vztahu k sociálnímu podnikání, které zakládá při svých činnostech na environmentálním a sociálním principech. Z odpovědi paní Lafkové jsem zjistila, že spolupráci public-private spojuje Ústecký kraj se společensky odpovědným chováním firem. „Od roku 2015 Ústecký kraj pro firmy a podnikatele, stejně jako obce vyhlašuje soutěž Cena Ústeckého kraje za společenskou odpovědnost, od roku 2019 pod názvem „Cena hejtmana za společenskou odpovědnost“.

Cílem soutěže je ocenit organizace a obce, které jsou v kraji aktivní při realizaci principů společenské odpovědnosti. Podniky či organizace, které přijaly zásady společenské odpovědnosti za své, dobrovolně si stanovují vysoké etické standardy, pečují o své

⁷⁰ Dostupná zde: <https://www.kr-ustecky.cz/aktualizace%2Dstrategie%2Dudrzitelneho%2Drozvoje%2Dduk/ds-98527/archiv=0&p1=204819>

zaměstnance, udržují s nimi dobré vztahy, snaží se minimalizovat negativní dopady na životní prostředí a přispívají na podporu regionu, v němž podnikají“ , uvedla paní Lafková.

Jaký mohu z výše uvedeného udělat závěr? Že pro rozvoj a prosperitu sociálního podnikání v regionech je důležitá spolupráce směřována jak seshora a vyznačující se vstřícností a ochotou státní správy a samospráv na finanční participaci sociálního podnikání, tak i zezdola projevem iniciativy sociálních podniků se vzájemně sdružovat a tím vytvářet vliv na politické představitele. Ale bezpochyby obě dvě skupiny musí se vzájemně poznávat, aby překonali prvotní nedůvěru ve vzájemných úmyslech. Moje domněnky o tom, že nejlepší a cílenější pomoc se projevuje tam, kde státní správa obeznámena s činností sociálních podniků a nedochází k zaměňování sociálního podnikání a sociálně odpovědného chování ekonomických subjektů, se potvrdila. Považuji za podstatné provádět pravidelnou osvětovou činnost státní správy a nejvyšších představitelů v otázkách sociálního podnikání napříč celou republikou, protože vzhledem k častým směnám politické garnitury. Neméně důležitým se jeví v kontextu celého systému podpory jeho ukotvení ve strategických dokumentech, aby i budoucí náměstkové a úředníci mohli navázat na tradici svých předchůdců.

4.3.3 Sociální podnikání a místní aktéry

Jedním z principů sociálního podnikání je přednostní uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky. Za tímto účelem je nezbytná spolupráce sociálních podniků s místními aktéry a zástupci samospráv. Sociální podniky působí na lokální úrovni, řeší problémy místních komunit a spolupráce obcí se sociálními podniky je pro obě strany velmi důležitá, protože přispívá k místnímu rozvoji. Spolupráce může mít různé podoby od finanční podpory, politické podpory, poskytování zvýhodněných nájmu, pořádání společných akcí až po nákup produktů od sociálních podniků.

Jako vhodným reprezentačním vzorkem pro svůj průzkum vzájemné spolupráce samospráv a podnikatelské sféry se mi jevily Místní akční skupiny (MAS), které představují společenství zástupců všech možných představitelů místních komunit: podnikatelů, samospráv, veřejné správy, neziskových organizací a občanů. Cílem MAS je zlepšovat kvalitu života a životního prostředí na venkově (což se shoduje i s posláním sociálních podniků) a za tímto účelem využívá finančních prostředků z EU přes operační program LEADER. MAS vytyčuje problematiku okruhy v dané lokalitě a pro jejich řešení může schvalovat programové směry tzv. fiche, na kterých následně alokuje finance. Lepší prostředí pro rozvoj sociálního podnikání je těžko najít.

Oslovila jsem představitele MAS ze dvou regionů: paní Ing. Michaelu Kovářovou za MAS Holicko, o. p. s. v Pardubickém kraji a paní Ing. Hanu Bouchnerovou z MAS Aktivios, z.s. v Plzeňském kraji. MAS Holicko má 34 členy, z toho 44 % neziskový sektor, 32 % veřejný sektor a soukromý sektor 24 % a působí na území 17 obcí. Mas Aktivios má 39 členů z toho podnikatelský sektor představuje 36 %, neziskový 26 % a veřejný 38 %, působnost MAS se vymezuje na území 68 obcí.

Obě představitelky jsou na vedoucích pozicích ve svých organizacích a u obou jsem se dotázala na zkušenosti se sociálním podnikáním v rámci působnosti MAS.

Paní Kovářová mi sdělila, že v rámci MAS nemají konkrétní podporu pro sociální podniky, ale pomáhají sociálním podnikům v administrativních záležitostech převážně při přípravě projektů na dotační tituly z jiných operačních programů. Mezi aktivní partnery MAS patří i zástupci sociálních podniků. Paní Bouchnerová mi sdělila, že jejich místní akční skupina zkušenost se spoluprací se sociálními podniky nemá, dotační programy na podporu sociálního podnikání neschvalují, poněvadž nejsou v tom sběhli a obávají se, že by chybovali při výběru potenciálního příjemce. Sice měli možnost absolvovat školení k operačním programům a sociální podnikání bylo mezi nimi, ale neviděli v tom potřebu. Jelikož spojují sociální podnikání s řešením otázek nezaměstnanosti, a v jejich regionu nezaměstnanost je velmi malá, neměli ani potřebu zahrnovat podpory sociálního podnikání do svých programových příprav.

V ostatních MAS situace je obdobná. I když u některých MAS se objevují ve strategických dokumentech základy, na kterých by se dala rozvíjet spolupráce sociálních podniků, realita zůstává taková, že takto definované cíle zůstávají nenaplněné. Například MAS Nepomucko má ve své Strategie komunitně vedeného místního rozvoje pro období 2014-2020 na str. 104 uvedený Specifický cíl: 2.1.1. Rozšířit podnikatelské aktivity s pozitivním vlivem na lokální ekonomiku a zaměstnanost. Který vysvětlují tak, že aktivity MAS budou „zaměřeny na zvýšení počtu podnikatelských subjektů a jejich rozvoj, především v takových činnostech, které významně působí na lokální ekonomiku využíváním místních zdrojů, rozšiřováním nabídky místních výrobků a služeb a které vytvářejí nové pracovní příležitosti“.⁷¹ Jinými slovy základy pro spolupráci sociálních podniků s místními aktéry jsou a dala by se na tom vytvořit krásná spolupráce nebo i rovnou podpora místních sociálních podniků. Ovšem jak konstatuje Jiří Kozák, který zpracovává případovou studii k MAS Nepomucko, spolupráce nebo i podpora výhradně sociálních podniků nebo zvýhodnění sociálních podniků dle kritérií ve fichích nejsou u MAS populární.

Situaci bych shrnula následovně:

- nelze říct, že by sociální podnikání bylo v teoretické rovině velkou neznámou pro místní hráče; některé skupiny mají ve svých strategických dokumentech zakotvené cíle, které mohou posloužit odrazovým můstkem pro nastavení spolupráce se sociálními podniky;
- dalo by se říct, že místním hráčům chybějí zkušenosti z praktického hlediska, kdy neví, jak téma sociálního podnikání uchopit v praxi; rovněž chybí interakce sociálních podniků směrem k místním aktérům v podobě sebeprezentace;
- v regionech s větším počtem sociálních podniků, kdy je větší pravděpodobnost výskytu vzájemné spolupráce, je i povědomí o spolupráci vyšší: společné akce, veletrhy, pomoc s projekty a administrativou a v neposlední řadě i speciální programy na rozvoj místních komunit.

⁷¹ <https://www.masnepomucko.cz/strategie-komunitne-vedeneho-mistniho-rozvoje-2014-2020>

5 Zhodnocení výsledků a doporučení

Sociální podnikání bylo u nás postupně zaváděno od vstupu ČR do Evropské unie. Zakládání a rozvoj sociálních podniků bylo financováno z prostředků evropských fondů s cílem omezit působení negativních sociálních jevů ve společnosti. Ačkoliv dosah sociálního podnikání je širokospektrální, v ČR výrazně převládá zaměření sociálních podniků na integraci osob s různými stupni zdravotního a mentálního postižení. V současné době působí na území ČR kolem tři set sociálních podniků, které pokrývají různé segmenty trhu od zemědělské prvovýroby a zpracovatelského průmyslu do zahradnických služeb a maserských salonů. Rovněž právní forma sociálních podniků je různorodá, ale výrazně převládají u právnických osob společnosti s ručením omezeným a u fyzických OSVČ. Nehledě na to, že sociální podnikání je již nějakou dobu tématem různých politických a veřejných diskusí, zdá se, že situace pro sociální podnikání v ČR se nezlepšuje.

Proto ve své diplomové práci jsem se zaměřila na zkoumání předpokladů pro vznik sociálních podniků a následně i pro jejich rozvoj na půdě sociální ekonomiky v podmínkách České republiky. Za tímto účelem jsem vytyčila tři dílčí cíle svého zkoumání, které z mého pohledu mají podstatný vliv na institucionalizaci sociálního podnikání. Prvním cílem zkoumání byl legislativní rámec, ve kterém v současné době fungují sociální podniky a rovněž návrh budoucí právní úpravy sociálního podnikání, který bude klíčovým právním předpisem pro vytváření podmínek zakládání a rozvoje sociálního podnikání. Druhým cílem, kterému jsem se věnovala je to financování sociálních podniků. Zde jsem zkoumala současné finanční možnosti sociálních podniků vzhledem k jejich specifikům a zejména podporu, kterou mohou mít sociální podniky z veřejných zdrojů financování. Svá zjištění z prvního a druhého cíle své práce jsem porovnávala se situací sociálních podniků na Slovensku, jelikož tato země je nám sociokulturně velmi blízká, ale v otázce sociálního podnikání má na rozdíl od nás odlišný přístup. Třetí cíl zkoumání jsem zaměřila na zjištění míry osvěty v problematice sociálního podnikání ve vztahu k aktérům, které mohou mít rozhodující vliv na podporu sociálního podnikání v ČR.

Pro naplnění cílů své diplomové práce jsem se nejdřív vypořádala s teoretickými otázkami. V kapitole Teoretická východiska jsem popsala podstatu sociální ekonomie a její principy, potom jsem se zaměřila na sociální politiku a její nástroje pro řešení sociálních problémů ve společnosti. Následně jsem se věnovala popisu sociálního podnikání, jeho cílům, principům a hlavním aktérům.

Při analýze **legislativního rámce** sociálního podnikání jsem zjistila, že sociální podniky v České republice v současné době nemají zákonem ukotvenou definici sociálního podnikání. Sociální podniky se vymezují jako sociální na základě požadavků, které stanovily jednotlivé dotační výzvy a vesměs odpovídají definici sociálního podnikání, která byla přijata v rámci diskusní skupiny platformy pro sociální podnikání TESSEA. Při svém zakládání a fungování využívají sociální podniky stávajících zákonů, které se vztahují na veškeré podnikatelské subjekty, a nemají s akceptací těchto právních norem problém. Ovšem v případě, kdy neexistuje zákonná úprava, neumí státní instituce a potažmo i samosprávné celky s tímto fenoménem pracovat. Například daňový řád ČR zná pojem veřejně prospěšného poplatníka a s tímto pojmem spojuje různé daňové postupy (např. zákon č. 586/92 Sb., zákon o daních z příjmů). Kdyby příslušná ustanovení v zákoně

chyběla, nemohl by správce daně zohlednit rozdíl mezi subjektem, který vykonává svou činnost za účelem zisku od subjektu, který byl založen z charitativních důvodů. Jelikož správní orgány jednají jen v mezích zákona, chybějící legislativní úprava vytváří často překážky pro vzájemnou interakci. Pokusy o legislativní zakotvení sociálního podnikání jsou zaznamenány od roku 2011. V roce 2017 byl schválen věcný záměr zákona. Začátkem roku 2019 byl zákon postoupen k mezirezortnímu projednání. Zatím bez výsledku. Přičemž přijetí zákona o sociálním podnikání slibuje vyřešit definici sociálního podnikání a podmínky přiznání nebo odnětí statutu sociálního podniku, včetně práv a povinností osob se statutem sociálního podniku, registr sociálních podniků a určení správce agendy sociálních podniků, odpovědnost správce ze správné rozhodování o přidělení statutu sociálního podniku nebo jeho odnětí, kontrolní orgány a dozorčí orgány, vypracování strategie rozvoje sociální ekonomiky a zřízení vládního poradního orgánu pro rozvoj sociální ekonomiky, vymezení podílu znevýhodněných osob k celkovému počtu zaměstnanců, povinnost zřídit reinvestiční fond, určení kategorií příjmů, které lze považovat za příjmy z činnosti sociálního podniku, povinnost poskytnout zaměstnancům psychosociální podporu, stanovení v obecné rovině oblasti pro podporu sociálního podnikání, vytvořit program finančních nástrojů pro podporu sociálního podnikání.

Ovšem současná podoba návrhu českého zákona o sociálním podnikání nic z výše uvedeného neřeší a v porovnání se slovenskou verzí je pouze obecným vymezením práv a povinností sociálního podniku. Při zkoumání legislativního ukotvení sociálního podnikání jsem přišla k níže uvedeným závěrům:

- legislativní ukotvení sociálního podnikání je žádoucí toliko ve vztahu k veřejným institucím a pro rozeznání sociálních podniků od obdobných s přívlastkem „socio“;
- zákon nemůže jít na škodu sociálním podnikům a vytvářet legislativní bariéry pro rozvoj sociálního podnikání;
- zákon musí být srozumitelný a vysvětlovat pojmy, kterými operuje, aby nedocházelo k nepřesným výkladům;
- zákon o sociálním podnikání musí přinášet sociálním podnikům nějaký užitek a dělat sociální podnikání atraktivním;
- za současného znění návrh zákona o sociálním podnikání nic pozitivního pro sociální podniky nepřináší.

Přijetí zákona o sociálním podnikání by měla předcházet strategie, která by řešila otázku, k čemu ten zákon potřebujeme, co má přinést a v čem sociálnímu podnikání pomoci. Zákon, který neobsahuje strategii, která by zohledňovala i kontext českého sociálního podnikání, které se za dobu, kdy existuje vykristalizovalo do určité podoby, české sociální podniky nepotřebují. Pozice českého sociálního podnikání není lehká a komplikovat postavení a podmínky působení sociálních podniků nefunkčním zákonem, nikdo z nich si nepřeje.

Inspirací, jak legislativně vyřešit otázku sociálního podnikání, může být pro nás Slovensko, kde po přijetí zákona o sociálním podnikání lze pozorovat růst v počtu sociálních podniků. Inspirovat se můžeme zejména:

- v komplexním přístupu k institucionalizaci sociálního podnikání s definováním jak samotného pojmu sociálního podnikání a jeho hlavních aktérů, tak i jejich působnost a role v rámci zákona;
- v legislativně propracovaném systému podpory sociálního podnikání, kdy se nejedná jen o výčet finančních podpor, ale i o podporu s poptávkou po produktech sociálních podniků a daňovými úlevami;

- určením indikátorů, kterými se budou měřit výstupy sociálních podniků pro zachování svého statusu.

Bude-li současná situace sociálních podniků zachována, nepochybně to povede v dlouhodobém horizontu k poklesu sociálních podniků na českém trhu. Ovšem ani přijetí zákona o sociálním podnikání v podobě, ve které je současně předložen, na tom nic nezlepší, ale naopak vytvoří nepřívětivé legislativní prostředí a bariery pro sociální podnikání.

Dalším okruhem, kterému jsem se věnovala, je **financování** sociálních podniků. Zjistila jsem, že sociální podniky využívají různých forem financování. Bez vlastních vstupních prostředků a prostředků z veřejných zdrojů není možné sociální podnik založit a udržet. Tím, že sociální podnik není vytvořen za účelem zisku a věnuje se veřejně prospěšným cílům, nemůže dosahovat srovnatelných zisků jako konvenční podniky. V této situaci by měla přijít na pomoc veřejná podpora. Situace je ale taková, že v ČR není vybudován žádný systém podpory. Již v roce 2015 Evropský hospodářský a sociální výbor EHSV, ve kterém má ČR 12 členů, vydal Stanovisko, ve kterém doporučoval členským státům Evropské unie postupy pro vytvoření finančního ekosystému pro sociální podniky. Jedním z těchto doporučení bylo, aby členské státy působily v roli spoluinvestorů a podpořily vznik etických fondů, fondů pro sociální inovace a fondů sociálního rizikového kapitálu a usnadnily programy veřejných záruk. Dále by členské státy měly zvážit přezkum možnosti zavést slevu na dani z příjmů (pro jednotlivce i podniky) jakož i další daňové pobídky pro střadatele i investory s cílem přilákat investice do podniků sociální ekonomiky.⁷² Rovněž EHSV uvádí, že „Granty nebo financované pilotní projekty často ve druhé fázi selhávají, neboť nemají dostatek vhodných nástrojů, které by podnikům sociální ekonomiky umožnily růst a dosáhnout udržitelnosti. Pro každou vývojovou fázi je tedy třeba navrhnout konkrétní nástroje a podpůrné rámce politik: **pro fázi před vznikem, fázi vzniku/pilotní fázi, fázi konsolidace a růstu a v každé z nich je třeba vyhovět specifickým potřebám.**“⁷³

Při svém výzkumu jsem zjistila, že podpora sociálního podnikání v ČR téměř neexistuje. V současné době jsou ukončené veškeré podpůrné programy, které měly za cíl podpořit vznik sociálních podniků. Některé instituce jako například Ministerstvo pro místní rozvoj s podporou sociálního podnikání v rámci IROP na období 2021-2027 nepočítá. V ČR rovněž neexistuje následná podpora již založených sociálních podniků. Téměř většina sociálních podniků v ČR se vyprofilovala na oblast zaměstnávání osob se zdravotním postižením, jelikož je to jediná možnost, jak získat alespoň nějaký provozní příspěvek a pokrýt z toho alespoň částečně náklady na mzdy svých zaměstnanců. Jiné formy podpory jako jsou granty, dary nebo podpora prodeje je tak vzácná, že je spíše výjimkou než pravidlem.

Proto jsem zkoumala, jak na tom jsou z hlediska finanční podpory sociální podniky na Slovensku. V procesu výzkumu jsem zjistila, že kromě toho, že nárok na podporu

⁷² BELGIE, 2011. SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ: *Iniciativa pro sociální podnikání. Vytvářet příznivé prostředí pro podporu sociálních podniků v rámci sociálního hospodářství a sociálních inovací.* In: Brusel, ročník 2011, číslo 1278.

⁷³ Tamtéž

slovenským sociálním podnikům pramení přímo ze zákona, může být podpora poměrně dosti pestrá. Pro financování aktivit sociálních podniků využívající jak národní zdroje financování a nástroje (snížení sazby DPH, kompenzační příspěvek, umístovací příspěvek), tak i zdroje i evropských fondů. Slovensko kromě toho se vydalo cestou podmiňování investičních dotací získáním úvěru na předmět investice. Samozřejmě, že ne všechny kroky, jakými se ubírá otázka financování sociálního podnikání na Slovensku jsou vhodné pro sociální podniky v ČR. Nicméně lze se tím inspirovat a následně vypracovat a zdokonalit systém finanční podpory, který by se hodil pro české sociální podniky. Jestli systém finanční podpory sociálního podnikání je efektivní lze pozorovat na hustotě sociálních podniků v obou zemích. Zatímco v ČR máme v roce 2021 na 35800 obyvatel jeden sociální podnik, na Slovensku je to jeden podnik na 18700 obyvatel.

Jaký z toho lze vyvodit závěr? Systém financování sociálních podniků v ČR je velmi poddimenzován. Sociální podniky sice mají tržby z prodeje svých výrobků nebo i poskytování svých služeb, ovšem je toto pro udržitelnost sociálního podniku nedostatečné. A jestli v ČR nebude vypracován systém podpory, jak to doporučuje EHSV, budeme v brzké době pozorovat řídnutí sítě sociálních podniků. Dokonce je pozoruhodné, kdy v době koronakrize většina sociálních podniků bojuje za přežití a nepropouští své zaměstnance, nikdo nepomyslel na to, jak pomoci sociálním podnikům v této době zachovat udržitelnost svých projektů, zejména v hospodářských odvětvích výrazně zasažených vládními omezeními.

Třetí oblast, na kterou jsem se zaměřila, je **osvěta** aktérů veřejných politik, které mají možnost rozhodovat o rozvoji sociálního podnikání a zejména v oblasti finanční pomoci. Vycházela jsem z předpokladu, že ačkoli má být sociální podnikání nezávislým na veřejné moci, v českých podmínkách dodržet toto pravidlo není zcela možné a většina sociálních podniků je závislá minimálně na tom, jak je rozhodováno ze strany veřejných institucí o jejich podpoře. Rovněž jsem předpokládala, že je přímá souvislost mezi mírou podpory sociálního podnikání ze strany veřejné správy a znalosti problematiky tak vysoce institucionalizovaného podnikání. Své respondenty jsem rozdělila na tři kategorie: na představitele centrálních institucí, regionálních a místních. Vzhledem k tomu, že se jednalo o velmi odlišné skupiny, přistupovala jsem ke každé individuálně. Rozhovory byly nestrukturované, ale zaměřovaly se na oblast spolupráce se sociálními podniky. Takto provedeným výzkumem jsem chtěla potvrdit hypotézu, že kde je vyšší míra interakce mezi sociálními podniky a veřejnou správou, tam lze očekávat i větší znalost problematiky sociálního podnikání a tím i podpora sociálního podnikání může být lépe cílena na konkrétní problémy skupiny.

Z šetření jsem udělala závěr, že moje hypotéza platí jen částečně a u každé skupiny s jiným výsledkem. Nedá se říct, že by na centrální úrovni vzhledem k tomu, že zpracovávají kompletní dokumentaci agend sociálního podnikání, nevěděli, co je podstatou sociálního podnikání. Zde mají své experty a týmy, které připravují podpůrné programy. Ovšem chybí obousměrná komunikace ministerstvo versus sociální podnikatelé. Podpora je často opožděná, neflexibilní, neřeší otázku podpory komplexně a sociální podnikatelé jsou tím ponechány svému osudu. Na úrovni regionů hypotéza platila se stoprocentní přesností. Tam, kde je těsná spolupráce kraj versus sociální podniky existuje i znalost problematiky, a i štedrá finanční a nefinanční podpora. Zde je nutno podotknout, že velkou roli ve vzájemné interakci hraje i samotná iniciativa sociálních podniků. Je to jeden z příkladů, kdy sdružení aktérů sociální ekonomiky mohou vytvářet již citelný vliv na představitele

veřejných politik regionální úrovně pro prosazení zájmů svých členů. Na lokální úrovni mohou sociální podniky spolupracovat s Místními akčními skupinami, které disponují pravomocí přerozdělovat evropské prostředky na cíle, které mají vytyčené ve svých strategických dokumentech. Zde platila hypotéza taktéž částečně. Aktéry sice ví o sociálních podnicích v teoretické rovině, například zprostředkovaně prostřednictvím svých členů nebo ze strategických dokumentů, ale nemají tu praktickou zkušenost a převládají obavy, že by vyčleněné prostředky neuměli správně zprostředkovat. I zde rovněž platí, že musí existovat iniciativa a ochota i ze strany sociálních podniků ke vzájemné spolupráci s místními aktéry.

V prosinci 2020 se konala pod záštitou monitorovacího výboru EU konference k otázkám sociálního podnikání. Výsledkem konference byla Toledská deklarace, na kterou v únoru 2021 připojila svůj podpis i ministryně MPSV ČR Jana Maláčová. Signatáři se zavázali, že v otázkách sociálního podnikání učiní mimo jiné následující kroky:

1) zviditelnění a uznání sociální ekonomiky ve veřejných politikách, plánech a specifických aktivitách ve spolupráci s lidmi a subjekty, které ji tvoří

2) podpoře ekonomického, sociálního a environmentálního rozvoje v rámci modelu sociální a solidární ekonomiky

3) podpoře prostředí dlouhodobě příznivého pro sociální podnikání

4) garanci finanční podpory nutné ke konsolidaci, životaschopnosti a udržitelnosti sociální ekonomiky

5) posílení uznání sociální ekonomiky, jakožto klíčového nástroje pro udržitelné, rovné a spravedlivé oživení v celé Evropě po pandemii Covid-19

6) přispění k mezinárodní expanzi sociální a solidární ekonomiky

7) vytvoření a udržení spolupráce na vysoké úrovni včetně mechanismu dialogu koordinovaných akcí pro podporu sociální ekonomiky a inovativních veřejných politik.⁷⁴

Nezbývá než doufat, že českému sociálnímu podnikání svítá na lepší budoucnost.

⁷⁴ https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/aktuality/4227-ministryne-jana-malacova-podepsala-toledskou-deklaraci?fbclid=IwAR2pHLFjX8geDAzpISPP5ar-lhaCRSAvFmGSKB1sg1caZbkcl9758g_Cdmo

6. Závěr

Diplomová práce se zabývala zhodnocením předpokladů pro institucionální zakotvení sociálního podnikání v České republice a jejich porovnáním s již vytvořenými podmínkami na Slovensku. Zkoumání probíhalo v rámci tří okruhů, které přispívají k upevnění postavení sociálního podnikání. Prvním okruhem bylo zkoumání legislativního prostředí pro budoucí a současný vývoj sociálního podnikání. Druhým okruhem bylo finanční prostředí, ve kterém působí sociální podniky a jejich současné a budoucí možné finanční možnosti. Oba okruhy byly porovnávány s podmínkami, které jsou vytvořeny pro sociální podniky na Slovensku. Třetím okruhem bylo zkoumání míry osvěty aktérů sociálního podnikání zodpovědných zejména za vytváření příznivých legislativních a finančních podmínek pro rozvoj sociálního podnikání a jejich orientace v této problematice. Zdroje informací pro tento výzkum byly získány pomocí studia dokumentů a neformálních rozhovorů s dotčenými aktéry.

Není pochyb, že institucionalizace sociálního podnikání v ČR za současných podmínek není žádoucí. Ve značné míře tomu přispívá nedostatečně propracovaná legislativní infrastruktura a neexistence koncepce rozvoje sociálního podnikání v ČR. Současná podoba navrženého zákona o sociálním podnikání postrádá komplexnost, která by vyřešila pojmosloví, stanovila role a pravidla působení sociálních podniků v českém prostředí, zároveň nevytvářela bariery úspěšného vzniku a rozvoje sociálních podniků. Zákon musí respektovat již ustálené tradice českého sociálního podnikání, které se vykristlizovaly za dobu existence sociálních podniků v českém prostředí. Veškeré změny a návrhy ve vztahu k sociálnímu podnikání by mely být konzultovány s experty zastupujícími zájmy sociálních podnikatelů. Současné prostředí bohužel neodpovídá výše popsaným podmínkám a institucionalizace sociálního podnikání nebude v tomto prostředí mít úspěch. Inspirací v tomto případě může posloužit slovenská verze zákona o sociálním podnikání, která řeší otázku sociálního podnikání od vzniku, působení, financování, nárocích sociálních podniků a jejich zaměření.

Předpokladem pro institucionalizaci sociálního podnikání je vytvoření funkčního systému financování sociálního podnikání na všech etapách jeho rozvoje. Specifikum sociálních podniků spočívající v upřednostnění společenského přínosu svých činností před finančním prospěchem vytváří přímo úměrnou závislost na jiných zdrojích financování než vlastních. Finanční možnosti sociálních podniků v ČR jsou značně omezené. Na rozdíl od Slovenska je v ČR nedostatečná finanční podpora ze strany veřejné správy. Není vypracován žádný systém podpory rýze pro sociální podniky. Neexistují žádné daňové úlevy nebo podpora prodeje. Finanční podpora, se kterou se sociální podniky doposud setkávaly, je časově neflexibilní a neodráží skutečné potřeby sociálních podniků. Mikroúvěry pro většinu sociálních podniků nejsou doposud dostupné. Chceme-li vidět úspěšné sociální podnikání, jak ho známe ze západní Evropy, musíme bezpodmínečně vytvořit a nastavit transparentní finanční podmínky pro podporu jeho životaschopnosti již v rámci legislativního zpracování zákona o sociálním podnikání, jak to vidíme v slovenské podobě zákona. V českém prostředí zatím vidíme sociální podniky bez vidiny dlouhodobé prosperity a úzce vyprofilované na podporu osob se zdravotním postižením.

Neméně důležitá je i vzájemná interakce mezi sociálním podnikem a aktéry, které mají přímý vliv na vytvoření podmínek a pravidel hry na poli sociálního podnikání. V České republice je osvěta v oblasti sociálního podnikání na institucionálních úrovních není

dostačující. Interakce musí vést k vzájemnému sebezpoznání a k určení vzájemných priorit. Pro aktéry není dostačující vědět, že existuje sociální podnikání, ale je nutné vnímat a oceňovat přínosy sociálních podniků pro stát, region nebo komunitu. V tomto směru může vycházet iniciativa od samotných sociálních podniků. Dávat o sobě vědět může mít pozitivní přínosy.

7. Seznam použitých zdrojů

- ASMALOVSKIJ, Alexandr a Tomáš SADÍLEK. *Současnost sociálního podnikání v České republice a na Slovensku: Sociológia 48, 2016, č. 4* [online]. In: . s. 21 [cit. 2020-11-11]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/25060653-Soucasnost-socialniho-podnikani-v-ceske-republice-a-na-slovensku.html>
- BEDNÁRIKOVÁ, Daniela a Petra FRANCOVÁ, 2011. Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR: plná verze [online]. Praha: Nová ekonomika. ISBN ISBN978-80-260-0934-4. Dostupné také z: https://ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Studie_infrastruktury_TESSEA_plna_verze_podzim2011.pdf
- DANIEL, Hanzl. METODY A TECHNIKY SOCIÁLNÍHO VÝZKUMU: STUDIJNÍ TEXT PRO KOMBONOVANOU FORMU STUDIA [online]. 2014, 104. Dostupné z: <https://docplayer.cz/68461851-Metody-a-techniky-socialniho-vyzkumu.html>
- DOHNALOVÁ, Maria, Petra FRANCOVÁ, Gabriela KURKOVÁ, Eliška HUDCOVÁ, Nad'a JOHANISOVÁ, Karel RYCHTÁŘ, Monika ŠIKULOVÁ a Markéta VINKELHOFEROVÁ. Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 [online]. In: . 2018, s. 80. Dostupné z: <https://www.tessea.cz/tessea-o-nas/zprava-o-stavu-socialniho-podnikani-v-cr-za-r-2018>
- DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ, 2015. Lidské zdroje v sociálních podnicích [online]. Praha: Wolters Kluwer [cit. 2020-11-11]. ISBN 978-80-7552-060-9.
- DOŘIČÁKOVÁ, Šárka a René PASTRŇÁK, 2017. Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-969-1.
- FRANCOVÁ, Petra a Eva FRAŇKOVÁ. Vyhodnocení dotazníkového šetření sociálních podniků v ČR 2019 [online]. 2019, 44. Dostupné z: https://ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Vyhodnoceni_dotaznikove_setreni_2019.pdf
- FRAŇKOVÁ, Eva. SOCIÁLNÍ PODNIKY A JEJICH EKOSYSTÉMY V EVROPĚ [online]. 2019, 8 [cit. Luxembourg: Publications Office of the European Union]. Dostupné z: https://ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Socialni_podniky_a_jejich_ekosystemy_v_Evrope_2019_Shrnuti_narodni_zpravy.pdf
- GEJDOŠOVÁ, Slavomíra. Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/zakon-o-socialnej-ekonomike-a-socialnych-podnikoch.htm>
- GRUSSMANN, Renata, 2018. Potenciál sociálního podnikání ve vybraném regionu. Praha. Diplomová práce. Česká zemědělská univerzita. Provozně ekonomická fakulta.
- HARDING, Rebecca, 2004. Social Enterprise. The new economic engine. Business Strategy Review (Winter).

- HUDEČKOVÁ, Helena a Eva KUČEROVÁ, 2003. Úvod do sociální politiky. Praha: Credit. ISBN 80-213-1086-3.
- HUNČOVÁ, Magdalena, 2011. Sociální ekonomika - financování a měření přidaných hodnot. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 978-80-7414-412-7.
- JURKOVSKÝ, Ota, 2017. Analýza sociálního podnikání ve vybraném regionu. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií.
- KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská politika*. 3. vyd. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates, 2012. ISBN 978-80-86572-76-5.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- LIPKOVÁ, Simona a Ondřej VRBA. VYHODNOCENÍ ŠETŘENÍ SOCIÁLNÍCH PODNIKŮ PODPOŘENÝCH VOP LZZPO UKONČENÍ PODPORY: DODATEK 2018 [online]. srpen 2018, 11. Dostupné z: [https://www.esfcr.cz/documents/21802/3723788/VYHODNOCEN%C3%8D+%C5%A0ET%C5%98EN%C3%8D+SP+PODPO%C5%98EN%C3%9DCH+V+OP+LZZ+\(DODATEK+2018\).pdf/2a6cb224-01b9-4708-b0ed-c65d45d22663?t=1534918127319](https://www.esfcr.cz/documents/21802/3723788/VYHODNOCEN%C3%8D+%C5%A0ET%C5%98EN%C3%8D+SP+PODPO%C5%98EN%C3%9DCH+V+OP+LZZ+(DODATEK+2018).pdf/2a6cb224-01b9-4708-b0ed-c65d45d22663?t=1534918127319)
- LUDÍKOVÁ, Libuše, 2013. Kvalita života osob se speciálními potřebami. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3827-6.
- LUDÍKOVÁ, Libuše, 2016. Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN ISBN:978-80-244-5059-9.
- MACHOTKA, Karel. Na Slovensku ho už mají! In: Wwww.isp21.cz [online]. 04.06.2018 [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.isp21.cz/blogy/zakon-o-socialnim-podnikani>
- MAIR, Johanna a Ignasi MARTÍ. Social entrepreneurship research: A source of information, research, and delight. *Journal of World Business*. 2006.
- MAREK, Vyskočil. Podklad pro koncepci politiky vlády vůči NNO do roku 2020: Sociální podnikání [online]. 2014, 39. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_vyskocil_pro_web.pdf
- MÉSZÁROS, Peter, 2008. Sociální podnikání: 10 úspěšných příkladů z Evropy. Praha: Nový prostor. ISBN 978-80-903990-1-3.
- Moravskoslezský kraj: Sociální oblast [online]. 22.2.2021 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.msk.cz/cs/temata/socialni/moravskoslezsky-kraj-i-letos-podpori-socialni-podnikani-6375/>

- SOKOL, Peter. Analýza zkušeností se zaváděním sociální ekonomiky na Slovensku [online]. 2010, 27. Dostupné z: https://ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Analyza_SE_SR_final%20.pdf
- Pardubický kraj: Dotační programy probíhající v oblasti podpory sociálního podnikání [online]. 18. 1. 2021. Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/dotacni-programy-probihajici-v-oblasti-podpory-socialniho-podnikani/110775/>
- SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava, 2010. Sociální podnikání. V Liberci: Technická univerzita. ISBN 978-80-7372-683-6.
- ŠKOBLA, Daniel, Lucia KOVÁČOVÁ a Slavomír ONDOŠ, 2018. Sociálne podniky pracovnej integrácie na Slovensku. Súčasná skúsenosti a budúce perspektívy. [online]. Bratislava, s. 102. Dostupné z: https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2018/02/Publikacia-Socialne-podniky_Skobla-Kovacova-Ondos.pdf
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách [online]. Praha: Portál [cit. 2020-11-11]. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOKÁROVÁ, Anna, KREDÁTUS, Jozef a FRK, Vladimír. Kvalita života a rovnosť príležitostí: z aspektu vzdelávania dospelých a sociálnej práce. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2005, s. 59–70. ISBN 80-8068-425-1.
- TRČKA, Lukáš, 2014. Sociální podnikání: teorie pro praxi [online]. Brno: Ústav sociálních inovací. ISBN 978-80-260-7215-7.
- TUČKOVÁ, Zuzana a Olav HAUGE, 2016. Sociální ekonomika, sociální podniky a obrysy udržitelnosti. [Praha]: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-458-4.
- TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- BELGIE, 2011. SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ: Iniciativa pro sociální podnikání. Vytvářet příznivé prostředí pro podporu sociálních podniků v rámci sociálního hospodářství a sociálních inovací. In: . Brusel, ročník 2011, číslo 1278.
- SLOVENSKA REPUBLIKA. Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: . Bratislava, ročník 2018, číslo 112.
- Družstevní asociace České republiky: Informace, dokumenty [online]. Dostupné z: <http://dacr.cz/informace-dokumenty/5-Socialni-ekonomika>
- EPIC: Obecné sociálne podniky – Katalóg podnikateľských príležitostí [online]. Bratislava. Dostupné také z: <https://epic-org.eu/obecne-socialne-podniky-katalog-podnikatelskych-prilezitosti/>
- Sociálne podnikanie [online]. Dostupné z: <https://socialnepodnikanie.sk/>

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: Sociálna ekonomika [online]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/praca-zamestnanost/socialna-ekonomika/>

European Commission: Social enterprises [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

VÝKLAD ZÁKONA O SOCIÁLNEJ EKONOMIKE A SOCIÁLNYCH PODNIKOV S VYBRANÝMI METODICKÝMI USMERNENIAMÍ VRÁTANE KONKRÉTNÝCH PRÍKLADOV [online], 2020. Verzia I. Odbor sociálnej ekonomiky MPSVaR SR, s. 131. Dostupné z: <https://socialnaekonomika.sk/wp-content/uploads/2020/06/Vyklad-zakona-112.2018-s-vybranymi-metodickymi-usmerneniami.pdf>

Tessea [online].

Sociálne podnikanie na Slovensku v kontexte súčasného potenciálu rozvoja SE [online]. Bratislava: Slovak Business Agency, 2019. Dostupné z: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/socialne_podnikanie_na_slovensku_v_kontexte_sucasneho_potencialu_rozvoja....pdf

Iniciativa pro sociální podnikání [online], 2011. Brusel: Eur-Lex Europa. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52011DC0682>

8. Přílohy

Příloha A: Indikátory pro obecné sociální podniky.

Princip/charakteristika	Indikátor	Definice/Důkaz
0. obecná definice		
a) Veřejně prospěšný cíl formulován v základacích dokumentech a naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit	Oa1. podnik má veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základacích dokumentech, a tyto dokumenty jsou veřejně dostupné	Explicitní formulace veřejně prospěšného cíle v základacích dokumentech, případně jiných právně závazných dokumentech podniku, a zároveň zveřejnění těchto dokumentů na webu organizace nebo jiném veřejně a bez překážek dostupném místě (nestačí vyvěšení v Obchodním rejstříku na www.justice.cz).
	<i>Jedná se o přihlášení se k veřejně prospěšnému cíli/cílům (může jich samozřejmě být více). O tomto veřejně prospěšném cíli by měla být informovaná i veřejnost z důvodu transparentnosti sociálního podniku.</i>	
	Oa2. reálně se uskutečňují veřejně prospěšné aktivity, které jsou v souladu s veřejně prospěšným cílem	Seznam aktivit v souladu s daným veřejně prospěšným cílem zveřejněný ve zprávě o činnosti.
	<i>Zde má sociální podnik možnost zveřejnit své veřejně prospěšné aktivity, které mohou, ale nemusí zahrnovat zaměstnávání znevýhodněných osob. Může být podloženo komplexnější studií hodnocení dopadů sociálního podniku.</i>	
	Oa3. některá ze zainteresovaných skupin či osob poskytla vyjádření/doklad o veřejné prospěšnosti aktivit podniku	1. písemný doklad: např. čestné prohlášení, veřejné vyjádření v médiích, v hodnocení realizovaného projektu/zakázky apod., nebo 2. kontaktní údaje na dva zástupce zainteresovaných skupin či osob, které mohou poskytnout ústní referenci – tu ověřuje v případě potřeby hodnotitel/ka.
	<i>Jedná se o naplňování veřejně prospěšného cíle, které je doloženo někým zvenčí.</i>	
Oa4. podnik má etický kodex, který je veřejně	Etický kodex, který je zveřejněný na webu organizace nebo jiném	
	dostupný	veřejně a bez překážek dostupném místě.
<i>Sociální podnik dodržuje etické principy ve svém chování navenek i vůči zaměstnancům a veřejně se k nim hlásí. Jde spíše o deklaraci navenek, ne o vnitřní směrnice např. ohledně zaměstnaneckých procesů.</i>		
1. sociální prospěch		
a) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných) lidí	1a1. podnik má specifikované cílové skupiny, na které jsou zaměřeny jeho aktivity	Seznam cílových skupin zveřejněný ve zprávě o činnosti.
<i>Cílovými skupinami jsou skupiny osob, na které jsou zaměřeny obecně prospěšné cíle a aktivity podniku (nemusí jít o osoby ze znevýhodněných skupin). Činnost sociálního podniku může být prospěšná zaměřením jeho služeb/výroby nebo tím, že zaměstnává osoby ze znevýhodněných skupin nebo kombinací obojího.</i>		
1. sociální prospěch		
a) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných) lidí	1a1. podnik má specifikované cílové skupiny, na které jsou zaměřeny jeho aktivity	Seznam cílových skupin zveřejněný ve zprávě o činnosti.
<i>Cílovými skupinami jsou skupiny osob, na které jsou zaměřeny obecně prospěšné cíle a aktivity podniku (nemusí jít o osoby ze znevýhodněných skupin). Činnost sociálního podniku může být prospěšná zaměřením jeho služeb/výroby nebo tím, že zaměstnává osoby ze znevýhodněných skupin nebo kombinací obojího.</i>		
b) Účast zaměstnanců a členů na směřování podniku	1b1. zaměstnanci a/nebo členové jsou pravidelně a systematicky informováni o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů	Lze doložit jedním z uvedených způsobů: emailová komunikace, interní zpravodaje, zápisy z příslušných schůzí apod.
	<i>Jde o informování nad rámec údajů zveřejněných ve zprávě o činnosti. Tato formulace byla zvolena po velmi dlouhých debatách. Jedná se o minimalistickou verzi participace a demokratického řízení, která je prokazována vedením podniku.</i>	
	1b2. zaměstnanci a/nebo členové jsou zapojeni do rozhodování o směřování podniku	Lze doložit jedním z uvedených způsobů: emailová komunikace, interní zpravodaj, zápisy z příslušných schůzí, výsledky dotazníkového šetření, příp. jiný prokazatelný způsob.
<i>Jde o sporný bod, žádoucí míru zapojení zaměstnanců a členů do rozhodování je těžké stanovit. Míra zapojení může být různá, vždy se týká pouze členů a/nebo zaměstnanců, kteří jsou k participaci způsobilí vzhledem k případné míře a typu svého znevýhodnění; musí existovat prostor pro zaměstnance a/nebo členy, aby mohli na směřování podniku participovat, pokud mají zájem. Automaticky tento indikátor naplňují družstva za předpokladu, že zaměstnanci jsou členy družstva.</i>		
2. ekonomický prospěch		
a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů	2a1. více než 50% případného zisku je reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů a informace o distribuci a využití případného zisku je veřejně dostupná	Účetní závěrky z posledního a předposledního účetního období, + informace o využití případného zisku (po zdanění) ve zprávě o činnosti.
<i>Po velkých diskuzích členů TESSEA bylo rozhodnuto, že menší část zisku může být rozdělována mezi společníky,</i>		

	<i>manažery, členy, akcionáře nebo vlastníky, kteří většinou na začátku do rozběhu podniku investují vlastní prostředky. Jedná se o motivační prvek pro lidi z byznysu. Otázka rozdělování zisku vzbuzovala obvykle velké vášně, i když v praxi k vytváření zisku obvykle nedochází.</i>	
b) Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích	2b1. <u>manažerské řízení podniku je nezávislé na externím zřizovateli či vlastníkov</u>	Zakládací dokumenty a závazné vnitřní předpisy organizace. Pokud externí vlastník či zřizovatel neexistuje, podmínka je naplněna automaticky.
	<i>Nezávislostí se zde míní autonomie v manažerském rozhodování a řízení. Nezávislost se posuzuje v těchto oblastech: řídicí struktura, rozhodovací pravomoci, dispozice podpisovým právem a schvalovací procesy. Pokud je externím zřizovatelem obec či skupina obcí, jejich celkový vlastnický podíl v podniku musí být menší než 50%. Sociálním podnikem tedy nemůže být přímo obec nebo příspěvková organizace. V oblasti rozhodování o strategických cílech podniku je vliv vlastníků jako jedné ze skupin zainteresovaných osob přijatelná, resp. i žádoucí. Tento bod vzbuzoval od samého začátku mezi členy TESSEA velké diskuze, protože k určité formě závislosti dochází u každého podniku a je těžké nezávislost definovat a poté ji prokázat.</i>	
	2b2. podnik má průhledně nastavenou organizační strukturu a náplně práce, pravomoci a zodpovědnosti jednotlivých pracovníků	Vnitřní předpisy dokládající strukturu organizace a přehledné nastavení rolí zaměstnanců.
	<i>Jedná se o klasický znak dobrého řízení každého podniku.</i>	
c) Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech	2c1. <u>tržby z prodeje výrobků a/nebo služeb tvoří alespoň 30% z celkových výnosů podniku</u>	Účetní závěrka podniku z posledního ukončeného období.
	<i>Sociální podnik má často více zdrojové financování, ale aby se ještě jednalo o podnik, neměly by tržby z podnikání klesnout pod 30% z celkových výnosů.</i>	
d) Schopnost zvládat ekonomická rizika	2d1. <u>podnik využívá některou ze standardních metod ekonomického řízení a/nebo řízení ekonomických rizik</u>	Dokument s popisem ekonomických rizik a aktualizovaným krizovým plánem, jehož poslední aktualizace není starší než 2 roky.
	<i>Postačuje stručný pracovní dokument, který shrnuje strategie, které podnik v praxi využívá, např. SWOT analýzu ekonomických rizik, sledování a pravidelné vyhodnocování cash flow a aktualizovaný krizový plán.</i>	
e) Omezení nakládání s majetkem (tzv. asset lock)	2e1. podnik má v zakládacích dokumentech stanoveno převedení likvidačního zůstatku v případě svého zániku na jiný sociální podnik, veřejně prospěšnou organizaci nebo obec.	Zakládací dokumenty, případně jiné právně závazné dokumenty podniku.
	<i>Jedná se o jeden ze základních principů sociálních podniků v západní Evropě. Jeho cílem je umožnit veřejné správě</i>	
	<i>bezúplatný převod nemovitého majetku na sociální podnik a zároveň zabránit převedení tohoto majetku do soukromých rukou v případě jeho zániku.</i>	
f) Vykonávání soustavné ekonomické aktivity	2f1. podnik poskytuje stabilní nabídku zboží a/nebo služeb minimálně po dobu jednoho kalendářního roku	Účetní závěrka, případně katalog zboží/služeb, ceník apod., ze kterých je stabilní nabídka zboží/služeb patrná.
g) Trend směrem k placené práci	2g1. podíl placených zaměstnanců vůči celkovému počtu lidí zajišťujících chod a aktivity podniku je větší než 0,1	Doklady o pracovních právních vztahu (pracovní smlouva, DPP, DPČ) všech placených zaměstnanců a dobrovolnické smlouvy či kvalifikovaný odhad.
3. environmentální a místní prospěch		
a) Přednostní uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky	3a1. podnik se orientuje na lokální potřeby na základě místního průzkumu	Stručný popis 3 příkladů toho, že podnik ve své činnosti reagoval na místní potřeby.
	<i>Potřeby místní komunity mohou být zohledněny mnoha způsoby – orientace na místní znevýhodněné skupiny, snaha zapojovat je do veřejných občanských aktivit, snaha řešit lokální problémy/nedostatky atd. Znalost místních potřeb lze doložit formálním průzkumem nebo jejich osobní znalostí. Naplňování místních potřeb lze doložit popisem dobré praxe.</i>	
b) Využívání přednostně místních zdrojů	3b1. podnik přednostně využívá místní zdroje: a) zaměstnává místní obyvatele, b) nakupuje od místních dodavatelů, c) využívá místní suroviny a materiály	a) Doklady o pracovních právních vztahu a případně další dokumenty, které dokládají bydliště v okruhu 20 km od sídla podniku u min. 50% zaměstnanců; b) účetní doklady 3 různých dodavatelů podniku, kteří mají sídlo firmy v okruhu 20 km od sídla podniku; c) 3 účetní doklady o nákupu materiálů nebo surovin, které podnik využívá a jsou českého původu. Všechny doklady ne starší než 12 měsíců. Stačí, pokud podnik splní ve dvou ze tří oblastí (zaměstnanci, dodavatelé a materiály).
	<i>Tam, kde to je možné, by měl podnik využívat místní zdroje. Sociální podnik při dodržování tohoto principu musí zachovávat pravidla hospodářské soutěže a nediskriminace v pracovních právních vztazích.</i>	
c) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby	3c1. <u>podnik má formulované zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu a naplňuje je v praxi</u>	Vnitřní předpis definující závazky v oblasti environmentálně šetrného úřadování a provozu a zároveň doložení jejich praktické aplikace (skrze dokumenty nebo praktické ověření na místě).
	<i>Sociální podnik by se měl vědomě chovat ekologicky, a to nad rámec minimálních požadavků jako je třídění odpadu. Tento bod souvisí úzce i s ekonomičností provozu.</i>	
d) Spolupráce sociálního podniku s místními aktéry	3d1. <u>podnik komunikuje a spolupracuje s místními aktéry</u>	Minimálně dva doklady o spolupráci za poslední 2 roky, například smlouva o spolupráci, partnerská smlouva apod., případně stačí 2 referenční kontakty pro ověření ústní informace.
	<i>Místní aktéři jsou například orgány místní samosprávy, pracoviště ÚP ČR, školy, další organizace s podobnými veřejně prospěšnými cíli, tematické pracovní skupiny apod.</i>	

Zdroj: TESSEA

Příloha B: Indikátory pro integrované sociální podniky.

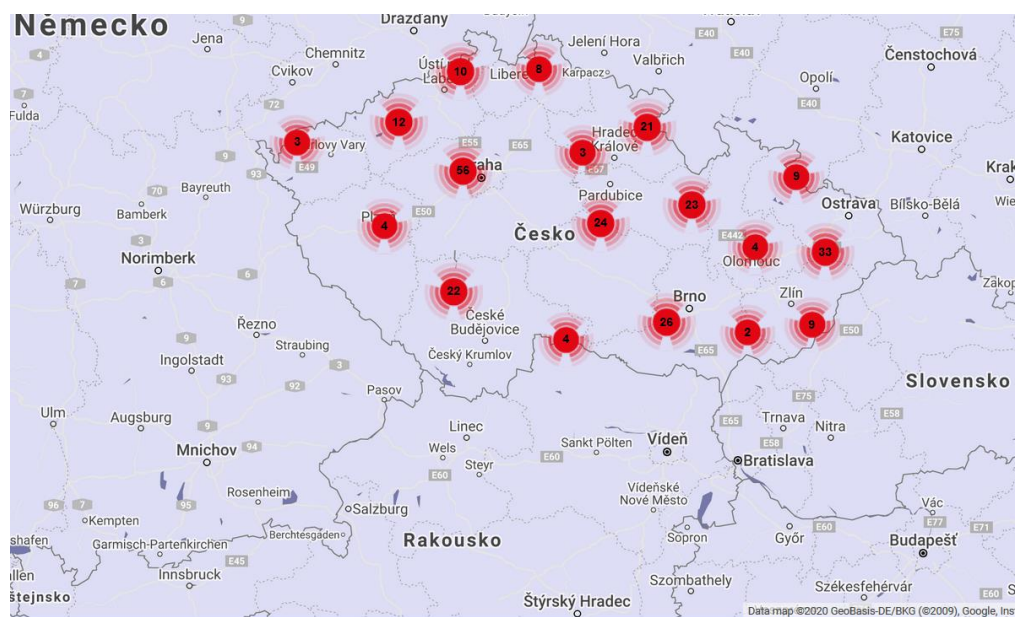
Princip/charakteristika	Indikátor	Definice/Důkaz
0. obecná definice		
a) Veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulován v základacích dokumentech a naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit	Oa1. podnik má veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, který je formulován v základacích dokumentech, a tyto dokumenty jsou veřejně dostupné	Explicitní formulace veřejně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce v základacích dokumentech, případně jiných právně závazných dokumentech podniku, a zároveň zveřejnění těchto dokumentů na webu organizace nebo jiném veřejně a bez překážek dostupném místě (nestačí vyvěšení v Obchodním rejstříku na www.justice.cz).
	<i>Jedná se o přihlášení se k veřejně prospěšnému cíli zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce. O tomto veřejně prospěšném cíli by měla být informovaná i veřejnost z důvodu transparentnosti sociálního podniku.</i>	
	Oa2. <u>reálně se uskutečňují veřejně prospěšné aktivity v oblasti zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, které jsou v souladu s veřejně prospěšným cílem</u>	Seznam aktivit v souladu s daným veřejně prospěšným cílem zveřejněný ve zprávě o činnosti.
	<i>Zde má sociální podnik možnost zveřejnit i jiné veřejně prospěšné aktivity, které vykonává navíc k zaměstnávání znevýhodněných osob. Může být podloženo komplexnější studií hodnocení dopadů sociálního podniku.</i>	
	Oa3. některá ze zainteresovaných skupin či osob poskytla vyjádření/doklad o veřejně prospěšnosti aktivit podniku v oblasti zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce	1. písemný doklad: např. čestné prohlášení, veřejné vyjádření v médiích, v hodnocení realizovaného projektu/zakázky apod., nebo 2. kontaktní údaje na dva zástupce zainteresovaných skupin či osob, které mohou poskytnout ústní referenci – tu ověřuje v případě potřeby hodnotitel/ka.
<i>Jedná se o naplňování veřejně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, které je doloženo někým zvenčí.</i>		
	Oa4. podnik má etický kodex, který je veřejně dostupný	Etický kodex, který je zveřejněný na webu organizace nebo jiném veřejně a bez překážek dostupném místě.
<i>Sociální podnik dodržuje etické principy ve svém chování navenek i vůči zaměstnancům a veřejně se k nim hlásí. Jde spíše o deklaraci navenek, ne o vnitřní směrnice např. ohledně zaměstnaneckých procesů.</i>		
1. sociální prospěch		
a) Zaměstnávání a sociální začleňování osob znevýhodněných na trhu práce	1a1. <u>podíl osob ze znevýhodněných skupin (OZS) tvoří více než 30% zaměstnanců a tyto informace jsou veřejně dostupné</u>	Poměr zaměstnanců OZS vůči celkovému počtu zaměstnanců zveřejněný ve zprávě o činnosti. Uvádí se údaj o průměrných ročních přepočtených počtech zaměstnanců (výpočet definuje ustanovení § 15 vyhlášky č. 518/2004 Sb). ¹ Do kategorie OZS patří: lidé se zdravotními postiženími, mládež a mladí dospělí v obtížné životní situaci, lidé bez přístřeší a po výkonu trestu, lidé se závislostmi, etnické menšiny, dlouhodobě nezaměstnaní, lidé pečující o rodinné příslušníky, případně další skupiny, které jsou definovány Ministerstvem práce a sociálních věcí, úřady práce apod., případně pokud lze jejich znevýhodnění podložit odbornou studií.
	<i>Jedná se o základní charakteristiku integračního sociálního podniku. Některé typy znevýhodnění jsou časově omezené, např. dlouhodobě nezaměstnaní toto své znevýhodnění uzavřením pracovního poměru v sociálním podniku v podstatě ztrácí. V těchto případech se očekává, že délku trvání konkrétního znevýhodnění bude specifikovat Úřad práce dle svých zkušeností s umisťováním jednotlivých uchazečů z cílových skupin, případně může být určení délky znevýhodnění podloženo odbornou studií.</i>	
	1a2. podnik má specifikované cílové skupiny, na které jsou zaměřeny jeho aktivity	Seznam cílových skupin zveřejněný ve zprávě o činnosti.
	1a3. <u>zaměstnancům ze znevýhodněných skupin je poskytována podpora zohledňující jejich specifické potřeby</u>	Pracovní smlouva osoby, která podporu poskytuje včetně jejího popisu práce, případně doklad o poskytnutí služby a jejím charakteru (pokud je podpora externí).
	<i>Podpora je zde požadována ve smyslu personálního zabezpečení v oblasti péče o specifické potřeby zaměstnanců ze znevýhodněných skupin. U některých cílových skupin může být prokazování podpory problematické vzhledem k</i>	

	<i>ochraně soukromí klientů.</i>	
b) Účast zaměstnanců a členů na směřování podniku	1b1. zaměstnanci a/nebo členové jsou pravidelně a systematicky informováni o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů	Lze doložit jedním z uvedených způsobů: emailová komunikace, interní zpravodaje, zápisy z příslušných schůzí apod.
	<i>Jde o informování nad rámec údajů zveřejněných ve zprávě o činnosti. Tato formulace byla zvolena po velmi dlouhých debatách. Jedná se o minimalistickou verzi participace a demokratického řízení, která je prokazována vedením podniku.</i>	
	1b2. zaměstnanci a/nebo členové jsou zapojeni do rozhodování o směřování podniku	Lze doložit jedním z uvedených způsobů: emailová komunikace, interní zpravodaj, zápisy z příslušných schůzí, výsledky dotazníkového šetření, příp. jiný prokazatelný způsob.
<i>Jde o sporný bod, žádoucí míru zapojení zaměstnanců a členů do rozhodování je těžké stanovit. Míra zapojení může být různá, vždy se týká pouze členů a/nebo zaměstnanců, kteří jsou k participaci způsobilí vzhledem k míře a typu svého znevýhodnění; musí existovat prostor pro zaměstnance a/nebo členy, aby mohli na směřování podniku participovat, pokud mají zájem. Automaticky tento indikátor naplňují družstva za předpokladu, že zaměstnanci ze znevýhodněných skupin jsou členy družstva.</i>		
c) Důraz na rozvoj pracovních kompetencí znevýhodněných zaměstnanců	1c1. znevýhodnění zaměstnanci jsou vzděláváni dle individuálních možností	Přehled školení/kurzů/kvalifikací zaměstnanců ze znevýhodněných skupin a certifikáty z externích školení za posledních 12 měsíců, nebo individuální plány rozvoje pro jednotlivé zaměstnance, případně pro jejich skupiny (např. na určité pracovní pozici).
	<i>Zahrnuje interní i externí školení, není dané, jaký počet či podíl zaměstnanců ze znevýhodněných skupin musí být proškolen. V praxi je v odůvodněných případech dostačující opětovná stejná kvalifikace či udržení pracovních návyků a dovedností – i to může být předmětem plánu osobního rozvoje.</i>	
2. ekonomický prospěch		
a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů	2a1. více než 50% případného zisku je reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů a informace o distribuci a využití případného zisku je veřejně dostupná	Účetní závěrky z posledního a předposledního účetního období, + informace o využití případného zisku (po zdanění) ve zprávě o činnosti.
	<i>Po velkých diskuzích členů TESSEA bylo rozhodnuto, že menší část zisku může být rozdělována mezi společníky, manažery, členy, akcionáře nebo vlastníky, kteří většinou na začátku do rozběhu podniku investují vlastní prostředky.</i>	
	<i>Jedná se o motivační prvek pro lidi z byznysu. Otázka rozdělování zisku vzbuzovala obvykle velké vášně, i když v praxi k vytváření zisku obvykle nedochází.</i>	
b) Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích	2b1. manažerské řízení podniku je nezávislé na externím zřizovateli či vlastníkov	Zakládací dokumenty a závazné vnitřní předpisy organizace. Pokud externí vlastník či zřizovatel neexistuje, podmínka je naplněna automaticky.
	<i>Nezávislostí se zde míní autonomie v manažerském rozhodování a řízení. Nezávislost se posuzuje v těchto oblastech: řídicí struktura, rozhodovací pravomoci, dispozice podpisovým právem a schvalovací procesy. Pokud je externím zřizovatelem obec či skupina obcí, jejich celkový vlastnický podíl v podniku musí být menší než 50%. Sociálním podnikem tedy nemůže být přímo obec nebo příspěvková organizace. V oblasti rozhodování o strategických cílech podniku je vliv vlastníků jako jedné ze skupin zainteresovaných osob přijatelná, resp. i žádoucí. Tento bod vzbuzoval od samého začátku mezi členy TESSEA velké diskuze, protože k určité formě závislosti dochází u každého podniku a je těžké nezávislost definovat a poté ji prokázat.</i>	
	2b2. podnik má průhledně nastavenou organizační strukturu a náplně práce, pravomoci a zodpovědnosti jednotlivých pracovníků	Vnitřní předpisy dokládající strukturu organizace a přehledné nastavení rolí zaměstnanců.
<i>Jedná se o klasický znak dobrého řízení každého podniku.</i>		
c) Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech	2c1. tržby z prodeje výrobků a/nebo služeb tvoří alespoň 30% z celkových výnosů podniku	Účetní závěrka podniku z posledního ukončeného období.
	<i>Sociální podnik má často více zdrojové financování, ale aby se ještě jednalo o podnik, neměly by tržby z podnikání klesnout pod 30% z celkových výnosů.</i>	
d) Schopnost zvládat ekonomická rizika	2d1. podnik využívá některou ze standardních metod ekonomického řízení a/nebo řízení ekonomických rizik	Dokument s popisem ekonomických rizik a aktualizovaným krizovým plánem, jehož poslední aktualizace není starší než 2 roky.
	<i>Postačuje stručný pracovní dokument, který shrnuje strategie, které podnik v praxi využívá, např. SWOT analýzu ekonomických rizik, sledování a pravidelné vyhodnocování cash flow a aktualizovaný krizový plán.</i>	
e) Omezení nakládání s majetkem (tzv. asset lock)	2e1. podnik má v zakládacích dokumentech stanoveno převedení likvidačního zůstatku v případě svého zániku na jiný sociální podnik, veřejně prospěšnou organizaci nebo obec.	Zakládací dokumenty, případně jiné právně závazné dokumenty podniku.
	<i>Jedná se o jeden ze základních principů sociálních podniků v západní Evropě. Jeho cílem je umožnit veřejné správě bezúplatný převod nemovitého majetku na sociální podnik a zároveň zabránit převedení tohoto majetku do</i>	

	<i>soukromých rukou v případě jeho zániku.</i>	
3. environmentální a místní prospěch		
a) Přednostní uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky	3a1. podnik se orientuje na lokální potřeby na základě místního průzkumu	Stručný popis 3 příkladů toho, že podnik ve své činnosti reagoval na místní potřeby.
	<i>Potřeby místní komunity mohou být zohledněny mnoha způsoby – orientace na místní znevýhodněné skupiny, snaha zapojovat je do veřejných občanských aktivit, snaha řešit lokální problémy/nedostatky atd. Znalost místních potřeb lze doložit formálním průzkumem nebo jejich osobní znalostí. Naplňování místních potřeb lze doložit popisem dobré praxe.</i>	
b) Využívání přednostně místních zdrojů	3b1. podnik přednostně využívá místní zdroje: a) zaměstnává místní obyvatele, b) nakupuje od místních dodavatelů, c) využívá místní suroviny a materiály	a) Doklady o pracovním vztahu a případně další dokumenty, které dokládají bydliště v okruhu 20 km od sídla podniku u min. 50% zaměstnanců; b) účetní doklady 3 různých dodavatelů podniku, kteří mají sídlo firmy v okruhu 20 km od sídla podniku; c) 3 účetní doklady o nákupu materiálů nebo surovin, které podnik využívá a jsou českého původu. Všechny doklady ne starší než 12 měsíců. Stačí, pokud podnik splní ve dvou ze tří oblastí (zaměstnanci, dodavatelé a materiály).
	<i>Tam, kde to je možné, by měl podnik využívat místní zdroje. Sociální podnik při dodržování tohoto principu musí zachovávat pravidla hospodářské soutěže a nediskriminace v pracovních vztazích.</i>	
c) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby	3c1. podnik má formulované zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu a <u>naplňuje je v praxi</u>	Vnitřní předpis definující závazky v oblasti environmentálně šetrného úřadování a provozu a zároveň doložení jejich praktické aplikace (skrze dokumenty nebo praktické ověření na místě).
	<i>Sociální podnik by se měl vědomě chovat ekologicky, a to nad rámec minimálních požadavků jako je třídění odpadu. Tento bod souvisí úzce i s ekonomičností provozu.</i>	
d) Spolupráce sociálního podniku s místními aktéry	3d1. podnik komunikuje a spolupracuje s <u>místními aktéry</u>	Minimálně dva doklady o spolupráci za poslední 2 roky, například smlouva o spolupráci, partnerská smlouva apod., případně stačí 2 referenční kontakty pro ověření ústní informace.
	<i>Místní aktéři jsou například orgány místní samosprávy, pracoviště ÚP ČR, školy, další organizace s podobnými veřejně prospěšnými cíli, tematické pracovní skupiny apod.</i>	

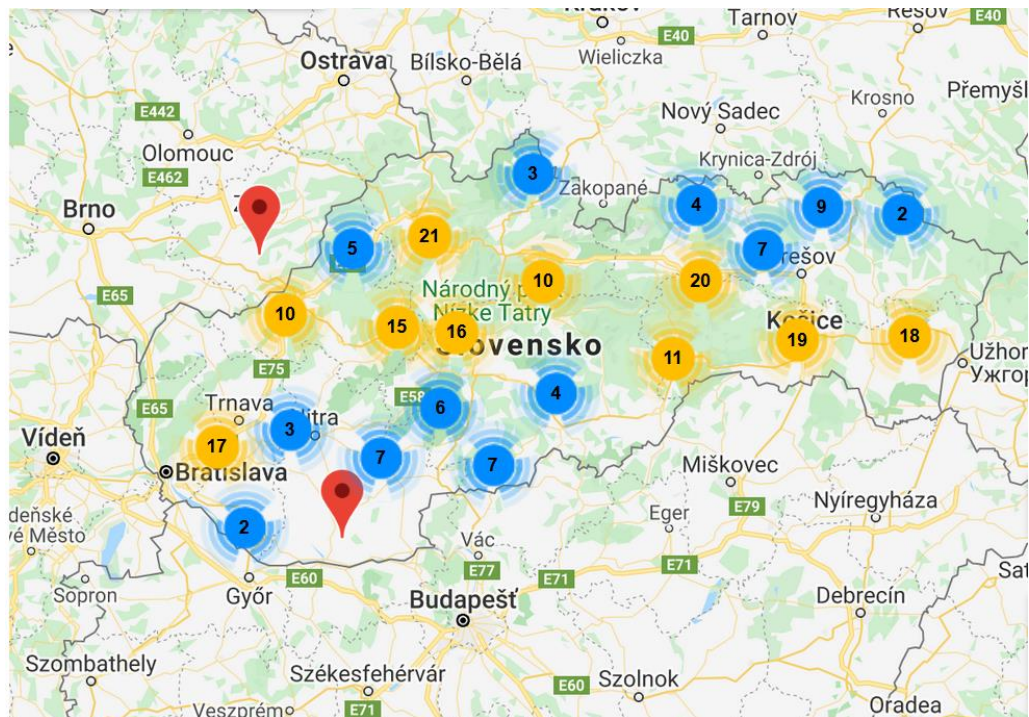
Zdroj TESSEA

Příloha C: Mapa sociálních podniků v ČR dle regionů rok 2020.

Zdroj: www.ceske-socialni-podnikani.cz

Příloha D: Mapa sociálních podniků na Slovensku.

Zdroj: <https://socialnaekonomika.sk/registrovane-sp-mapa/>